

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

İSFENDİYAR FEYZİPUR VE ŞİİR DÜNYASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Hacer YAVUZ**

**Danışman
Prof. Dr. Ali KAFKASYALI**

ERZİNCAN, Şubat 2024

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Hacer YAVUZ

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Program Adı : Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı : İsfendiyar Feyzipur ve Şiir Dünyası

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 181 sayfalık kısmına ilişkin 23/01/2024 tarihinde *IThenticate/Turnitin* intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 2' dir.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 23/01/2024

Danışman: Prof. Dr. Ali KAFKASYALI

Öğrenci: Hacer YAVUZ

KILAVUZA UYGUNLUK

“İSFENDİYAR FEYZİPUR VE ŞİİR DÜNYASI” başlıklı Tezli Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Hacer YAVUZ

Danışman

Prof. Dr. Ali KAFKASYALI

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Ali KAFKASYALI danışmanlığında **Hacer YAVUZ** tarafından hazırlanan “İsfendiyar Feyzipur ve Şiir Dünyası” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans** tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

06/02/2024

JÜRİ:

Danışman : **Prof. Dr. Ali KAFKASYALI** (İmza)
Üye : **Prof. Dr. Necdet TOZLU** (İmza)
Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Hamza KOLUKISA** (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /...../.... Tarih ve.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /...../

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

İSFENDİYAR FEYZİPUR VE ŞİİR DÜNYASI

Hacer YAVUZ

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Şubat 2024

Danışman: Prof. Dr. Ali KAFKASYALI

ÖZET

İsfendiyar Feyzipur, 1964 yılında İran'ın Sulduz bölgesinin Mehmed Yâr köyünün Çaykırığı Mahallesi'nde değirmenci bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelir. İlköğretiminin bir yılını Mehmed Yâr'da, geriye kalan öğrenimini Nağadey ve Tahran'da devam ettirir. Okul hayatından sonra arı yetiştiriciliğiyle uğraşan Feyzipur hâlâ bu mesleğini devam ettirmektedir. Çocukluğundan itibaren âşıklığa ilgi duyar. Kendisine mahlas olarak "Sulduz Değirmançioğlu" adını alır. Hemen her bakımdan âşıklık geleneğinin hususiyetlerini bilen, geleneğin sürdürülmesinde oldukça katkısı olan bir âşıktır. Doğup büyüdüğü topraklar acıların ve savaşların yoğun yaşandığı, vatan, bayrak, millet gibi kavramların en çok anlam kazandığı bölgedir. Bu nedenle Feyzipur'un şiirlerinde söz edilen bu kavramlar önemli yer tutar. Bu kavramların yanında yoksulluk, yiğitlik, ihanet, dayanışma, aşk, adalet, bağımsızlık gibi konular da işlenmiştir. Bu çalışmada İsfendiyar Feyzipur'un "Sulduzun Dan Sazı" adlı şiir kitabı Türkiye Türkçesine aktarılmış ve bu şiirler temaları bakımından yirmi dört başlıkta incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Âşıklık Geleneği, Sulduz, İsfendiyar Feyzipur.

İSFENDİYAR FEYZİPUR AND THE POETRY WORLD OF HİM

Hacer YAVUZ

Erzincan Binali Yıldırım University,

Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, February 2024

Supervisor: Prof. Dr. Ali KAFKASYALI

ABSTRACT

İsfendiyar Feyzipur was born in 1964 as the son of a miller family in the Çaykırığı District of Mehmed Yâr village in the Sulduz region of Iran. He continued his primary education for one year in Mehmed Yâr and the remaining education in Nagadey and Tehran. Feyzipur, who was engaged in bee breeding after his school life, continues this profession. He has been interested in minstrelsy since his childhood. He takes the pseudonym "Sulduz Değirmançioğlu". He is a minstrel who knows the characteristics of the minstrel tradition in almost every respect and contributes greatly to the continuation of the tradition. The land where he was born and raised is the region where suffering and wars are intense and where concepts such as homeland, flag and nation gain the most meaning. For this reason, these concepts mentioned in Feyzipur's poems have an important place. In addition to these concepts, topics such as poverty, bravery, betrayal, solidarity, love, justice, and independence are also discussed. In this study, İsfendiyar Feyzipur's poetry book "Sulduzun Dan Sazı" was translated into Turkey Turkish and these poems were examined under twenty-four titles in terms of their themes.

Keywords: Tradition of Minstrelsy, Sulduz, İsfendiyar Feyzipur.

İÇİNDEKİLER

İSFENDİYAR FEYZİPUR VE ŞİİR DÜNYASI

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.Sulduz’a Genel Bir Bakış	3
1.1.1. Sulduz’un Coğrafyası	3
1.1.2. Sulduz’un Tarihi	4

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. İsfendiyar Feyzipur	6
2.1.1. Hayatı	6
2.1.2. Sanatı	7
2.1.3. Âşıklık Geleneğindeki Yeri	7
2.2. Sulduzun Dan Sazı	8
2.2.1. Şiirlerin Temalarına Göre Sınıflandırılması	9
2.2.1.1. Vatan/Vatanseverlik Temalı Şiirler	9
2.2.1.1.1.Yoldaşlıklar	9
2.2.1.1.2. Bağlaram	10
2.2.1.1.3. Bilésin	11

2.2.1.1.4. Bağlanmaz	12
2.2.1.1.5. Vətən Nəğməsi	13
2.2.1.1.6. Təkəm Mən	14
2.2.1.1.7. Dağım Ürəkdə	15
2.2.1.1.7. Salanlardanam	16
2.2.1.1.8. Günə Sərənlər	17
2.2.1.1.9. Sözü Var	18
2.2.1.1.10. Nedir	19
2.2.1.1.11. Nayım Mənim	20
2.2.1.1.12. Mən Kimi	20
2.2.1.1.13. Şəhid	21
2.2.1.2. Acı/Dert Temalı Şiirler	22
2.2.1.2.1. Sinlərim Oldu	23
2.2.1.2.2. Baxmayacaqdır	23
2.2.1.2.3. Üstümə	24
2.2.1.2.4. Səhərdən Məni	25
2.2.1.2.5. Nərədə	26
2.2.1.2.6. Üzüdə Gülmür	27
2.2.1.2.7. Dədi	28
2.2.1.2.8. Qəşəm	29
2.2.1.2.9. Nəynim	30
2.2.1.2.10. Nəylər	31
2.2.1.2.11. Fələk Çərxinə	32
2.2.1.2.12. Xəyalım Mənim	33
2.2.1.2.13. Soyulan Mənəm	34

2.2.1.2.14. Hayıf	34
2.2.1.2.15. Şəir Qoşaram Ağlaram	35
2.2.1.2.16. Gözümdə	36
2.2.1.2.17. Min Yara Qaldı	37
2.2.1.2.18. Yalnız	38
2.2.1.2.19. Araz	39
2.2.1.2.20. Qaldı	40
2.2.1.2.21. Duyalı	41
2.2.1.2.22. Xoş Ələ	42
2.2.1.2.23. Gülmədi	42
2.2.1.2.24. Çaldı	43
2.2.1.2.25. Gözlər Dolanda	44
2.2.1.2.26. Dolanmır	45
2.2.1.2.27. Yarım Olaydı	46
2.2.1.2.28. Könlüm Sazını	47
2.2.1.2.29. Olardım	48
2.2.1.2.30. Çıraq	49
2.2.1.2.31. Həsab Elə	49
2.2.1.2.32. Dərdlərə	50
2.2.1.2.33. Torpaq	51
2.2.1.2.34. Doymadı	52
2.2.1.2.35. Uyanmadı	53
2.2.1.2.36. Ayrılmaz	53
2.2.1.2.37. Divani	54
2.2.1.3. Adalet Temalı Şiirlər	55

2.2.1.3.1. Bilə-Bilə	55
2.2.1.3.2. Yavaş-Yavaş	56
2.2.1.3.3. Əyyamıdır	57
2.2.1.3.4. Bir Tanrı Haqdı	58
2.2.1.4. Anne/Anne Sevgisi Temalı Şiirler	59
2.2.1.4.1. Ana	59
2.2.1.4.2. Anam Dilbərə	60
2.2.1.4.3. Ana	61
2.2.1.5. Aşk/Sevgi Temalı Şiirler	62
2.2.1.5.1. Yanasan Gerek	62
2.2.1.5.2. Sanasan Gərək	63
2.2.1.5.3. Yandırır	64
2.2.1.5.4. Görüş	65
2.2.1.5.5. Yarın Düzünə	66
2.2.1.5.6. Odlə Canın Oyunun	67
2.2.1.5.7. Dilərəm	68
2.2.1.5.8. Çoxalır Sayım	69
2.2.1.5.9. Qondu.....	70
2.2.1.5.10. Ban Kimi	71
2.2.1.5.11. İnanmışam	71
2.2.1.5.12. Haçanda	72
2.2.1.5.13. Qarandı	73
2.2.1.5.14. Can Gədir	74
2.2.1.5.15. Bərəldi	75
2.2.1.5.16. Könül Kimisən	75

2.2.1.5.17. Ay Camalına	76
2.2.1.5.18. Arzu	77
2.2.1.5.19. Kəs Ha Kəs	78
2.2.1.5.20. Dudaq Dəyməz	79
2.2.1.5.21. Yandırır Məni	79
2.2.1.5.22. Bərəldi	80
2.2.1.5.23. Gülüm	81
2.2.1.5.24. Hükmü Canan Əyləsin	82
2.2.1.5.25. Yoldaşsız Olmaz	82
2.2.1.6. Ayrılıq Temalı Şiirlər	83
2.2.1.6.1. Baxa Bilmədim	84
2.2.1.6.2. Xara Düşdü	85
2.2.1.6.3. Ayrılıq.....	85
2.2.1.6.4. Yol Əylədi	86
2.2.1.6.5. İntizar Mənəm	87
2.2.1.6.6. Düşdüm	88
2.2.1.6.7. Dərdlilərdən Bir Soraq	89
2.2.1.6.8. Yandırdı	90
2.2.1.6.9. Var Düzüm	90
2.2.1.6.10. Mən Nə Hayda	91
2.2.1.6.11. Gözüm Üstdə	92
2.2.1.7. Azərbaycan/Azərbaycan Sevgisi Temalı Şiirlər	93
2.2.1.7.1. Qaşqayı	93
2.2.1.7.2. Savalan Kimi	94
2.2.1.7.3. Azərbaycan	95

2.2.1.7.4. Qarabağ'da Axan Qanlar	96
2.2.1.7.5. Yəddi Göz Dağı	97
2.2.1.7.6. Əl Yayar	99
2.2.1.7.7. Yaz Azərbaycan'ı Güzəl	100
2.2.1.8. Bağımsızlıq/Özgürlük Temalı Şiirler	102
2.2.1.8.1. Qalmasın	103
2.2.1.8.2. Xoşdur	104
2.2.1.8.3. Parlaram	105
2.2.1.8.4. Olar mı?	105
2.2.1.8.5. Quşlar	106
2.2.1.8.6. İnsanın Yərin	107
2.2.1.9. Dayanışma Temalı Şiirler.....	107
2.2.1.9.10. Yolumuz Birdir	108
2.2.1.9.11. Hər Sabah-Sabah.....	109
2.2.1.9.12. Çaphaçap	109
2.2.1.9.13. Vətənim Yanır	110
2.2.1.9.14. Doqquzluq	111
2.2.1.9.15. Dərdlərə	112
2.2.1.9.16. Dadı	112
2.2.1.9.17. Şərbəti Var	113
2.2.1.10. Doğa/Doğa Sevgisi Temalı Şiirler	114
2.2.1.10.1. Diləklər	114
2.2.1.10.2. Yaz Gəldi–Yaz Gəldi	115
2.2.1.10.3. Var	116
2.2.1.11. Doğruluk/Dürüstlük Temalı Şiirler	117

2.2.1.11.1. Mutəbər Kişi	117
2.2.1.11.2. Azabın Gərək	118
2.2.1.11.3. Əl Ayağında	119
2.2.1.11.4. Yalanı Səvməz	120
2.2.1.11.5. Haq Sözü	121
2.2.1.11.6. Dadaş	122
2.2.1.11.7. İşlər Tərsədir	123
2.2.1.11.8. Sinməz	124
2.2.1.11.9. Zətı Saf.....	126
2.2.1.11.10. Danış	127
2.2.1.11.11. Alçaq	128
2.2.1.11.12. Yalançılar	128
2.2.1.11.13. İnsaf.....	129
2.2.1.11.14. Güzgü	130
2.2.1.11.15. Sözdür Hər Tərəf	131
2.2.1.12. Dua/Beddua Temalı Şiirler	132
2.2.1.12.1. Aradım Düzü	132
2.2.1.12.2. Düşün	133
2.2.1.12.3. Bir Gün	134
2.2.1.13. Eleştiri Temalı Şiirler	134
2.2.1.13.1. Laylay Xanım Laylay Xanım	135
2.2.1.13.2. Tənz	136
2.2.1.13.3. Umma	137
2.2.1.13.4. Hərbə-Zorba	138
2.2.1.14. Gurbet/Yurt Özlemi Temalı Şiirler	139

2.2.1.14.1. Yaş Oldu	139
2.2.1.14.2. Bülbül	140
2.2.1.14.3. Çatacaq.....	141
2.2.1.15. Hayatın Geçiciliği Temalı Şiirler	142
2.2.1.15.1. Dünya	142
2.2.1.15.2. Kəçdi Gətdi	144
2.2.1.15.3. Dünyada	145
2.2.1.13.4. İnsanlar	146
2.2.1.13.5. Gətdi	147
2.2.1.13.6. Dəvran	148
2.2.1.16. İhanət Temalı Şiirler	148
2.2.1.16.1. Həsəd Közünüz.....	149
2.2.1.17. İnanç Temalı Şiirler	149
2.2.1.17.1. Divani	150
2.2.1.17.2. Divani	151
2.2.1.17.3. Divani	151
2.2.1.18. Mücadele Temalı Şiirler.....	153
2.2.1.18.1. Ölməyəm Bala	153
2.2.1.18.2. Gözlərim Ağarsa	154
2.2.1.19. Nasihat Temalı Şiirler	154
2.2.1.19.1. Başa Çalar.....	154
2.2.1.19.2. Ətmə Həkayət	155
2.2.1.19.3. İmoğlu	156
2.2.1.20. Övgü Temalı Şiirler	157
2.2.1.20.1. Saçaram Işıq	158

2.2.1.20.2. Dilim	159
2.2.1.20.3. Həzrət Məhəmməd (s.) Şanında	159
2.2.1.20.4. Həzrət Ali (a.) Şanında	160
2.2.1.20.5. Yəhya Bəy Dilqəm	161
2.2.1.20.6. Türk Uşağıdır	162
2.2.1.20.7. Mən Sulduz'un Dan Sazıyam	163
2.2.1.20.8. Türk	164
2.2.1.21. Özlem Temalı Şiirler	169
2.2.1.21.1. Kimi	169
2.2.1.21.2. Axtarır	170
2.2.1.21.3. İzi Qalar	170
2.2.1.22. Yalnızlık Temalı Şiirler	171
2.2.1.22.1. Olaydı	171
2.2.1.22.2. Yoxdur	173
2.2.1.23. Yiğitlik Temalı Şiirler	173
2.2.1.23.1. Dağla	173
2.2.1.23.2. Cəngədir	174
2.2.1.23.3. İş	175
2.2.1.23.4. Başam	176
2.2.1.23.5. Puç	176
2.2.1.23.6. Çırağı Sönməz	177
2.2.1.24. Yoksulluk Temalı Şiirler	178
2.2.1.24.1. Qayıdar Gələr	179
2.2.1.24.2. Qara Pul	179
2.2.1.24.3. Quş Dolanardı	181

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Eserleri.....	182
3.1.1. Sulduzun Dan Sazı	182
3.1.2. Ovçu Pirim	182
3.1.3. Ayrılıq Siciri	182
3.1.4. Şanlı Sulduz	182
3.1.4.1. Şanlı Sulduz	183
3.1.4.2. Talan İllər	184
3.1.5. Gözlər Nə Gözlər	185
3.1.5.1. Gözlər Nə Gözlər	185
3.1.6. Qafiyələr Yallısı	186
3.1.6.1. Qafiyələr Yallısı	186
3.1.7. Digər Eserləri	187
SONUÇ	188
KAYNAKÇA	189
EKLER	190
ÖZ GEÇMİŞ	198

GİRİŞ

Türk milletinin kültürel kimliğini var eden ve onu özgün kılan unsurların başında Türk âşıklık geleneği gelmektedir. Günümüzde İran coğrafyasında âşıklar Türk âşıklık geleneğini devam ettirmektedir. Türk diline hizmet edip âşıklık geleneğinin Sulduz’da yaşatılmasına katkı sunan İsfendiyar Feyzipur’un “Sulduzun Dan Sazı” adlı şiir kitabındaki şiirlerin konuları bakımından sınıflandırılması bu çalışmanın konusudur.

Tez konusu olarak İsfendiyar Feyzipur’un seçilmesinin sebepleri: Daha önce hakkında çalışma yapılmamış olması, âşıklığı arkadaşları, ailesi tarafından bilinmesine rağmen yapılan çalışmalarda isminin geçmemesi, İran hükûmeti ve halk tarafından destek görmemesine rağmen şiirlerini Farsça değil de Türkçe yazması, şiirlerinin yetkin denilebilecek ahenge ve anlam derinliğine sahip olması şeklinde sıralanabilir.

Bu çalışmanın amacı âşığın “Sulduzun Dan Sazı” adlı şiir kitabındaki şiirleri konuları bakımından sınıflandırmak ve bu şiirleri yine âşığın hayatını da göz önüne alarak yorumlamaktır. Bu çalışmanın önemi ise İran ve Azerbaycan coğrafyasındaki âşıklık geleneğinin yaşatıldığını bir çalışmada daha göstermek, Türk varlığının ve Türk dilinin yalnızca Anadolu coğrafyasında var olmadığını hatırlatmak ve şu anda hayatta olan âşığın vefat etmeden kıymetini bilip onu tanıtmaktır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. “Sulduzun Dan Sazı” adlı şiir kitabı Türkiye Türkçesine aktararak incelenmiş ve konuları bakımından tasnif edilmiştir.

Bu çalışmada belirli bir konuda derinlemesine bilgi sağlayan görüşme yöntemi de kullanılmıştır. Erzincan’da yapılan “Uluslararası Türk Dünyası Sempozyumuna” katılan âşıkla görüşme yapılmıştır. Kaynak kişiyle görüşmeye gidilmeden önce sorular hazırlanmıştır. Fotoğraf çekimi ve ses kaydı kaynak kişinin rızası alınarak yapılmıştır. Kaynak kişiden yapılan derlemeler bazen doğal ortamında bazen de ortamdaki çıkıldıktan sonra kayıt altına alınmış ve bu bilgiler çalışmaya katkı sunmuştur.

Tezin birinci bölümünde âşığın yaşadığı bölgenin coğrafyasına ve tarihine kısaca değinilmiştir. İkinci bölümde ise “Sulduzun Dan Sazı” adlı şiir kitabındaki şiirler konuları bakımından sınıflandırılmıştır. Üçüncü bölümde ise İsfendiyar Feyzipur’un diğer eserlerine yer verilerek çalışma tamamlanmıştır.

Yüreginde millet, vatan aşkı olan ve tüm hayatını da bunun üzerine şekillendiren âşığın şiirlerini bu bakış açısıyla incelemek ve anlamak üzerine yapılan bu çalışmanın okuyanlara yeni bir ufuk kazandırmasını ve alana katkı sunmasını temenni ediyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.Sulduz’a Genel Bir Bakış

Bu bölümde âşığın yaşadığı Sulduz’un coğrafyası ve tarihi hakkında bilgi verilecektir.

1.1.1. Sulduz’un Coğrafyası

Kadim Azerbaycan’ın, şimdiki Güney Azerbaycan’ın idarî bölgelerinden biri olan Sulduz; Urmiye gölünün güney batısında yer alır. Sınırlarını Urmiye gölü, Miyandab, Soğukbulak (Mehabad), Piranşehir, Uşnaviye şehirleri ve Urmiye’nin Dol ilçesi oluşturur. Güneyinde, eteklerinde pek çok kireçli su kaynakları bulunan Firangi tepeleri yer alır. Sulduz’u Şariveran’dan ayıran (Batısında) Behramlı dağları bulunmaktadır. Geniş ve münbit bir ova olan Sulduz bölgesinin içinden Gedar çayı geçer. Sulduz bölgesinin merkezî şehri Nağadey (Nagade)’dir.¹ Diğer yerleşim yerleri ise şunlardır: Ağabeyili, Ağtövle, Balıkçı, Baranlı (Baranî), Begim Gala, Çiyane, Devletabad, Ecemli, El Melik (El Mehdi), Ezimhanlı, Gözayran, Hacı Firuz, Hacıbağlı, Hasanlı, Kervansara, Köhül, Mehmed Yâr, Mehmendar, Mirava, Rahdehne (Irakdehne), Şongar, Taligan, Tezegala, Toppuzava, Uşnu (Oşneviye)’dir. ² Âşık bu yerleşim yerlerinden biri olan Mehmed Yâr’da doğmuş ve burada hayatına devam etmektedir.

Bu muhitte genelde Afşar, Kara-Koyunlu, Karapapak, Kurd-Beçe, Sarıcalu gibi Türk boyları bulunsa da tamamı Karapapak adı ile anılmaktadır.³ Siyah kuzu derisinden papak/ kalpak giydikleri için bu adla anılmışlardır. Karapapakların göçeri olarak yaşayan,

¹Ali Kafkasyalı, “Karapapak Türkleri”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2012.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/33646>

² Ali Kafkasyalı, *İran Türkleri Âşık Muhitleri* (Erzurum: Eser Ofset, 2006), 150.

³ Faruk Sümer, *Oğuzlar* (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1999), 439-450.

yani yaz aylarında yaylakta, kış aylarında kışlıkta geçiren ve hayvancılıkla uğraşanlarına ise “Terekeme” adı verilmektedir.⁴

İncelemiş olduğumuz İsfendiyar Feyzipur da yazın arıcılıkla uğraşmaktadır. Âşık, Sulduz’un coğrafyasının arıcılığa elverişli olduğunu da ifade etmiştir.⁵

Şiirlerinde Sulduz’un coğrafyasından, güzelliğinden bahseden âşık, kendisini büyüten ve şiirlerine ilham olan memleketinden bahsederken ona bağlılığını, sevgisini gözler önüne sermiştir.

İsfendiyar Feyzipur, “Əl Yayar” şiirinde Sulduz’un dağının, taşının, toprağının güzelliğinden ve onun için ne kadar kıymetli olduğundan şöyle bahsetmektedir.

Səfalar sürməyə Sulduz’a dur gəl,
Dağları, çayları hər yanı gözəl,
Qızıldır daşları, torpağıdır la’l,
Sulduz şöhrətini, əl yayar, dədim.

Âşık şiirlerine ilham olan Sulduz’dan “Dağım Ürəkdə” adlı şiirinde şöyle bahsetmiştir.

Mən Sulduz’un çöllərində boy atdım,
Dağ daşından gözəl nəğmə yaratdım,
Günəş oldum çün dağları uyatdım,
Ama qaldı min-min dağım ürəkdə.

1.1.2. Sulduz’un Tarihi

Sulduz bölgesinin sakinleri olan Karapapaklar, çok kadim zamanlardan beri bu coğrafyalarda yaşamalarına rağmen belirgin olarak Safavîler döneminde 19. yüzyılın başlarında tarih sahnesinde görülmeye başlamışlardır. Karapapakların kadim yurtlarından biri olan orta İran’da yer alan Komican bölgesi bir diğeri ise Gürcistan ile Azerbaycan’ın birleştiği yer olan Borçalı, Kazak Şemseddin bölgesidir. Devrin hâkim güçleri

⁴ Ali Kafkasyalı, *İran Coğrafyasında Türkler* (İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2011), 88.

⁵ İsfendiyar Feyzipur, (Kişisel görüşme, 11 Ekim 2022).

Karapapakları tarihin çeşitli dönemlerinde Komican'dan Borçalı'ya veya Borçalı'dan Komican'a veya Anadolu'ya, Sulduz'a göç ettirmişlerdir.⁶

Karapapak Türkleri, 190.000 nüfuslu Sulduz şehrinin 100.000'ini oluşturmaktadır. Sulduz şehrindeki Kürtler şafı, Karapapaklar ise Şii'dir. Karapapak Türkleri İran'da yaşamakta oldukları bölgeye 1810-1825 yıllarında gelmişlerdir. Karapapaklara Fethali Şah'ın oğlu Abbas Mirza tarafından bugün yaşadıkları bölge bir ferman ile verilmiştir. Daha önce boş bir alan olan Sulduz ve çevresinin nüfusu Karapapak Türklerinin gelişi ile artmıştır.⁷ Şu anda büyük bir nüfusa sahip olan Türkler bu bölgede yaşamaya devam etmektedirler.

“Sulduz Katliamı” Sulduz tarihi için büyük önem taşımaktadır. Karapapak Türklerinin yoğun olarak yaşadığı Sulduz'da İran rejimi ve terör örgütünün yapmış olduğu Türk nüfusunu azaltmak yeni bir nüfus üstünlüğü sağlamak için yapılan bir katliamdır.⁸ Ancak bu topraklar Türk'tür ve Türk kalacak diyen Sulduz halkı bu davaları için birçok şehit vermiştir. Kahraman şehitler sayesinde amacına ulaşamayan katliam orada yaşayan halkta derin yaralar açmıştır. İsfendiyar Feyzipur'un erkek kardeşi de bu katliamda şehit olmuştur.⁹

Birçok etnik kökenin bir arada yaşadığı bu coğrafyada Türklerin dilini, kimliğini, kültürünü korumakta ve yaşatmakta büyük katkısı olan İsfendiyar Feyzipur yaşadığı bu coğrafyadan ve bu coğrafyanın tarihinden bağımsız düşünülemez.

⁶ Kafkasyalı, İran Coğrafyasında Türkler, 88.

⁷ Hakan Kaygusuz, “İran Azerbaycanı'nın Sosyo-Kültürel Yapısı ve Siyasal Coğrafyası” (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009), 50.

⁸ Mehse Mehdi, “20 Nisan 1979 Sulduz Katliamı”, <http://www.terekemekarapapakturkleri.com>.

⁹ İsfendiyar Feyzipur, (Kişisel görüşme, 11 Ekim 2022).

İKİNCİ BÖLÜM

Bu bölümde İsfendiyar Feyzipur'un hayatına, sanatına ve âşıklık geleneğindeki yerine değinilecek; “Sulduzun Dan Sazı” adlı eserindeki şiirler konuları ve temalarına göre sınıflandırılacaktır.

2.1. İsfendiyar Feyzipur

2.1.1. Hayatı

İsfendiyar Feyzipur, 1964 yılında (1342 güneş yılı) Sulduz'un şimdiki Mehmed Yâr köyünün Çaykırığı Mahallesi'nde değirmenci bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. İlköğretiminin yalnızca bir yılını Mehmed Yâr'da okuduktan sonra geriye kalan eğitimini Nağadey (Nagade) de devam ettirmiştir. Ortaöğrenimini bitirince askere giden İsfendiyar Feyzipur döndüğünde üniversite eğitimi için Tahran'a gitmiştir. Tahran'da Allâme Tabâtabâi Üniversitesinde iki yıllık Ekonomi bölümünü bitirmiş ve Sulduz'da bir süre öğretmenlik yapmıştır. Daha sonra Peyam-i Nur Üniversitesinde Matematik bölümünü bitirerek öğrenim hayatını tamamlamıştır.¹⁰

Öğretmenlik yaptığı yıllarda İran hükûmeti tarafından desteklenmediği ve ekonomik olarak zorluk yaşadığı için öğretmenlikle birlikte arı yetiştiriciliği yapmaya başlamıştır. 2019 yılında öğretmenlik mesleğinden emekli olan İsfendiyar Feyzipur hâlâ arı yetiştiriciliğine devam etmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır. Türkiye'ye ilk kez “Uluslararası Türk Dünyası Sempozyumu” vesilesiyle gelen Feyzipur hayatını Sulduz'da sürdürmektedir.

¹⁰ İsfendiyar Feyzipur, *Sulduzun Dan Sazı* (Nağadey: Sulduzbaycan Neşriyyatı, 1394), 361.

2.1.2. Sanatı

İsfendiyar Feyzipur, ilk şiir söylemeye on yaşında kalbine gelen ilhamla başlamıştır. İlhamının kaynağı Tanrı'dır. Söylediği ilk şiirinin dili Farsça olduğu için onu yazıya geçirmemiştir. Daha sonraki şiirlerini ise Türkçe olarak kaleme almıştır. Ancak hep Türkçe şiirler yazdığı için devlet ve halk tarafından desteklenmemiştir. Tüm bu baskılara rağmen yolundan dönmemiş Türkçe yazarak Türk kimliğini korumuştur.¹¹

İsfendiyar Feyzipur şiirlerini yazmaya başladığında kendine “Sulduz Deyirmançioğlu” mahlasını vermiştir. Kendisine Sulduz adını vermesinin sebebi, memleketi Sulduz'u annesi gibi onu bağrında barındıran bir yer olarak görmesi; Deyirmançioğlu adını vermesinin sebebi ise elli yıla yakın değirmencilik yapan babası olmuştur. Sulduz Deyirmançioğlu mahlasını kendisine verdiği günden beri İran ve Azerbaycan sahasında bu adla tanınmıştır.¹²

Şiirleri “Furuği Azadi”, “Varlık”, “İslami Birlik”, “Nəvidə–Azərbaycan”, “Örməğanə–Azərbaycan” “Fərdaye–ma”, “Tepəşe–qələm” gibi çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmıştır. “Mişov Kültür Derneği” dergisinin yayın kurulu üyesidir. Urmiye’de 2010 yılı kasım ayında (1388 güneş yılı azər ayı) düzenlenen “Cəşnvareye–saz və söz aşiqi” şiir yarışmasında birinci seçilmiştir.¹³

Hâlâ eser yazmaya devam eden aşığın en büyük isteği, her okuyucunun yazdığı eserlerde kendinden bir şeyler bulması ve gençlerin eserlerinden faydalanmasıdır.

2.1.3. Âşıklık Geleneğindeki Yeri

Türk milletinin kültürel kimliğini var eden ve onu özgün kılan unsurların başında Türk âşıklık geleneği yer almaktadır. Daha yazı, yaygın olarak kullanılmaya başlamadan önce Türkler arasında gelişen ve dilimizin oluşmasını sağlayan âşıklık geleneği büyük görevler yapmıştır. Türkler farklı coğrafyalardaki değişik kültür ve medeniyetler çevrelerinde vatan tutmuşlardır bu sebeple âşıklık geleneği kimliğin korunmasında ve yaşatılmasında büyük rol üstlenmiştir.¹⁴ İran Türkleri de dil, edebiyat, musiki, örf, anane

¹¹ İsfendiyar Feyzipur, (Kişisel görüşme, 11 Ekim 2022).

¹² İsfendiyar Feyzipur, (Kişisel görüşme, 11 Ekim 2022).

¹³ Feyzipur, “Sulduzun Dan Sazı”, 361

¹⁴ Kafkasyalı, *İran Türkleri Âşık Muhitleri*, 15.

vb. değerlerin bekasını büyük ölçüde Türk âşıklık geleneğini yaşatmaya bağlamışlardır.¹⁵ Bu geleneğin yaşatılmasına katkı sunan İsfendiyar Feyzipur Farsça söylediği şiirleri yazıya geçirmemiş, Türkçe şiirlerini ise İran halkı ve hükûmeti tarafından desteklenmediğini bildiği halde yazmaya devam etmiştir bu da Türk dilini yaşatmaya ne kadar önem verdiğinin göstergesidir.

Âşıklık geleneğinin öznesi ve taşıyıcısı olan âşık; “Sazlı (telden), sazsız (dilden), doğaçlama yoluyla, kalemle (yazarak) veya bu özelliklerin birkaçını birden taşıyan ve âşıklık geleneğine bağlı olarak şiir söyleyen halk sanatçısıdır. Bu söyleme biçimine “âşıklık-âşıklama”; âşıkları yönlendiren kurallar bütününe de “âşıklık geleneği” adı verilmektedir.”¹⁶ Âşıklık geleneği; saz çalma mahlas alma, bâde içme/rüya sonrası âşık olma, usta-çırak ilişkisi, âşık karşılaşmaları/atışma, leb-değmez söyleme, muamma sorma, tarih bildirme ve “dedim-dedili” tarzı şiir söyleme gibi icralardan oluşmaktadır.¹⁷ Âşığın sanatçılık yanı, bu maddelere göre araştırıldığında; saz çalma, mahlas alma, “dedim-dedili” tarzı şiir söyleme konularında âşıklık geleneğine uymasına karşılık; onun rüyada pîr elinden bâde içmediği, usta-çırak ilişkisiyle yetişmediği, lebdeğmez, muamma, atışma gibi özelliklere sahip olmadığı görülmektedir. Âşık usta-çırak ilişkisi ile yetişmese de hocası olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)’i kabul etmektedir. Bir çırakta yetiştirmeyen Feyzipur, şiirlerini okuyan gençlerin ufkunda yeni bir bakış oluşturmaya istemektedir.

2.2. Sulduzun Dan Sazı

“Sulduzun Dan Sazı” İsfendiyar Feyzipur’un şiir kitabıdır. Kitabın içerisinde koşmalar, geraylılar, ciğalı tecnisler, divaniler ve bayatılar yer almaktadır.

Şairin yazdığı bu eser için seçtiği “Sulduzun Dan Sazı” adı Sulduzlular için özel bir anlam taşımaktadır. Sulduz’da düğünden önce damadın evinin üstünde büyük bir davul çalınır, çalınmaz ise damadın anne ve babasının yanında değersiz olduğu kabul edilirdi. Bir davul veya saz çalınması komşu şehirdekilere haber niteliği taşırdı. Sazın ve davulun sesini duyanlar o yerde düğün olduğunu anlardı. Çalınan davul ve saz düğünün hoş olması, sıkıntıların gelin ve damattan uzaklaşması için önemli olarak görülürdü.

¹⁵ Ali Kafkasyalı, *İran Türk Âşıkları ve Milli Kimlik* (Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları, 2009), 33.

¹⁶ Erman Artun, *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı* (Adana: Karahan Kitabevi, 2017), 1.

¹⁷ Esmâ Şimşek, “Âşık Veysel’in Âşıklık Geleneği İçerisindeki Yeri Üzerine Bir Değerlendirme” *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, S.9 (2016): 118.

Zamanla unutilan bu geleneği İsfendiyar Feyzipur, şiir kitabına “Sulduzun Dan Sazı” adını vererek geleneğin yaşatılmasına katkıda bulunmuştur.

2.2.1. Şiirlerin Temalarına Göre Sınıflandırılması

2.2.1.1. Vatan/Vatanseverlik Temalı Şiirler

Vatan; bir insanın üzerinde yaşadığı toprak parçası, ev, memleket anlamına gelmektedir.¹⁸ Âşığın memleketi olan Sulduz büyük acıların çekildiği, zulümlerin olduğu bir coğrafyadır. Bu acıların içinde yetişen âşığın vatan sevgisinden uzak şiirler oluşturması düşünülemezdi. Âşık “Vətən Nəğməsi” şiirinde hayattaki tüm varlığı olan vatanının ona kefen olmasını istemiş ve bu isteği ile de vatan sevgisini, vatana bağlılığını gözler önüne sermiştir. Âşık diğer şiirlerinde de vatani koruma ve vatani için her türlü zorluğa göğüs germe arzusunu dile getirmiştir.

2.2.1.1.1.Yoldaşlıklar

Ağlama, ağlama odlu qələmim,
Bəsdı, bu nəğmələr göz yaşlıdılar,
Qoşduğun qoşmalar ürəkdən gelir,
Dərdli insanların yoldaşlıdılar.

Yazdığın, yaltağı sevindirmədi,
Satqını¹⁹, alçağı o dindirmedi,
Bir beytin namərdə baş endirmədi,
Düz sözün ürəklər sırdaşlıdılar.

¹⁸ Tevfik Sütçü, “Türkçede Vatan ve Vatanseverlik”, *Türk Yurdu Dergisi*, Ağustos 2014, <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=313>

¹⁹ Satkın: Özünü, haysiyetini pula satan. Alçak, rezil, namert.

Tək qaldın, özgəyə sən yalvarmadın,
Vətənin oldun sən, olmadın yadın,
Bir zaman vətənlə ucalar adın,
Şairlərin vətənin qardaşdırlar.

Üreyim qanını cəvhər elədin,
Sulduz'un derdini açıq söylədin,
Vətənə xoş günler hər an dilədin,
Vətənsiz insanlar bil, naşıldılar.²⁰

2.2.1.1.2. Bağlaram

Dövrəmi soyuqlar bürüyən çağda
Üreyim yanmasa, bumbuz bağlaram,
Gəcələr bağrını yarmaqdan ötrü
Hər bir baxışıma ulduz bağlaram.

Əridib gədərəm buzları, garı
Ən isti saxlaram köksümdə tarı,
And içmişəm qalam insanlıq yarı,
Odur, dəftərimdə düz söz bağlaram.

Su gəlir çayında könlüm anası,
Hər səhər yuyunur səvgi sunası,

²⁰ Naşı: Ham, tecrübesiz, bir işdən haberdar olamayan.

Güzəllik izinin yoxdur fenası,
Bu aşqa könlümü mən düz bağlaram.

Hər kimi vəfalı görsəm dünyada,
Canımı, malımı əylərəm fəda
Yaralı qalsam da yalvarmam yada²¹
Yurdumda düşmanı yoz-yoz bağlaram.

Çəynərəm, tökərəm nifaq²² zəncirin,
Nə qədər olsa da qəfəsim dərin,
Göstərərəm Türkümün əsil hünərin,
Ayrılıq yolunu, Sulduz, bağlaram.

2.2.1.1.3. Biləsin

Əlin nacağilə²³ çapılar qolu,
Zalimin qolundan tutanlar bilsin,
Ayılar yuxudan, qalmaz yatalı,
Göz açıq amədilə yatanlar bilsin.

Riyasət məyzinə boynun buranlar
Acizin, yazığın qanın soranlar,
Qalmaz bələ qorğu, bələ duranlar,
Vətən toprağını satanlar biləsin.

²¹ Yad: Yabancı.

²² Nifaq: Bozuşma, çekişme.

²³ Nacaq: Balta

Ürəyim başlanmış Azərbaycan'dan,
Təbriz'dən, Urmu'dan, yaşıl Zəncan'dan
Çün azad doğulub anadan insan,
İnsana gülləni atanlar biləsin.

Nəc oldu Hitlərlər, nəc oldu Qarun?
Musanı incidən qudrətli Firavun
Bir qulluq qalacaq yalnız əl üçün,
Əlini, yurdunu atanlar biləsin.

Gəl dedim düz olaq, düzgünlük yaxşı,
Zən etdi bu Sulduz, qalıbdır naşı²⁴,
Mən qurban dəmişəm, vətənə başı,
Dünyanı dörd əlli tutanlar biləsin.

2.2.1.1.4. Bağlanmaz

Hər səlin qabağı bənd olursa da,
Həç aşqın səlinə birə bağlanmaz,
Vurgunluq atını çaparsa əllər,
Dağlar da daş töksə, dərə bağlanmaz.

Gəl öyrən bülbüldən istək qaydasın²⁵,
Boş yərə başlama ömür faydasın,

²⁴ Naşı: Təcrübesiz.

²⁵ Qayda: Kural, düzən və disiplin.

Ürəksiz çıxarma bülbül ədasın,
Nəhrə gicələməsə kərə bağlanmaz.

Qoymaz vətəninin yaxıla canı,
Hansı sərkərdənin²⁶ olsa vicdanı,
Əsil Türk olanda var gayrət qanı,
Məqama ilə simə, zərə bağlanmaz.

Dosta bir arxa ol, budur düz yaşam,
Düzgün dost sultanım, əmirim, paşam,
Sulduzam, ağlaram, sanarsan, daşam
Nər²⁷ olmayan axı nərə bağlanmaz.

2.2.1.1.5. Vətən Nəğməsi

Gəlir ormanlardan yaşıl səslilər,
Dilində hər biri vətən nəğməsi,
Açılır qanadlar əl nəfəsində
Alıbdır göyləri vətən nəğməsi.

Gələcək köklərin qanlar suvarır,
İnsanlıq aşığı dağları yarıır,
Ümidin günəşi dağdan qızarıır,
Oxşayır hər yeri vətən nəğməsi.

²⁶ Sərkərdə: Komutan.

²⁷ Nər: Korkmaz, güclü kuvvetli.

Təbiat fərşini toxuyor güllər,
Çəmən üstə gəzir suna bülüllər,
Gədəcək bir günü bu qara illər,
Xoş açır bu sırrı nəğməsi.

Gəcə-gündüz durmaz qələmlər çalır,
İnsanlığ hükm ədir, insan ucalır,
Qaranlıq yərini aydından alır
Olur dil əzbəri vətən nəğməsi.

Sulduzam, vətənim varlığım mənim,
Qoşmadan təllənib taxıl²⁸ xərmənim,²⁹
Vətənin torpağı olsun kəfənim,
Doldursun dəftəri vətən nəğməsi.

2.2.1.1.6. Təkəm Mən

Həqiqət bağına bağbanlıq ədib,
İstərəm atırlı güllər əkəm mən,
Gərək tikanların cəvrun, cəfasın
Qabarlı³⁰ ellərlə hər an çəkəm mən.

Haq almaq atəşi var ürəyimdə,
Ax səvənə bilmirəm, səvənsə hər kim də,

²⁸ Taxıl: Tahlıl

²⁹ Xərmən: Harman yeri.

³⁰ Qabarlı: Deride su dolu kabarcık.

Alüvlar gözümdə, vəlkan tərkində
Odlu Azərbaycanlıyam, Türkəm mən.

Qurtuluş aşqınə çəkilsin nəfəs,
Dağılsın dostaqdar, qırılsın qəfəs,
Səsimə səs vərsin, güclənsin bu səs,
İnsanlıq sazına düzgün köküm mən.

İlayda şəvkətim, şanım bəllidir,
Nələm insanlıqdır, dərdim millidir,
Bu Sulduz nə qədər gör nisgillidir,
Hələ ki yalnızam, əsil təkım mən.

2.2.1.1.7. Dağım Ürəkdə

Ürək ağlar öz yurdundan yazanda,
Çiçək-güllü barlı bağım ürəkdə,
Azərbaycan başdan başa mənim sen
Qoç Təbriz'im, Qarabağ'ım ürəkdə.

Mən Sulduz'un çöllərində boy atdım,
Dağ daşından güzəl nəğmə yaratdım,
Günəş oldum çün dağları uyatdım,
Ama qaldı min-min dağım ürəkdə.

Vurgun oldum yanmağıma şam kimi,

Əl dərindən dolmağıma cam kimi,
Həç gözmedim bir xəyali-xam kimi,
Əldən ötrü yandı bağım ürəkdə.

Sulduz yazır mənim dərdim sağalar,
Dərdim vətən nəğməsiylə dalgalar,
Daşlar göydən həy başıma yağalar,
Dayanaram qara dağım ürəkdə.

2.2.1.1.7. Salanlardanam

Dil-dil olub ürəyimin sazıla
Yarpaqlı bir bağlar salanlardanam.
Saçaqlı al günəş, güz gülü bulaq,
Təllərin oxşayıb çalanlardanam.

Tülküylə aslanın tutmaz dostluğu,
Xürüz gün çağırır, salar quqqulu qu³¹
Nəğmə pərdəsində xoş olduğunu
Ağlar həzin könül alanlardanam.

Əl bir orman, mən sərvinə sarmaşıq,
Əl dərdin anlayan, ələ yaraşıq,
Əl yükü bəlimdə çəkdim mən aşıq,

³¹ Quq-Qulu-Qu: Horoz sesi.

Töhmətlər³² altında qalanlardanam.

Qarganı qargadan axtar zibildə
İnanma aməlsiz yaxşı yadilde,
Namərdə, naksə, əl boğan səldə,
Düşmənlər aldadan palanlardanam.

Sulduz ürəyini əlilə buldu.
Qulumdən yapışan axır əl oldu,
Əlsiz hər hünərin bostanı soldu,
Əlimə mən qurban olanlardanam.

2.2.1.1.8. Günə Sərənlər

Öz ana yurdumda-Azərbaycanım
Bəsləyib məydana qaflan ərənlər,
Haq verib onlara qoçaq sifətin,
Köröğlu görənlər, babək görənlər.

Açıq sufrəlidir, açıqdır anlı,
Nəğməli şairli, sazlı ozanlı,
Hər yanı cənnətdir, gül, gülistanlı,
Məst olar, dağlardan, çiçək dərənlər.

³² Töhmət: Suçlama

Ay hayf, bu yərin şux³³ maralları
Tutular qarayla mah camalları,
Özgəyə bağlıdır çox kamalları³⁴,
Azdır tər damnı günə sərənlər.

Doymuşam dünyadan, dünya da məndən,
Yandım cəhi əlindən, zahid əlindən,
Xurafat gətməsə bizim vətəndən,
Haqqı yandıracaq hükmü sürənlər.

2.2.1.1.9. Sözü Var

Əzəldən alüvdür, bu yanar içim
Köksümdə qalanan aşqın közü var,
Ayrılıq qismətim, payım olubdur,
Hicrandan nə gədər, könlüm sözü var.

Parlaq ulduzların, çobanı hayla
Donmuş ürəkləri, istilə, payla
Nə üçün dünyamız dolubdur vayla
Körpə uşaqların solgun üzü var.

Işıq saç qaranlıq, aysız yurduma
Bir güc vər dağılmış qızıl orduma

³³ Şux: Ala, Kahverengi ile kırmızı arası bir renk.

³⁴ Kamal: Mükemmellik, olgunluk.

Azadlıq yolları, ən burma-burma,
Hər yolun ay könül, torpaq-tozu var.

Gələr torpağımdan vətən havarı,
Birliyə əllərim, vərər qararı,
Onda ışıqlanar Sulduz məzarı,
Əl dəyir, yurdumun qoç Sulduz'u var.

2.2.1.1.10. Nedir

Könül müvü ulduzların tökməsə
Yanıq dəyil, sınıq dəyil, bəs nədir?
Xalqı çəkən çəhalətin əvinə,
Zahid dəyil, maymaq dəyil, bəs nədir?

Qolu bağlı, yolu bağlı, dil bağlı
Günü bağlı, ayı bağlı, il bağlı
Mühür dağlı, yuxu çağlı, qıl bağlı
Vətən üçün bir mıx dəyil, bəs nədir?

Analıqdan ana çıxmaz, özgədir,
Söz saxlamaz yəngə ilə yəngədir,
Yanmaz adam, ara qatar cəngədir,
Ulağ oğlu quduq dəyil, bəs nədir.

2.2.1.1.11. Nayım Mənim

Başım üstün duman aldı,
Pərdələndi ayım mənim,
Yazıq yalnız boğularkən
Quyularda hayım mənim.

Halıma yad baxıb dədi,
Gözün xəstə, gilən gəydi,
Yalnız anam için yədi,
Talananda payım mənim.

Baldan şirin doğma dilim,
Dilimdə dərdimi bilim
Yol vər fələk mən də gülüm,
Boğdu məni vayım mənim.

Sulduz yazdı yaşa vətən,
Qan ağlaram sən solarkən,
Şəhid olsam bu yolda mən,
Haq bağırar nayım mənim.

2.2.1.1.12. Mən Kimi

Gəyrətlidir Azərbaycan,
At oynadar çəmən kimi,
Vətən mənim hər zadımdır,

Kim olar mı vətən kimi?

Düz yolların vurgunuyam,
Saymaram nə yorgunuyam,
Əlimin ən solgunuyam,
Rəngim yoxdur kəfən kimi.

Bir gün olar gözəl dünya,
Öz haqqını saya-saya
Həsrət qalmaz göz o taya,
Gizlin gəcə üzən kimi.

Sulduz müdam yaz əlindən,
Əşitsinlər öz dilindən,
Qalsın vətən bülbülündən
Sulduz, ürəkdə mən kimi.

2.2.1.1.13. Şəhid

Tarixlər köksündə sönməz bir məşal,
Varlığın ən parlaq varısan, şəhid,
Düzgün duyğuların, haq nəğməsinin
Aşqilə köklənən tarısan, şəhid.

Çısgını, bosqunu, çəni, dumanı,
Apardın əl üstədən zülmət zamanı,

Vətən torpağından qovdun düşmanı,
Düşmanlar gözüünün xarısan, şəhid.

Sarsılmaz ilqarın, yüksək diləyin,
Açılır Hələbdən gülün, çiçəyin,
Darısqal³⁵ kəçidin aldın fələyin,
Ənə'l həq bağının barısan, şəhid.

Al qanla alarkən qan dəst naması,
Çökürdün qışları, gətirdin yazı
Əlin haq dilisən, düzgün sərbazı,
Namusu, gəyrəti, arısan, şəhid.

Sulduz'da ərđəmlik yox bilə-bilə,
Bağışla adını gətirmiş dilə
Qanını bəxş ətdin torpağa, ələ,
Əlimin, ölkəmin yarısan şəhid.

2.2.1.2. Acı/Dert Temalı Şiirler

Âşık çoğunlukla ayrılık, kayıp ve yalnızlık gibi insanın kalbini yaralayan duyguları şiirlerinde dile getirmiş ve kendine dert etmiştir. Bu acılardan dolayı sık sık yüreğinin yandığını, gözlerinin sık sık yaşardığını şiirlerinde ifade etmiştir. Sevgilinin acımasızlığından gülmeyi unuttuğunu, yalnızlığa terk edildiğini yazarak aslında acısını hafifletmek istemiştir. Âşık acılarla dolu vatanını anlatırken dertli şiirler yazmış, her zaman vatani ve halkı için kaygılanmıştır.

³⁵ Darısqal: Çok dar, ensiz.

2.2.1.2.1. Sinlərim Oldu

Görüşəbilmədim yarla doyunca
Yaman qar-qarışmış günlərim oldu,
Dərdimə bir qulaq tapabilmədim,
Dərd özü həm suyum, dənlərim oldu.

Buraxdım özümü, həm də ki yarı
El dərdi üz tutdu çün mənə sarı,
Mən özüm özümə qazdım məzarı,
Bir gündə min cürə³⁶ sinlərim oldu.

Uydum sədaqətin yalan adına
Baxmadım bu aşın olan dadına,
Yandım inanmağın alüv, oduna,
Özümü boğmağa tinlərim oldu.

Sulduzam, gənc ikən qocalıq³⁷ tutdum
Şənliyi, gülməyi bütün unutdum,
Özümü dərd içrə elə qurutdum,
Dumanlı günlərim, çənlərim³⁸ oldu.

2.2.1.2.2. Baxmayacaqdır

Bilirdim şiir mənə yıxılan günü,

³⁶ Cürə: Çəşit.

³⁷ Qoca: Yaşlı.

³⁸ Çən: Sis.

Əlimdən yapışıb baxmayacaqdır,
Quru kövşənlərdə bağrım yananda
Bir sizgin su olub axmayacaqdır.

Gənclikdə yazdım şiiri ad üçün,
Çəkdim azabını, çəkdim çox suçun,
Gördüm ki istəyir kökümün köçün?
Bir əl gelib əlin sıxmayacaqdır.

Həy yazdım, yaratdım ad-sanlı oldum,
Qaldım dərd içində od-canlı oldum,
Hərdən şepələndim tufanlı oldum,
Bilmədim bir lal də çıxmayacaqdır.

Ay Sulduz, yətirdin sən buna indi
Gərək ki dərd çəkə, hər kimsə qandı,
Vay halına onun insana yandı,
İnsan olub əlin sıxmayacaqdır.

2.2.1.2.3. Üstümə

Dərdimin kökləri su içir dərddən,
Boy atdıqca kölgə salır üstümə,
Yanır istəklərim, həy dönür külə,
Goy utanmır, yər utanmır tüstümə,

Baxtım güzgüsünü bürüyüb tozlar,
Soyulmuş yaramı qanmazlar duzlar,
Yənə də bağlamaz ürəyim buzlar,
Ələ ki təllənib közlər köksümə.

Gərəkdir tablaşam³⁹ bu əl dərdinə,
Canımı odlayan bu dil dərdinə,
Təbrizlə Karabağ, həm mil dərdinə
Gəl-gətli yol açam yərli dostuma.

Söylə ki ay Sulduz, dərdli dünyayam,
Bir daş çapılmaqla⁴⁰ əskilməz qayam,
Yangıyam, havaram, harayam, hayam,
Tökülsün nə dərd var mənim üstümə.

2.2.1.2.4. Səhərdən Məni

Bir dərdə düşmüşəm, qorxuram dəsəm,
Bilməzlər danlaya⁴¹ bətərdən məni,
Qorxmuram yar küsə, əl qaça məndən,
Qorxuram salalar əsərdən məni.

Əlimdə bir çıraq, yolum qaranlıq,

³⁹ Tab: Güç, kuvvet.

⁴⁰ Çapılmaq: Parçalanmaq, yarılmak.

⁴¹ Danlamaq: Suçlamak

Qaranlıq olubdur bu zənd-ganlıq,
Kaş qana dərdimi, dostum bir anlıq,
Qaytara bu böyük zərərdən məni.

Mən aşqın əlində əzilmiş mumam,
Düşmanlar gözündə çınqılam⁴², qumam,
İnsanlıq dərdidir, qoymur göz yumam,
Nadanlıq ayırır səhərdən məni.

Gərəkdir öz ilim, öz ölkəm dura,
Azadlıq məclisin il üçün qura,
Yad gəlib yərlini, incidə, yora,
Bazarlarda sata səhərdən məni.

Ay illər, bir arxa su gəlsə əgər,
Dəyirlər var ümid ki bir də gələr,
Sulduz'un bağrını ayrılıq dələr,
Bir soruş halimi çəpərdən məni.

2.2.1.2.5. Nərdə

Ürəyim doludur, hər nədən dolu,
Açılmaz hər yərdə, gülməz hər yərdə
Göz açdım payıma, bağlılıq düşdü,

⁴² Çınqıl: Taş kırıntısı.

Həç kimsə düşməsin, mən düşən dərdə.

Dalgalandı gözüüm, döndü dənizə,
Nədən qismət oldu, bu hicran bizə?!
Siz həsrət mən üçün, mən həsrət sizə,
Bu körpü yol olar, nə zaman bi də?

Bir quşca olmadı tali'im mənim,
Qocaldım, nəğməsin tapmadı dilim,
İlə parçalandı, ayrıldı əlim,
Dilim məngənədə⁴³, dilçəyim girdə.

Quruldum, töküldüm ağac qoynundan,
Həzin yəllər əsdi, çıxdı oyundan,
Fələkin tutduğu, yaslı toyundan,
Ürəyin ay Sulduz, gülər nərədə?

2.2.1.2.6. Üzüdə Gülmür

Dəyirlər, yaz gəyib gül-çiçək açıb,
Bəs nədən güllərin üzüdə gülmür?
Qələmlər dərdlidir, dəftərlər ağlar,
Sazlarda aşığın sözü də gülmür.

⁴³ Məngənə: Serbestliyə mənəi olan.

Arazım axdıqca nisgilli⁴⁴ axir,
Ayrılıq canları yandırır yaxir,
Sani ıldırımlar kədərdir çaxir,
Günəyim ahlıdır, quzəyi də gülmür.

Tac dönüb şal oldu bu ana yurdda,
Quzu paltarını gəyindi qurdda,
Düşmüşük alüva yanırıq odda,
Ayna bulaqların gözündə gülmür.

Sözümü anlayan, bilən anlasın,
Bir ağız mənim tək dursun banlasın⁴⁵,
Yaralı Suldüz'u, dərd nişanlasın,
Məni kəbab ədən üzüdə gülməz.

2.2.1.2.7. Dədi

Yaralı boğazım yanıq səsilə
Gəcənin bağrında günəşdən dədi,
Durulsun qan çaylar, axsın bulaqlar,
Alüvlü ürəyim atəşdən dədi.

Şəarın güzəlliyin nə bilsin şəyda,
Qıldı məni nahaq⁴⁶ bir şama fəda,

⁴⁴ Nisgilli: Dert çeken, dertli görünen.

⁴⁵ Banlamaq: Bağırmaq.

⁴⁶ Nahaq: Boş yere.

Çaldı dərgisində bir nahaq səda
Satdı vicdanını şəş bəşdən dədi.

Çəkmədi şiirimin ağır dəyrin
Xayın sufarışı əylədi yəqin,
Gəvas tək gəzmədi dənizin dibin,
Samandan danışdı, güləşdən dədi.

Düzgün açılanda il ay vərqi
Düşəcək dillərə bizim bu “şərqi”
İndi Sulduz, bilməzlərə yox fərqi,
Başladı bağbanı, kişmişdən dədi.

2.2.1.2.8. Qəşəm

Sənində mənim tək köksün yanarmış,
Nisgillər sazıla nədən, ay qəşəm,
Ürəyin çiyində çəkdin əl dərdin
Qarlı mişuvlarda saldın hay, qəşəm.

Səsin tək yaralı bir səs görmədim,
Nəfəsin tək dərdli nəfəs görmədim,
Sənə oxşar bir aşiq keş görmədim,
Məni də bir dərdli aşiq say, qəşəm

Yanmasaq ışıqsız qalar əl-oba,

Hünərsiz əl gəlməz ağır həsaba,
Sulduz da əl üçün düşdü azaba,
Öləndə kim ona dəyir, vay, qəşəm.

2.2.1.2.9. Nəynim

Könlüm çəmənində xəzan əyləşib,
Yanır gül yarpaqlar budaqda nəynim?
Oxumur qumrular, suna bülbüllər,
Susubdur var-yoxum bu bağda, nəynim?

Xəyalim od içrə od tutub səsım,
Alüvdən al közdən olub qəfəsım,
Ən qorlu közlərə dönüb nəfəsım,
Kül olur nəğmələr dudaqda, nəynım.

Kar salmır gözyaşım çaya, çəmənə
Cəhlin uylağında düşmüşəm çənə,
Yanıram hər kimə, o yanmır mənə,
Qoruyar kərəmlər bulaqda, nəynım.

Mənim tək çarasız qalaydın fələk,
Gəmlər ləşkərinə⁴⁷ mən atıldım tək,
Gəzdim yar dalınca ələk bə ələk,

⁴⁷ Ləşkər: Ordu, birlik.

Qaldım vəsalından qıraqda, nəynim.

Sulduzam, arzumun külləri qaldı,

Dərdin tufanları, yəlləri qaldı,

Ayrılıq ozandı, illəri qaldı,

Zəncir qolda, qandal ayaqda, nəynim

2.2.1.2.10. Nəylər

Bir bələ əllərin tutma gəl halin,

Bir bələ gəl dəmə, əl mənə nəylər?!

Qırılar kökündən qolun-qanadın,

Havalanma, dəmə, yəl mənə nəylər?

Kəsmə yolun, yazıqları ağlatma,

Kəsbkarın⁴⁸ qollarını bağlatma,

Analar bağrını yaxıp dağlatma,

Qaç nalədən⁴⁹, dəmə, dil mənə nəylər?

Əllərim birliyin içər şərbətin,

Yayar azadlığın sözün, sohbətin,

Bağışlar əllərə dağlar qudrətin,

Sitəmdən kükrəyən səl mənə nəylər?

⁴⁸ Kəsbkar: Bir işlə məşğul olan, emək verən.

⁴⁹ Nalə: Feryat fığan.

Sulduzam, gəl bunca soyma yaramı,
İçdirmə həy mənə, ağılı⁵⁰ camı,
Əlimin dərdləri səhər-axşamı
Bağrın başında bil mənə nəylər?

2.2.1.2.11. Fələk Çərxinə

Rəqib⁵¹ ilə gördüm yarı, yanıram,
Topurdum fələkin tərsə çərxinə,
Əsdi xəzan yəli, yandı yarpağım,
Töküldü can alan kədər arxına.

Səvmişdim güzəllərin on dörd yaşında,
Məhəbbət oxları bağrım başında,
Səvirdim o gözən yərin daşında,
Görəndə gətməzdim bir an yaxına.

Dolandı rüzgâr, səvdik bir-biri,
Kasıblıq⁵² köksümə sıxdı gəm təbəri,
Ayırdı bir-birdən hicran zənciri,
Yalvardım dost-tanış, bəlkə qırxına.

Sulduz bir kişi kərəm qılmadı,
Əlindən tutmadı, arxa olmadı,

⁵⁰ Ağı: Zehir.

⁵¹ Rəqib: Rakib.

⁵² Kasıblıq: Yoksulluk.

Məhəbbət sazına bir sim⁵³ salmadı,
Dərdimi mən dədim, əlbət çoxuna.

2.2.1.2.12. Xəyalim Mənim

Pozdular ruhumun güllü bostanın
Xəzəna çəvrildi əhvalim mənim,
Bir od saldı gül bağına ayrılıq,
Yandı külə döndü xəyalim⁵⁴ mənim.

Yər döndü dəmirə bir səhər təzdən
Odur küsdü, öküz öküzdən
Gələn nəfəs oldu od sinəmizdən,
Ürəkdən gülmədi cəmalim mənim.

Acı şükranlı dudqlar gülmür,
Dost nədən dostunu bir düşmən bilir
Şənlik yaralıdır məhəbbət ölür,
Yasından asılı məlalim mənim.

Sulduzam, otuzum, mat qoyub yüzü,
Güldürmür könlümü müvlərin qızı
Canımdan doymuşam, lap sözün düzü,
Dərdlərə quylandı kəmalim mənim.

⁵³ Sim: Tel.

⁵⁴ Xəyal: Hayal, rüya.

2.2.1.2.13. Soyulan Mənəm

Köklərim alüvdür, yaşıldır dilim,
Quşların səsinə yayılan mənəm,
Göyləri bürüyüb ahım tüstüsü,
Odların içində ayılan mənəm.

Şuşa-şuşa güldük çıraqlar kimi
Lalədən büründük al dağlar kimi,
Çürüdük xəzəndə yarpaqlar kimi,
Buz bağlar şaxtada⁵⁵ bayılan mənəm.

Mədənələr başında şallaq⁵⁶ yemişəm,
Sudanlı işçiyə qardaş dəmişəm,
Zəhmətkəş əlimi arxbilmişəm,
Qol gücü talanmış sayılan mənəm.

Sulduzam, göz yaşıma usyanə döndü,
Çün dərdim çoxaldı amanə döndü,
Bu vətən mən üçün zindanə döndü,
Nəsimi tək nəhək soyulan mənəm

2.2.1.2.14. Hayıf

Qarqalar gülşənə çıxıblar yiyə,

⁵⁵ Şaxta: Kış havası.

⁵⁶ Şallaq: Kırbaç.

Gül üstdə can verib ölənələr hayıf,
Ağ bir çək analar qan yaş ağlayır,
Göz yaşın gözlərdən silənələr hayıf.

Qoyunu qurdlara tapşırdı fələk
Quyular tərkində can verir nəhəng,
Bir baş əynam olub, xalq üçün kələk
Düzgünlük kitabın bilənələr hayıf.

Mürüvvət kanından day çıxmır bir la'l,
Dağ kimi ərənlər dolanır muatı,
Bağlanıb kilid tək, açılmır düz əl,
Öz payın dostuyla bulanlar hayıf.

Sulduz bu dərdlərə dərman arayıf,
Köksünə qalanmaz dərdlər qalayır,
Bələ ki, düzlüyü əyri talayır⁵⁷,
Bu kələk dünyaya gələnələr hayıf.

2.2.1.2.15. Şəir Qoşaram Ağlaram

Yaşıl dil köküm, alüvlar püskürür,
Quşlar səsində şəir qoşar, ağlaram,
Dumansız gözü, tustusuz baxışım,

⁵⁷ Talamaq: Soymak, talan etmək.

Danlı bağlarda söz oxşar ağlaram.

Qanlı lələli uca dağlar kimi,
Işıqlanır can al çıraqlar kimi,
Yaxınam ələ çox uzaqlar kimi,
Qızarıb qaş da can coşar, ağlaram.

Qara kürəyim Afrika yaşında
Şallaqlar yəyib mədənlər başında,
Vətənin qanı gözlərim yaşında,
Dərd ürəyimdə, bir muşar ağlaram.

Sulduz ağlamaq, usyandı, fəgandı,
Qara gün bizə bir ağır fərmandı,
Çalışdım, ürək dərdimi düz qandı
Dinci mən qayənmədən boşar, ağlaram.

2.2.1.2.16. Gözümdə

Yaslı ürəyim paylayır günəşin
Açdırır min qul, sarmaşiq gözümdə,
İsti nəfəslə sındırır buz-qarı
Nəcə yaz olur yaraşiq gözümdə.

Birlik həyatı arzumda canlanır,
Susur gecələr, işıqlar banlayır,

Gül qoşmalarım sazlarda anlanır,
Gəzir ləylini bir aşiq gözümdə.

Tökür məhəbbəti dostluq camına,
Düz səpir yənə birliyin kamına,
Əlin aşqınə, əllər məramına,
Azərbaycanlı, qardaşiq gözümdə.

Aydın axacaq həyatın axışı,
Aydın olacaq insanın baxışı,
Mənim qoşmam ıldırım çaxışı
Sulduz yayacaq yarışıq gözümdə.

2.2.1.2.17. Min Yara Qaldı

On bəş il dalınca dolandım yarım
Nə fayda axırda ağyara kaldı
O gözəl dövrədən aşqın bağında
Sinəmdə oxlardır min yara qaldı.

Bir kəsım olmadı düşsün qabağa,
Dostlarım başa yox, baxdı ayağa,
Mən düşdüm səvgidən dərin dostağa,
Günlərim bir-birdən qapqara qaldı.

Qatışdı əhvalim Məcnun sayağı,

Nə Məcnun, nə Fərhad başım bayağı,
Anam da gətədi – o könlüm dayağı,
Ürək bə kəs qaldı, avara qaldı.

Bir xayın dost mənə toxudu turun,
İnandım sözünə, çox çəkdim cövrün⁵⁸,
Nədən fəlek mənə göstərdi zorun,
Dədilər dərdinə yox çara, qaldı.

Ay Sulduz, olanlar oldular dahi,
Burax bu gəsəni, kədəri, ahı
Nəylədi bu dünya sultanı, şahı
Zalimlər hamısı azara qaldı.

2.2.1.2.18. Yalnız

Qələmdən dağılan nur işığına
Ürəyin dəftəri layiqdir yalnız.
Gəcədir ulduzlar nə üçün çıxmır,
Tək qalib bu könlüm, ayıqdır yalnız.

Fatihə sırrı var çox alqışlarda
Dar gözlər görürəm mən baxışlarda
Bu rəya, bu yalan, bu görüşlərdə

⁵⁸ Cövr: Cəfa, eziyyət.

On mətir dolanan sarıqdır yalnız.

Qələmin qədrini naxırçı bilməz,
Göz yaşın baş kəsən hərami silməz,
Kim həram mal yədi, düz yola gəlməz,
Bu sözə haq görər, tanıqdır yalnız.

Sulduz il yolunda ölsə, xoş olar,
Bir anda ürəyi gəmdən boş olar,
Qaldıqca bəlaya dərdə tuş olar⁵⁹,
Ürəyi hamidan yazıqdır yalnız.

2.2.1.2.19. Araz

Gözümdən damlalar qanlı axarkən,
Sən nə sitəm ətdin bizə, ay Araz,
Vətən ürəyindən sən axar-axar
Nədən sahil oldun qanlı çay Araz?

Əlimin anlayan balasın boğdun,
Xumar-xumar axdın ayrılıq doğdun,
Səni can bilənin halvasın ovdun,
Vərdin gəm-gəsəni bizə pay Araz.

⁵⁹ Tuş olmaq: Rast gəlmək.

Yəqinim qalmaz ki, gədər bu günlər,
Əllər bir-birinə körpü düyünlər
Hünərin göstərər il ayda Hunlar
Günləri birbə bir özün say, Araz.

Bu nəcə yazıdır yazılıb daşa,
Bacı həsrət qalıb doğma qardaşa,
Sən Sulduz əlinin dərdilə yaşa,
Bu dərdi muğana' milə yay, Araz.

2.2.1.2.20. Qaldı

Ömür gəçdi gətədi, döndü xəzələ,
Külək qanadında can hayı qaldı,
Mirvari⁶⁰ gətirdi yaşıl baxışlar,
Donmuş bəbəklərdə buz payı qaldı.

Boynuma yaraşan bir dar qalıbdır,
Canımda aşqındən azar qalıbdır
Başımda qara göz bir yar qalıbdır,
Gözümə bağlanan bir çayı qaldı.

Nədəndir şənliklər qana bələnir,
Nədəndir göylərdən kədər ələnir,

⁶⁰ Mirvari: İnci.

Nədəndir öz haqqın yaddan dilənir,
Fələkdən biz üçün dərddə sayı qaldı.

Açılır özümə səhərlər acı,
Bişirmir özümü günəşin sacı,
Mən üçün axtarma daha alacı,
Sulduz'un görmürsən, vay-vayı qaldı.

2.2.1.2.21. Duyalı

Baş tikibdir şam ağacı aşağı,
Baxır yərə söz torpağı duyalı,
Kölgəsində nə arzular kül olur,
Xəzəlləri yanan bağı duyalı.

Yerden göyə gəm-kədərdi boylanır,
Qandığıca hər bir nəyə paylanır,
Məzarlara ala gözlər çaylanır,
Daş üstündə gül yarpağı duyalı.

Qaranlıqdır sıx ormanlar, məşələr
Yasdan içir gəm suyunu rüşələr,⁶¹
Sulduz sənə məzarını dəşələr,
Alüv ağlar lələ dağı duyalı.

⁶¹ Rüşə: Kök.

2.2.1.2.22. Xoş Ələ

Məhəbbət sazını yənə də köklə,
Həzin könülləri dursər xoş ilə,
Gəl bir an qəfəsdə güldən oxuyaq,
Bir anlıq könlümü gəmdən boş ələ

Nə qədər axacaq gözü müzdən qan?
Bir bələ dərd üçün nə ətsin insan?
Nəyləyək, qismətimiz olubdur həcran,
Ürəyi ürəyə dur gəl coş ələ.

Bir anda bir gülək gəmlər içində,
Qoruyaq bir anlıq nəmlər içində,
Biz ki yaşamadıq dəmlər içində,
Dur gəl bu dərdilə bir görüş ələ.

Sulduzam, çağırıdım səni bu yola,
Yollar işıqlana çal-çağır ola
Dərdlərin içində vərək qol-qola
Çal sazın, dərdimi bir an xoş ələ.

2.2.1.2.23. Gülmədi

Səvgilər bu taşı çıyrətlər çağında,
Köksümdə can quşu, baxdı gülmədi,
Yalvardım göylərə, ağ buludlara,

Ürəkdə ıldırım şaxdı, gülmədi.

Şura kənd bir yərdə çox əkdim bostan,
Ümidim açmadı, bağlandı pastan,
Dövrənim suvuşdu, matəmlə yasnan
Anlaqlar bulağı axdı, gülmədi.

Səvginin damlası doğdu dənizlər,
Vətən torpağı tək gördü dərd, izlər,
Sanki yas çəkməyə gəlmişik bizlər,
Yəl bağıma kedər taxdı, gülmədi.

Səvgilim, bağışla dərd içindəyəm,
Dərd əlindən hər an yər köçündəyəm,
Yalnız şadam buna, bir biçimdəyəm,
İki üzlü canım yaxdı gülmədi.

2.2.1.2.24. Çaldı

Həyatın sazını gəmlə köklədik,
Hicranı, diləqmi göz yaşı çaldı,
Ətdi dəlik-dəlik ah bağırmızı
Fələk başımıza dərd daşı çaldı.

Biz ağlar dəyildik, qəhrəmanıydıq,
Köroğlu babəkli xoş nişanıydıq

Məydanlar içində qoç insanidik,
Bizə bu havanı bir naşı çaldı.

Qocaldıq həsrətlə, can hədər oldu,
Yaşadıq boşuna, bal zəhər oldu,
Nədən qismətimiz ax qəhr oldu,
Sulduz bu dərdlərin yoldaşı qaldı.

2.2.1.2.25. Gözlər Dolanda

Səl gələr qaçaram, tufanda durmam,
Nə ədim, nə ətdim gözlər dolanda?!
Özgəylə özgəyəm, düşməne düşmən,
Nə ədim dost gəlib namərd olanda.

Adam var insanı ədər nəmək gəyir,
Adam var şeytanın əlində əsir,
Adam var qəlbi bir, olar sözü bir,
Adam var nal gözlə mıxa çalanda.

Çox dedim, ay Sulduz, qaç iki özlüdən,
Zəyanlar çəkərsən, yalan sözlüdən,
Bu təklil yaxşıdır qəlbi buzludan
Tək otur, tək yaşa, tək qal kulanda

Görəndə dudağım od içrə yanır,

Ağzımdan hər dərdin nəvbarın soruş,
Yaradan yaratdı, mən də dərd çəkəm,
Hər dərdin qıymətin, bazarın soruş.

Uşaqlıq dünyamda mən bir qocaydım,
Qanardım hər zadı, ən xəyr də caydım,
İlqarlı, vəqarlı, bir də ucaydım,
Dəyirdim dağların vəqarın soruş.

Təz durdum yuxudan, təz də banladım,
Günəşi özümə yar nişandladım,
Azanda özümü, özüm danladım,
Gəl məndən anlamaq ayarın soruş.

Sulduzam, həy yazdım, mən dərd əlindən,
Qələmlə şəər tutdu, mənim əlimdən,
Söz nahaq çıxmadı mənim dilimdən,
Məndən dərd əhlinin amarin soruş.

2.2.1.2.26. Dolanmır

Arzularım dəftərimdən boylanır,
Qanadlanmır, ayaqlanmır, dolanmır,
Nəğmələrim yarpaq açmır, gül açmır,
İl dolanır, bir düzgün yaz olanmır.

Yazıq bəxtim, qara bəxtim, vay bəxtim,
Xəzan içrə xəzəllərə tay bəxtim,
Tapdalandın⁶², zay olarkən zay bəxtim,
Şansım bəxtim mədarinə dolanmır.

Əlim qabar, cibim acdır, qarnım ac,
Yəldə qalan bir yarpaqsız Lut ağac,
Xəzan ədir yarpaqlarımı hərac,
Odur, qanım damarlarda dolanmır.

Yazıq Sulduz dərd əlindən kül oldu,
Öz başıma üz küllərim suvruldu,
Bəl bağladım bi vəfaya yad oldu,
Bugün həç kim sözü üstə qalanmır.

2.2.1.2.27. Yarım Olaydı

Vəslin otağında yarım olaydı,
Yar bu gecə mənə qonaq qalaydı,
Duygusundan şirin sohbət salaydı,
Ürəyim də doğru cənnət gülərdi.

Fırlanardı, həy dönərdi dönərgə,
Bir halətdə can vərrərdik biz birgə,

⁶² Tapdalanmaq: Çiğnenmek, ezilmek.

Gətirərdik hicranları biz təngə⁶³

Məhəbbət gülərdi, vəslət gülərdi.

Hər kəliməsi hər yarama bir mərhəm,

Hər baxışı könlüm üçün gözəl dəm,

Armızda boğulardı gəsə-qəm,

Nəğmə çiçəklənib, söhbət gülərdi.

Saqi olub məni əsrək salarkən,

Məhəbbətin ocağını qalarkən,

Sulduz yarin qadasını alarkən,

Dudağında yarin şərbət gülərdi.

2.2.1.2.28. Könlüm Sazını

Yenə də əyləşdin könlüm evində,

Köklədin sazını, dərdimi dəşdin,

Səsim çaylarında boğuldu arzum,

Özgə bulaqlardn nəçün su içdin?

Sıxıldım torpağa daş başa dəydi,

Başım kəsiləndə baş daşa dəydi,

Quzguna dəymədi, ox quşa dəydi,

Sarları boşladın, tərlanı seçdin.

⁶³ Təngə gətirmək: Biktirmək.

Sınarsam, eyilməm həç bir namərdə,
Əkmərəm külümü xar olan yərdə,
Yoxladın həy saldın sən məni dərdə,
Sən də boğazımın kəndirin əşidin.

Sulduzam, bağlıyam yaz aylarına.
Güclü bir səsəm mən əl haylarına,
Bu taydn uçarkən o taylarına,
Yadından çıxmasın mənilə kəşdin.

2.2.1.2.29. Olardım

Görsəydim güllərin qaqqıldaşmasın,
Elə dəmlənərdim tam dəm olardım,
Günəş şərabi tək yarpaq üstündə,
Biyənlərə gəlməz şəbnəm olardım.

Subh çağı nəğməsin yayan quşları
İnsanlar könlünü açan quşları,
Ahdın sındırmayan düz yoldaşları,
Bir kərə görsəydim, həmdəm olardım.

Qara bulud, gözlərimdə dolanma,
Sən Sulduz, ışıq ol, alış dayanma,
Hicranın dərini çox ağır sanma,
Söylə, dərdi yazan qələm olardım.

2.2.1.2.30. Çıraq

Canım tək közərmə yağ ollam sənə,
Bir otaq günəşim, gülzarım çıraq,
Sən alış mən yazım əlin dərini,
Yandırar əvimdə öz yarım çıraq.

Mənilə qalarsan gəcələr uyaq,
İkimiz bir–birə bir odlu qonaq,
Çəkdiyim ahlardı, təlində daraq
Gəcələr qışıda baharım çıraq.

Şəarımın birinci oxuyanısan,
Bu Sulduz yandıqca sən də alış, yan,
Sən o Qorqud babamdan mənə nişan,
Xoşlaram, olsun öz dayarım çıraq.

2.2.1.2.31. Həsab Elə

Hərəkəse dərdimin açma sufrəsin,
Saxlarkən köksündə bir kitab elə,
İnsafla bir bax gör, nələr çəkmişəm,
Vəcdanla işimi çək həsab elə.

Kövşəndə, bayırda axdı qan tərım,
Dərdli həkayələr oldu əzbərim,
Tanələr tığilə soyuldu dərim,

Qanmaza söylədim gül, kabab elə.

Gözyaşım gəyrətdən hərdən daşlanar,
Diləyim düşüncəm daşla daşlanar,
Mən sudan söyləyəm, zaman daşlanar,
Xalqa daş atana ver azab elə.

Sulduz'un əhvalın dağlardan soruş,
Ürəyi aynalı saqlardan soruş,
Şamaması⁶⁴ solmuş tağlardan soruş,
Qaynat sözlərini əz düşəb elə.

2.2.1.2.32. Dərdlərə

Yənə coşdu şərab kimi qaynadı,
Ağlar gözlər sərin vərərdərdlərə,
Gətirdi əldən nazlı canan nə ətdim?
Göz yaşları yerin vərərdərdlərə.

Gilə-gilə⁶⁵ yanar canım əriddi,
Axdı hər yan gəldi, yəriddi,
Ürək ölüb, sanma onu diriydi
Bu acılar şirin vərərdərdlərə.

⁶⁴ Şamama: Küçük kavun, göğüs

⁶⁵ Gilə-gilə: Damla damla.

Yanan dünya təkkə xəyal olubdur,
Göz yaşları mənə visal olubdur,
Bağrıma bax gör nə xal-xal olubdur,
Ayrılıqlar dərin vərər dərdlərə.

Sulduz yandı, kül olmadı, sönmədi,
Sən güzəldən ürək bir an dönmədi,
Dərd əlindən tək də qaldı dinmədi,
Yaralarım izin vərər dərdlərə.

2.2.1.2.33. Torpaq

Ay gecə bulaqdan su nuş ədəndə
Düşürsən yadıma sonlar sayaq,
Ulduzlar göz vurub uzaqlaşınca
Gözüm göydə qalar, gözlərim oyaq.

Nə oldu o günlər-vəfalı günlər,
Birisi birindən səfalı günlər,
Haradan tapıldı cəfalı günlər,
Quruyar köklərim, yanır qol-budaq.

Sulduz'am, görsəydim ürək yarımı,
Silərdim könüldən gəm-gubarımı
Güllə bəzəməsin yar məzarımı,
Yolunda indi də torpağam, torpaq.

2.2.1.2.34. Doymadı

Gənc igitlər nə təz doydu dünyadan?
Qan içənlər qan sormaقدan doymadı?!
Duman aldı dağı, taşı bürüdü,
Əl çobanı sürülərin yaymadı.

Müşək oldu gəlinlərə həşişə boş
Oğul öldü, ana qaldı gözü yaş,
Hüküm sürdü göz ağladan qəlbi daş,
Kim qaldı ki, gözlərini oymadı?!

Yirmi yaşı yoxdur başı ağarır,
Bir tikən çörəyə daşları barır,
Əl içində yoxsulluقدan qızarır,
Yolçu olub çün insanlar soymadı.

Nə qədər dərdlidir, bir gənci gördüm,
Yavaşca dindirib halini sordum,
Dərdini söylər ki ürəkdən durdum,
Lanət dedim, kim haqqına doymadı.

Gəlin əllər ürəkləri bir ədək,
Qoç Nabi'nin yollarını biz gədək,
Qalxıb zulumün kaxın dağıdaq, didək,
Nəcə Sulduz zor dəyəni saymadı

2.2.1.2.35. Uyanmadı

Qara baxtı çox səslədim,
Uyanmadı, uyanmadı,
Mən yandım halına onun
O yanmadı, o yanmadı.

Mərd oğlanlar naçar oldu,
Min bir dərdə düşər oldu,
Varda məndən qaçar oldu,
Dayanmadı, dayanmadı.

Yandım cəhalət oduna,
Düşmədim xalqın yadına,
Haq sözü cəhl övladına
Yayanmadı, yayanmadı.

Sulduz'un odlar canına
Düşüb gədən haq yanına
Bu alçaqlar al qanına
Boyanmadı, boyanmadı.

2.2.1.2.36. Ayrılmaz

Dərd mənim yoldaşım, canım,
Ayrılmaz məndən ayrılmaz
Gəsə sünbül, ürəyim quş,

Ayrılmaz dəndən, ayrılmaz.

Dərd başıma göydən yağar,
Mənəm dəyənləri boğar,
Başım dağlı duman yığar,
Ayrılmaz çəndən, ayrılmaz.

Biri səvgi, biri istək
Əzəl gündən mənə dilək
Sınmaz könlüm hadi, əl çək,
Ayrılmaz səndən, ayrılmaz.

Sulduz'un sinəsi coşdu,
Sənə bu qoşmanı qoşdu,
Sənin dinin mənə xoşdu
Ayrılmaz dindən, ayrılmaz.

2.2.1.2.37. Divani

Qaranlıq qoynunda gördüm, ulduzlar qurban olur,
Kol altında qalır, ürək sözləri zindan olur,
Bilməm nədən azadlığın, bilmir illər dəyrin,
Onun dostu hər zamanda yaralı insan olur.

Vətən yanır od içində, ürəklər buz bağlayıb,
Canlar qalıb yas içində, kəmanlar toz bağlayıb,

Yazıq şair dərd içində, yatmayıb söz bağlayıb,
Gülün şöhədin milçək sorur, arı bağı şan olur.

Yazdı Sulduz il dərdini, dəftərinin başına,
Nəcə çatmaz həyrətdəyəm, qardaşlar qardaşına?!
Baxan yoxdur haqlıların gözdən axan yaşına,
İnsanlıqdan çıxanlara gözlərim həyran olur.

2.2.1.3. Adalet Temalı Şiirler

Adalet temalı şiirlərində âşık; adaletin sağlanmasının önəmine vurğu yaparkən, adaletsizliyi eleştirmişdir. Bilinçli insanların toplumsal sorunları və adaletsizliyi çözmə konusunda sorumluluk taşıdığını ifade etmişdir. Bu sorumluluk bilinciyle şiirlərində adil olmayan insanları eleştirmişdir. İnsanlara doğru yolu göstərmənin və adaleti yaymanın âşığın görevi olduğunu vurgulamışdır.

2.2.1.3.1. Bilə-Bilə

Hulaladılar insanlıq bağını,
Səbzə basılmaz zingilə-zingilə
Quzgun sayağı yədilər, qusdular,
Nahaq ətdilər Haqqı bilə-bilə.

Nur uşaqların çürütdü quyular,
Nəsimi danışan, bir də soyular,
Gəcənin adı, gündüzə qoydular,
Düzü il ayla, iri silə-silə.

İstərəm yanam, ısq tək ələnəm,
Haq üstə qızıl qanıma bələnəm,
Düşüb qapıları bir-bir dilənəm,
Mən zalim çürəyin almaram ələ.

Dolub nifrətlə ürəklər, görürəm,
Partlar top kimi bir gün bilirəm.
Gözlərdən qan yaşı Sulduz silərəm.
Özüm əridi şam tək gilə-gilə.

2.2.1.3.2. Yavaş-Yavaş

Dünyanın gəminə üz vərmə, könül,
Daş gəmin başına sal yavaş-yavaş,
Zər⁶⁶ qədrin zər gərdə həç indi bilmir,
Düşməsin bağrına xal yavaş-yavaş.

Hünər dağlarını busqu, çən alıb,
Aşqın qızıl gülü solub-saralıb,
Gənclər başını bütün qar alıb,
Olarkən boyları dal yavaş-yavaş.

Işıqlar yaradıb, çəkdim qaranlıq,
Zəhər mar olubdur bu zəndəganlıq

⁶⁶ Zər: Altın.

İtilətdi qurdları bu cən, dumanlıq
Döndü zəhərmana bal yavaş-yavaş.

Sulduz'un dərdinə bəylədir dərman,
Haqqı izləyərkən düşünə insan,
Məhv olsun istibdar, məhv olsun yalan,
Səndə öz haqqını al yavaş-yavaş.

2.2.1.3.3. Əyyamıdır

Biri yuğunlayıb, biri xırdaca⁶⁷
Sanarsan məvrilə, fil əyyamıdır,
Yağ-yaltaq dillərin tutub bazarı,
Aməl vəcə gəlmir, dil əyyamıdır.

Pak əsil vicdanlar yandı kül oldu,
Harada qanan var, döndü qul oldu,
Döndü ağırılar da ən yüngül⁶⁸
Qalmadı bir buyaq, çil əyyamıdır.

Düzün boğazındn qara qan gədir,
Qanmazlar zor gəlir, dağıdır, didir,
Cəhlinə agahdır⁶⁹, yənə cəhl ədir,
Kəsib aləmin yolun, qıl əyyamıdır.

⁶⁷ Xırdaca: Küçük, nazik.

⁶⁸ Yüngül: Hafif.

⁶⁹ Agah: Haberdar.

Pozuldu bostanlar, yüksəldi xəzan,
Min bəlaya düşdü, düşünüb-qanan,
Sulduz, gördün oldu vəran gülüstan,
Sən gülü bəslədin, cil əyyamıdır.

2.2.1.3.4. Bir Tanrı Haqdı

Bir tanrı haqdı tək, bir ölüm haqdı,
Tanrı'dan qorxum var, ölümdən yoxdur,
Bir qılinc kəsdi, bir də ki haq söz
Haq söz kütəlibdir, qılıclar çoxdur.

Əlləri avara qoyanlar gülür,
Avara var-yoxun soyanlar gülür,
Açıq gilələri oyanlar gülür,
Düz baxan gözlərin payları oxdur.

Çaramız birlikdə, ayılmaqdadır,
Haqqın aydın yolu yayılmaqdadır,
Düşünüb anlamaq, haq almaqdadır,
Acdan xəbərsizdir, kim qarnı toxdur.

Yan Sulduz bu gəcə subhə dək, sönmə,
Işığın çatmasa, həti həç kimə,
İki üz şairə sən şair dəmə,
Həqiqət yolları buruq-buruqdur.

2.2.1.4. Anne/Anne Sevgisi Temalı Şiirler

Âşık anne temalı şiirlerinde annenin önemini ve anne sevgisini vurgulamaktadır. Annesine duyduğu sevgiyi ve minneti ifade ederken, annenin fedakârlığı, ilgisi ve şefkati üzerine odaklanır. Âşık, annesinin her zaman kendisine ve kardeşlerine karşı güler yüzlü olduğunu vurgulamakta, annesinin onlara verdiği eğitim ve öğütlerin hayatlarına rehberlik ettiğini belirtmektedir. Ayrıca âşık, şiirlerinde okuyucularına annelerine daha çok değer vermeleri konusunda çağrıda bulunmaktadır.

2.2.1.4.1. Ana

Dünyada hər zaddan bala⁷⁰ şirindir,
Bunu o nisgilli anam dəyərdi,
Dindirirdi bizi şirin dil ilə,
Özüm balama qurbanam, dəyərdi.

Qapı döyülündə nəcə huvləsək
Balanın üzünə qapı açardı,
Baxardı balanın boy–buxununa,
Səvincin qartalı göyə uçardı.

Salanda sufrəni hər bir danda o
Gurbətdə ki oğlun salardı yada,
Dəyirdi balasız hər şəhidin dadı,
Ağzımda çəvrilir acı bir dada,

Hər dən incidirdim mən zalim onu

⁷⁰ Bala: Çocuk.

Biraz suvuşmuşdu sanki bilməzdi,
Gözümün yaşları dolan çağları,
Ondan da başqası gəlib silməzdi.

Mutluluq sənindir, ay adam oğlu,
Ananın qədrini sağlıqda biləsən,
Milyun il ömürdən dadlıdır, gözəl,
Anayla məhriban danışib gülsən.

Ana bir dayaqdır⁷¹ yaman günlərdə
Yala yəridiyi yərin tozunu,
Hayıf ki qoymadı bir qulluq ədə
Aldı qulluğundan dərd Sulduzunu.

2.2.1.4.2. Anam Dilbəre

Kövşənlər yangıdan mələyən çağ
Su axdı gözündən anam dilbərin,
Həm günəş utandı, həm də lələlər
Ürəkdə közündən anam dilbərin.

Mat qaldım bəxtinə, çəkdiyi dərdə,
Anlına yazılmış qaravaş, bərdə,
Çalışdı, çalışdı, son qaldı yərdə,

⁷¹ Dayağ: Destek.

Dərd yağdı üzündən anam dilbərin.

Çəkdi bala dərdin, bir ata kimi,
Həm ana, həm ata olana kimi,
Oldu səvdiyinə qurbana kimi,
Mən düşdüm izindən anam dilbərin.

Çalış, dədi oğlum, durma amandı,
Namərd günləridir, namərd zamandı,
Sulduz sözlərinə baxdı, inandı,
Çıxmadı sözündən anam dilbərin.

2.2.1.4.3. Ana

Uzun gecələr yatmayan
Mənə lay-lay dəyən ana,
Ağ südünü mən əmdiyim
Özü gəmlər yəyən ana.

Gözlərimdən yaşı sildi,
Can dəyib öz canı bildi,
Mən güləndə o da güldü,
Məni düzgün öyən ana.

Hər yarama oldu mərhəm,
Çəkdi hicranımda çox gəm,

Ağardı saçları hər dəm,
Boy-buxunun əyən ana.

Mən doymaram ana dildən
Ana tək məhriban güldən
Dədi oğul qaçma əldən
Əlin baş bəyənən ana.

Ənindən, canından kəsdi
İçirdi, gəydirdi, əsdi,
Sulduz ona qulaq asdı,
Hər dərdimə dəyən ana

2.2.1.5. Aşk/Sevgi Temalı Şiirler

Âşık; aşk, sevgi temalı şiirlerinde sevginin ve aşkın önemine vurgu yaparak sevilen kişiye olan bağlılığı, fedakârlığı anlatmaktadır. Sevdığı kişi için yanmaya, çaba göstermeye razı gelmiştir. Âşık sevdiği kişiyi yoldaş olarak görmekte ve onunla zorlukları aşmak istemektedir. “Yanasan Gerek” şiirinde bir mısrasında “Ezəl gündən candır aşqın qıyməti” diyerek aşkın zaman-mekânın ötesinde ve hayatta en değerli şeylerden biri olduğunu ifade etmiştir. “Qismət olmaz hər gələnə şərbəti” mısrasında ise, aşkın kolay bulunmayan ve herkese nasip olmayan bir şey olduğunu ifade eder. Sevginin karşılıksız kaldığında yaşanan sıkıntı ve üzüntüyü de şiirlerinde dile getirir. Sevgilisi için döktüğü gözyaşlarının onun güzelliğinin yanında önemsiz kaldığını ifade eden âşık; tüm samimiyeti ile aşk dolu şiirler kaleme almıştır.

2.2.1.5.1. Yanasan Gerek

Yar yarını dədim, vefalı olsun,

Yar yolunda candan yanasan gərək,
Sən günəş ol, Oyatginən dağları,
Yanmaq ile çatan ona sən gərək.

Kəpənək⁷² dolanar gülünün başına,
Özünü yandırır şəm⁷³ işığına,
Kim yanmasa candan öz aşığına,
Aşqın dəftərindən danasan gərək.

Ezəl⁷⁴ gündən candır aşqın qiyməti,
Qismət olmaz hər gələnə şərbəti,
Kimsə atdı yarı, tutdu sərvəti,
Onu an bir alçaq sanasan gərək.

Ay yaxındı yərə, ulduz⁷⁵ yanandı,
Yar yanır, bilir ki Sulduz yanandı,
Ümidim, dayağım gözəl canandı,
Sulduz, qiymayasan cana sən gərək.

2.2.1.5.2. Sanasan Gərək

Canan dədi, kim canana alışdı,
Şam tək ətəyində yanasan gərək,

⁷² Kəpenək: Kelebek.

⁷³ Şəm: Mum.

⁷⁴ Ezəl: Evveli olmayan, keçmiş zaman.

⁷⁵ Ulduz: Yıldız.

Can nədir, bir gözəl yarın yolunda
Gündə qurban olan ona sən gərək.

Qonar güldən-gülə kəpenək nədən?
Günəşdi çün gülə gülüş öyrədən
Ağzını açarkən o qonça dəhin
Bülbül tək hər sözün qanasan gərək.

Xoş halına yarı yar olanların,
Aşqın baxçasında yar olanların,
Yardandır varlığı var olanların,
Yarına dil söylə, cana sən gərək.

Dolanar günəşin başına yər də,
Günəş de tutulsa, ay düşər dərdə,
Yarından söz açdın ay Sulduz bir de
Sən onu varlığın sanasan gərək.

2.2.1.5.3. Yandırır

Kirpiyin mızrab tək gönlümü çalır,
Köksüm simələrinin təlin yandırır,
Bilmirəm nə vardı qara gözlərdə?
Günümün ayini ilin yandırır.

Kaş səni görən gün kör olaydım mən,

Baxmaqdan bircə an yorulaydım mən,
Axaydım, axaydın, durulaydım mən,
Ayrılıq gözümdə səlin yandırır.

Ay Sulduz, vəslinə⁷⁶ görən kim çatar,
Dəyirlər həmişə⁷⁷ gül xarla⁷⁸ yatar,
Gün kimi suvuşar ay kimi batar,
Adını çəkənin dilin yandırar.

2.2.1.5.4. Görüş

Səvgiliylə dolanasan qol-boyun,
Nə biləsən bu nə dağdı, nə çaydı?
Şirin dəyib, şirin gülüb gəzərkən,
Nə biləsən güzdü, qışdı, nə yaydı⁷⁹.

Təl hürdü kəcə çıxıb dağlar aşasan,
Yar vəslimin nəşəsindən daşasan,
Təkcə bir gün bu günüylə yaşasan,
Bilməzsən ki hansı ildi, nə aydı.

Təllərini sinə üstə sərəndə,
Barmaq mızrab, şirin hava dərəndə

⁷⁶ Vəsl: Sevgili ilə kavuşma.

⁷⁷ Həmişə: Daima.

⁷⁸ Xar: Diken.

⁷⁹ Yay: Yaz.

Açıq dəyim, yar qoynuna girəndə
Bilməzsən ki qəyamətdi, nə haydi.

Yar görüşü hər görüşdən şirindi,
Yar olanlar yəgin ki bir-birindi
Şad ol Sulduz, şu kor ilə sən indi,
Sənə görüş ən dəyirli bir paydı.

2.2.1.5.5. Yarin Düzünə

Işığın süzülür ay bulağından,
Utanıram hərdən baxam üzünə,
Sən mənə yar oldun, mən həç bilədim,
Saldım səni yaman gəmlər gözüne.

Baxarsan ay kimi göylərə dərin,
Ürəyin alüvlü, ışıqın sərin,
İnsanlıq uğrunda çoxdur hünərin,
Ay çəkər sürməni səndən gözüne.

Səni də yandırdım mən öz oduma,
Bilirdim tək sənsən çatan dadıma,
Baxdım gəmli aya, düşdün yadıma,
Nədən həç baxmadım doğru sözüne?

Sən mənim ilahəm, sən mənim Tanrım,

Quzudan məhriban, ay gözəl yarım,
Olmasın dövlətim, olmasın varım,
Sulduz qurban olar yarin düzünə.

2.2.1.5.6. Odlə Canın Oyunun

Yana-yana əriyirəm baxırsan
Nə bilirsən, odlə canın oyunun,
Qonçə gülər gülə-gülə yaz çağı,
Yazıq bülbul gəmin çəkər boyunun.

Sən gədersən bu gən dünyam daralar,
Günü-gündən bəxtim⁸⁰ batır, qaralar,
Ağac üstdə alma zəngi saralar,
Bağban çəkər həsrətini suyunun.

Baxmaginə baxışların alüvdür,
Qan ürəyim ovuladığın bir ovdur,
Bu can dəyil, təlində bir girovdur⁸¹,
Nədən bilməm vurgunuyam xuyunun.

Mən Sulduzam, aşqın bir pak çobanı,
Köksümdə var dərin aşqı nəhanı,
Dolanaram dağı-daşı, cahanı,

⁸⁰ Bəxt: Kader, kismet.

⁸¹ Girov: Rehin.

Vərəməm qurda güzəlliyn qoyunun.

2.2.1.5.7. Dilərəm

Aşqından yanıram hər gəcə-gündüz,

Aydan, ulduzlardan visal dilərəm,

Bilirəm rüzgâr ayırır bizi,

Ayrılıq bağından xəyal dilərəm.

Mən səni görəndə tutqun axşamlar,

Gözlərim dənizlə çayı səlamlar,

Dərdimi qanmayan, baxan adamlar,

Gülərlər mən də çox məlal⁸² dilərəm.

Nə fayda mən səni alabilmirəm,

Qollarım boynuna salabilmirəm,

Sənsiz də qalıram, qalabilmirəm,

Baxaram pak aydan cəmal dilərəm.

Sənsiz də məst⁸³ ətmir badələr⁸⁴ məni,

Nə badə, hər nə var, canım düşməni,

Tikanlıq görürəm güllü çəməni,

Sən gəzən torpaqdan bir hal dilərəm.

⁸² Məlal: Yürek sıkıntısı, keder.

⁸³ Məst: Sarhoş.

⁸⁴ Badə: Şarap.

Sənsiz həç açmasın bağlarda bir gül,
Məşələr olubdur mənə sanki kül,
Kəklik səriməsin, ötməsin bülbül,
Məni dindirəni mən lal dilərəm.

Sulduz'am, könlümün hədsiz⁸⁵ yarası,
Çəvrilsin ağlara gözümlə qarası,
Yanmaqdan başqa bir yoxdur çarası,
Canımı, əy gözəl, "Gəl al" dilərəm.

2.2.1.5.8. Çoxalır Sayım

Könlümün təlinə aşqın mızrabın
Vursan da aşiqəm vurmasında bil,
Vərđiyim ilqardan ölsəm, dönmərəm,
Ulaş qırsan da qırmasanda bil.

Sözümdən düşmə gəl min bir xəyala,
Ahımdan dağlandı dağlarda lala,
Kirpiyin köksümdə ay göz pəyala
Vursanda köksümə, vurmasanda bil.

Məhəbbət bağında istək gözlərəm,
Güllərin gözündə bəbək gözlərəm,

⁸⁵ Hədsiz: Sonsuz.

Göz tikib yollara fələk gözlərəm,
Yolumda dursan da durmasan da bil.

Sulduzam, yanmaqdan bul düşüb payım,
Ucalmış⁸⁶ göylərə harayım, hayım
Günü-gündən mənim çoxalır sayım,
Qursan da təl darı, qurmasan da bil.

2.2.1.5.9. Qondu

Gözlərin mavidir, baxışın yaşıl,
Könlümün quşları, yazına qondu,
Kirpiyim mızrab tək təl üstə oynar,
O gündən ki təlli sazına qondu.

Gəl bişmiş süd kimi içim dişlərin
Bülbül tək mən alım gül öpüşlərin,
Unutmam olsəm də, bu görüşlərin
İstəyim ətdiyin nazına qondu.

Dan çağı dolanır, gözündə, ay qız,
Gəcə də qalmışam, işıqsız, aysız
Sulduz bu qədər gəl qoyma yalnız,
Ürək dudağının duzuna qondu.

⁸⁶ Ucalaşmaq: Yükselmək.

2.2.1.5.10. Ban Kimi

Məhəbbətin yaşıl yarpaq müvündə
Salxım-salxım ulduzlaram can kimi,
Al günəşin damarların dolannam,
Aşıqın könlündən axan qan kimi.

Torpaqların tər anında dudağım,
Qayaların ürəyində qulağım,
Dünya mənim bir ulduzlu otağım,
Mən paylaram səhərləri dan kimi.

Haçan keçər burdan aşqın kərvanı,
Haçan səvər insan olan insanı,
Haçan açar aşqın güllü bostanı,
Aşq oturur ürək də sultan kimi.

Sulduz dəyir məhəbbətin quluyam,
Xalqı səvən, yanar aşqın yoluyam,
Dərya kimi gəvhərlərlə doluyam,
Açıqlaram qırtlaqlarda ban kimi.

2.2.1.5.11. İnanmışam

Güzəlim, aşqından düşüb közlərə
Xəzan yarpağı tək bələ yanmışam,
Məndən var istəmə, canımı istə

Mən sənin aşqınə pək inanmışam.

Ay mənim gözümlün ağlar giləsi
Görmürsən, olmuşam, dərd qafiləsi,
Mən səni atmaram, küsmə bələsi
Dağ kimi sözümdə mən dayanmışam.

Sən mənim damarda axar al qanım,
Sən mənim inancım, ilqar-imanım,
Bir sənə dünyada gəlir gümanım,
Səndən başqasını ağyar sanmışam,
Gəl atma Sulduz'u yaman günlərdə,
Aşqındən od tutub yanan günlərdə
Fələk varlığını danan günlərdə
Aşqın kitabından nələr qanmışam.

2.2.1.5.12. Haçanda

Baxışları güllənər, səs bülbülləşər,
Mutluluq yazları qapı açanda
Ürək ışıqlanıb söz günəşləşər,
Gəcəlik ətəyin yığıb qaçanda.

Yaz bilir, nədir o yağmur çıxarı,
Qaz bilir, nə dəyir çaylar axarı,

Nə qədər buludlar qalxsə yuxarı,
Saxlaya bilməz su güllər açanda.

Mən günəş oğluyam, sən yazlar qızı,
Həcran ayrı salıb, illərdir bizi,
Qoysun qanadımız göylərdə izi,
Bir gün səvinc quşu azad uçanda.

Dəmişdim ölsəm də, alaram səni
Körpə quzular tək yalaram səni,
Fələk dədi Sulduz, salaram səni
Bilməzsən yox oldun, gətdin haçanda

2.2.1.5.13. Qarandı

Bu qaydadır qara gözlər, gilələr
Əzəl başda can almağa yarandı,
Min aşığı bir an alıb boğmağa
Ay üstündə qara təllər darandı.

Xumar-xumar⁸⁷ yan qılıncı baxanlar
Göz yaşım tək göz önündən axanlar,
Yazıq canı aşq oduna yaxanlar
Dağ olsun da söküb köksün yarandı.

⁸⁷ Xumar-xumar: Süzgün-süzgün, nazlı-nazlı.

Dədim, sənə aşiq olan Lut qalar,
Üzü töküb, öz qanını həy yalar,
Aşq insanı həm öldürər, həm talar,
Bu işdə çün var niti, var andı.

Sulduz utan, nəy tək nalə qılma sən,
Candan qorxub, tülkü səfət olma sən,
Can vər aşqə, ondan qıran alma sən,
Lalə bağı əmində ki qarandı.

2.2.1.5.14. Can Gədir

Bəbənək baxışlım, maral qaçışlım,
Bu dağın döşündə bir cəyran gədir,
Mən düşsəm dalıca, bu insaf dəyil,
Gətməsəm nə ədim, çıxıb can gədir.

Qarşımdan keçəndə gözün buladı,
Od vurdu könlümün əvin taladı,
Ələ bir sərvdir, bulənd-baladır,
Salmaz nəzər mənə, bir sultan gədir.

Ox qoydu yayından bir nişan tutdu,
Yaralı köksümdə müjganlar ötdü,
Tökdü al qanıma, canı qurutdu,
Nə bilsin bu candan nə canlar gədir?

Gün kimi parladı, ay kimi batdı,
Yazıq bu Sulduz'un halini qatdı,
Sulduz bu qoşmanı ona yaratdı,
Nə üçün güzəllər bizdən yan gədir?

2.2.1.5.15. Bərəldi

Dolanırdım aşqın solan bağında,
Səvgilim qoparan gül iyi gəldi,
Gümanım bir aha gəldi ürəkdən
Ah çəkdim, bağrımı dəldi, nə dəldi!

Yolunda yanımdım, çəkmişdim nazın,
Hər günə qıldım aşqın namazın,
Mənə tapşırdılar hicranın sazını,
Çaldıqca incəldim, canım incəldi.

Sulduz, nə ayrıldım gül budağından,
İçdikcə mən yandım gəm bulağından,
Boylandı ağ tustum dərd ocağından,
Günəşin gözləri gördü bərəldi.⁸⁸

2.2.1.5.16. Könül Kimisən

Sən ilə dost olan dığlar mı haşa?

⁸⁸ Bərəlmək: Korkudan, hiddetten, hayretten, şaşkınlıktan gözlerin çok açılması.

Tikanlar içində bir gül kimisən,
Sarmaşığı baxışın, ballı dudağın,
Şirin nəğməlisən, bülbül kimisən.

Gözəl saçlarına qar düşən zaman,
Yandırar könlümü, ədər pərişan,
Aşqın köklərinə göz yaşın əhsan
Qızıl bərəkətli sünbül kimisən.

İnsanlığ yolunda gözdən yağırdın
Tutqun buludlardan aşqı sağırdın,
Gül açdın Suldüz'u yaza çağırdın,
Aşqıdən odlanan könül kimisən.

2.2.1.5.17. Ay Camalına

Tökülüb təlləri bulud sayağı,
Buluddan baxaram ay camalına,
Ulduzlar içində dan ulduz da
Yarana bilməyib tay camalına.

Çoxları varını, vərtilər nişan,
Çoxları məqamın ətdilər bəyan,
Məndə ki canımı dəmişəm qurban,
Vəsal bayramında pay camalına.

Bu odlu könlümdə aydın səhər var,
Ürəyim aşqından bütün lələzar,
Könlümün işığın al məndən nəvbar,
Səvgilik bağında yay camalına.

Sulduzam, ayrılıq sındırdı məni,
Aşqımın saralıb, soldu çəmənə,
Od tutub odlandı şənlik xərmənə,
Axdı gözlərimdən çay camalına.

2.2.1.5.18. Arzu

Gördüm gözlərini, oldum aşiqin
Dədim qopuz kimi çalaram səni,
Dədim ki bu dünya iki bölünsə,
Bir tay sən, bir tay mən alaram səni.

Dolannam aşqində, isti qan kimi,
Sazında gül vurram şad zaman kimi,
Mələrəm sızlaram, saz, kaman kimi,
Körpə quzular tək yalaram səni.

Bilmədim, bilmədim, yıxıllam bir gün,
Nisgil kölgəsinə sıxıllam bir gün
Yaddan unudulub çıxıllam bir gün
Dərdimin üstünə qalaram səni.

Sulduz'un aşqındə hicran boy atdı,
Rüzgâr üzünü min cəvr boyatdı,
Ayrılıq yuxudan, məni uyatdı,
Dədi, gör nə günə salaram səni.

2.2.1.5.19. Kəs Ha Kəs

Düşdü gözümlə bir gözəlin gözünə,
Gözləri qan içən, hükmü kəs ha kəs
Sancıldı kirpiklər bağrım başında,
Qovuşdu boğazım, bənd oldu nəfəs.

Mən dedim təllərin kaş tökə üzə,
Pərişan zülfüylə bağrımı üzə
Aşqın dəryasında bu könlüm üzə
Qanadlar açıla, od tuta qəfəs.

Dədim dağlarında olaydım qaya,
Həman dağ döşündən baxardım aya,
Dağlar göc vərəydi mən salan haya,
Sən də ki vərəydin səsimə bir səs.

Sulduzam dağlarım çən, dumanlıdır.
Düz baxsan könlümə bu nişanlıdır,
Səvgidən od tutub, bağrı qanlıdır,
Bu oddan əl çəkməm, dəməm bəsdi, bəs.

2.2.1.5.20. Dudaq Dəyməz

Düşəndə yar yada könül odlanır,
Ay saz, onun hər an al dərini, dəy,
Təz gədir düz yaxşı qoca dünyadan,
Sen aşiq, sazıla çal dərini dəy.

Gözlər çox gözlədi xoş günləri həy
Gilələr qan içrə, gilələr san kəy
Gəsə açır güllər, gülüşanda təy
Şen quşlara gülün qal dərini dəy.

Gözyaşları dəyil ürək közüvdür,
Dərdi çəkən hər an ürək özüdür,
Hər yərdə nisgilli əlin sözüdür,
Haq dəyən dillərə sal dərini, dəy.

Yüz yərden yaralı oxludur qır at
Sulduz'un sözlərin əl sözünə qat,
Qaranlıq dünyada korlaşar həyat,
Dillər alüvlandı, lal dərini dəy.

2.2.1.5.21. Yandırır Məni

İçimdə bir alüv, yandırır məni,
Dur gəl, ay güzəlim, gülə dönməmiş,
Ayrılıq dağını, qazıb dəlirəm,

Bu fəna yaşamım, yələ dönməmiş.

Görürəm güzəli, ürəklənirəm,

Dartınıb ovulub, ələklənirəm,

Mən sənə aşqından diləklənirəm,

Gəl, gözüm kükrəyib, sələ dönməmiş

Sulduz'un dərini bir azca anla,

Yaşayabilməyir bu hər zamanla,

Mən nəcə tək çalım hər bir yamanla?

İldən ayrılanlar ilə dönməmiş.

2.2.1.5.22. Bərəldi

Dolanırdım aşqın solan bağında,

Səvgilim qoparan gül iyi gəldi,

Gümanım bir aha gəldi ürəkdən

Ah çəkdim, bağrımı dəldi, nə dəldi!

Yolunda yanımdım, çəkmişdim nazın,

Hər günə qıldım aşqın namazın,

Mənə tapşırdılar hicranın sazını,

Çaldıqca incəldim, canım incəldi.

Sulduz, nə ayrıldım gül budağından,

İçdikcə mən yandım gəm bulağından,

Boylandı ağ tustum dərd ocağından,
Günəşin gözləri gördü bərəldi.

2.2.1.5.23. Gülüm

Nə baxırsan daldalardan⁸⁹,
Ürək sözün söylə, gülüm,
Gəl dərdimə bir çarə qıl,
Dərdə dərman əylə, gülüm.

Gözündən artıq dərman yox,
Qovuş mənə, olma soyuq,
Sırrın dəmə, o dündən qorx,
Ürəyin yad bilə, gülüm.

Bundan artıq fıraq⁹⁰ olmaz,
Yollar bələ uzaq olmaz,
Yaddan sənə qulaq olmaz,
Mənlə danış gülə, gülüm.

Sulduz yanır od içində,
Tək qalıbdır yad içində,
Mən bir bələ ad içində,
Səni aldım dilə, gülüm.

⁸⁹ Dalda: Saklanılan, sığınılan yer.

⁹⁰ Fıraq: Ayrılık.

2.2.1.5.24. Hükümü Canan Əyləsin

Aşıq ağlar xəlvət içrə gəmdə səyran əyləsin,
Dil-dudaqdan od tutar ki, bağı biryan əyləsin,
Aşqdır sultan ürəkdə aşqdır canlar canı,
Aşqa düzgün pak olanlar canı qurban əyləsin.

Bir də bir cam içrə dolmaz, bəslə aşqın bəhrini,
Boşla zülmət aftabın, düş gəz aşqın şəhrini,
Qaçma dərddən küsmə yardan, xoşla yarin qəhrini,
Aşıqa düşmüş ita'at, hükümü canan əyləsin.

Gözlərim yaş, köksüm al dağ, mən hara, harda vəsal,
Açmış əflakın bağında, ayrılıqdan gül xəyal,
Bundan artıqdır təvanım, gəl məni min dərdə sal,
Bir sənin dərindi bəlkə dərman əyləsin.

Mən əlsətin badəsindən içmişəm, tök badə vər,
Özgəlik pəymanəsin əy naşı saqi, yadə vər,
Sulduz'un divanını bir dərd qanan üstə vər.
Bax mahaldır göz yaşın gözlərdə pünhan əyləsin.

2.2.1.5.25. Yoldaşsız Olmaz

Fərhad dolandığı dağlar
Həç qayasız, daşsız olmaz,
Bir can düşüb aşqa yansa,

Güzəl gözlər yaşsız olmaz.

Uca dağlar burmaz boyun,

Bəslər quzu, bəslər qoyun,

Güllədən tutsalar toyun,

Baş qaldırar başsız olmaz.

Qayıdar durnam səfərdən,

Söz açar şirin zəfərdən,

Hülkü şər sunalar birdən

Güllər qələm-qəşsiz olmaz.

Uca dağlar başında qal,

“Qorqud” kimi sazını çal,

“Sulduz”u da bir yada sal

Şairlər yoldaşsız olmaz.

2.2.1.6. Ayrılık Temalı Şiirler

Âşık bu şiirlerinde ayrılığın sebep olduğu acıyı ve özlemi anlatırken, bu duygusal deneyimin onun hayatında nasıl derin etkiler yarattığını ifade etmektedir. Şiirlerinde sevgilisinden ayrılıp yalnız kaldığını ancak onu tekrar görmeyi umut ettiğini dile getirmiştir. Ancak hep hayal kırıklığına uğramış ve yalnızlığa terk edilmiştir. Ayrılığın acısıyla gözünden akan yaşları kalemiyle buluşturan âşık okuyucuyu etkisi altına almayı başarmıştır.

2.2.1.6.1. Baxa Bilmədim

Gədirdim köçədən çıxdı qapıdan,
Qapıya duyunca baxa bilmədim,
Bir azca zillədi⁹¹ gözün gözümə,
Könlümü duyunca baxa bilmədim.

Günəş tək utandı hitə qaçdı,
Dan oldu qapını yarımçıq açdı,
Boylandı gül kimi atırlər saçdı,
Əy gül, bir boyunca baxa bilmədim.

Ayrıldım mən səndən can ayrılmaı,
Axdı gözlərimdən qan ayrılmaı,
Ballı dudaqlardan şən ayrılmaı,
Dərd məni soyunca baxa bilmədim.

Yoxsulluq bükərkən çamıra basdı,
Arzu diləyimi asarkən kəsdi,
Ayrılıq yəlləri üstümdən əsdi,
Əy gözəl, toyunca baxa bilmədim.

Sulduzam, od tuttum, yandım, yox bilən,
Olmasın istərəm qəbrimə gələn,

⁹¹ Zilləmək: Gözlerini bir noktaya dikmək.

Olmadı bir nəfər göz yaşım silən,
Göz yaşım yuyunca baxa bilmədim.

2.2.1.6.2. Xara Düşdü

Doğrandım, aşqın əlində
Ürəyimə yara düşdü.
Yandım hicranın oduna,
Könül ahla zara düşdü.

Əldən gətirdi günəş üzlüm,
Ala gözlü qara gözlüm,
Sözü şəkər, özü düzlüm,
Həç bilmədim, hara düşdü.

Ayırıldı yoxsulluq bizi,
Ağlar qoydu bu Sulduz'u
Kör olsun namərdin gözü
Nəçün tər gül xara düşdü.

2.2.1.6.3. Ayrılıq

Nəçə illər bilməm daha
Çəkəcəkdir bu ayrılıq
Kim daşayır hicran yükün
Bir şam kimi qalar ayıq.

Hicran, mənə çox bozarma,
Boş yərinə ürək yarma,
Ürək ki olmaz qondarma,
Cəllad bunu bilməz yazıq.

Birlik mənim diləyimdir,
Azərbaycan ürəyimdir,
Soyum, düzüm, çörəyimdir,
Sulduz, dünya buna tanıq.

2.2.1.6.4. Yol Əylədi

Həy üzümə gülə-gülə
Ürəyimə yol əylədi,
Düşdüm gəm-gəsə oduna
Hicran məni kül əylədi.

Güllərim döndü pat-pata,
Ulduzlarım bata-bata
Qara bəxtim yata-yata,
Məni dərdə qul əylədi.

Qaldım çöldə ayaq yalın,
Ağrı qıldı dağlar balın,
Da görmədim yar cəmalın
Ayrılığın bol əylədi.

Mən Sulduz, həsrət yaşadım,
Bütün dünyanı boşadım,
Dəlilərə son oxşadım
Nə əylədi pul əylədi.

2.2.1.6.5. İntizar Mənəm

Ayrıldım canandan, düşdüm hicrana,
Gözlərim yollarda intizar mənəm,
Yaşıl baş suna tək çayda, çəməndə
Bir gözəl axtaran hər bahar mənəm.

Ayrılıq köynəyin biçəndən biri,
Nə üzüm gülübdür, nə içim pəri
Gəsədən qalmışam bir sumuk-dəri
Əl içrə şənlikdə tək kənar mənəm.

Bilmirəm başıma nə qəsa gəldi,
Hər gələn bağrımın başını dəldi,
Bu fələk mən ilə yoldaş dəyildi,
Ya yolu başqa bir günahkâr mənəm.

Bir tikə çəvrəyi salmağa ələ,
Nə üçün bu fələk bağrımı dələ?
Çox vəfasız yərdə can vərdim yələ,
Kasıbliqdan yara, bir ağyar mənəm.

Sadəyim, gələnə dost dedim özüm,
Bir zaman gördüm ki, tək qalıb közüm,
Sulduz'da dağlarca olsa da düzüm
İntizarı atan da əy yar mənəm.

2.2.1.6.6. Düşdüm

Dostlar, aşqın gəminə mən
Ürək vərdim, yara düşdüm,
Dadmadım narin ayrıldım,
Odur ahla zara düşdüm.
Hicran məni dostaqladı,
Bağrım para-para düşdüm,
Əldən gətirdi günəş üzlüm,
Məndə şəbi tara düşdüm.
Şam kimi ağlar eridim,
Odur günü qara düşdüm.

Gəl bir çıraqlandır mənə,
Hicran məni ayaqlayıb.
Odur günü qara düşdüm,
Bağrım para-para düşdüm.

Girdim səhər gül bağına,
Qızıl gülün qanda gördüm,
Bülbül, məndən al bir salam,

Səni də hicranda gördüm.
Açdım ürəyim sözünü
Könlümü tufanda gördüm,
Dədim acəb zamanədir,
Haq dili zindanda gördüm.
Aşqın dağlanmış təblərin
Yanar yorgun canda gördüm.

Can yandı aşqın oduna
Çatıram şam kimi suna
Ayrılıqdan gəldim cana,
Nəçə təbibə söylədim,
Söylədikcə nara düşdüm,
Acəb ahla zara düşdüm.

2.2.1.6.7. Dərdilərdən Bir Soraq

Ayrılıq çəkmiş sinələrə, nəçə alqanlı dağ,
Bir mən oldum, bir də mənə al közərməmiş bir çıraq,
Düşdüm ayrı dost bağından, yandı könlüm xanəsi,
Saldı hicran qanqalından mən üçün dostaqılı bağ.

Ayrılıq dərdin çəkənlər göz yaşın dərman bilər,
Ama ilqar bəsləyənlər hicranın dağın dələr,
Ya çatar öz yarına bax ya bu yollarda ölər,
Aşqın qəlbində olmaz yollar aşmaqda dayaq.

Sulduz istər yol açə həy, dərđ düşünməz bağladar,
Çox özün daş bilmə, billah insanı dərđ ağıladar,
Ələ dərđ var aşığı həç, körpəni düz dığıladar,
İstəsən vaqıf olan, tut dərđlilərdən bir soraq.

2.2.1.6.8. Yandırdı

Yaz günəşin yanağından doymadı,
Lələ çıxdı güzəl çırağ yandırdı,
Bülbül qondu, gül yarpağın öpdü həy
Gül öpüşü susuz dudaq yandırdı.

Günəş yanar, lələ yanar, şam yanar
Mən vurgunun əlində bir cam yanar,
Aşq odunda mənim kimi dam yanar,
Bağrım başın amma fırağ yandırdı,

Yavaş-yavaş ürəyimə süzüldü,
Can tapmaqdan yazıq Sulduz üzüldü,
Al incilər gözlərimdə düzüldü,
Bu hicrandan nəçə bir dağ yandırdı.

2.2.1.6.9. Var Düzüm

Bir dəftər doldurdum aşq həcasından
Hər vərəq yaz oldu, hər bülbül sözüm,
Baxanda sözlərim oxuyan gözə

Gözündə yaratdı yaşılıq gözüüm.

Dağdan danışanda axşamlar bulaq,
Yaşmaqlı ulduzlar asdılar qulaq,
Qaranlıq qalandı, həy qalaq-qalaq,
Qızardı subhədək köksümdə közüüm.

Ayrılıq günündə bəlim бүküldü,
Köksümün ocağı birdən söküldü,
Gözlərim incisi yərə töküldü,
Gəcə suvuşduqca saraldı üzüm.

Bu nə insafdır ki, gurbətdə ölüm,
Vətən bülbülüm, bir şirin dilim,
Vətən dərdləriylə bağlanıb şələm,
Bu yükü çəkməyə, Sulduz, var düzüüm.

2.2.1.6.10. Mən Nə Hayda

Gül üzünü gördüm, oldum
Vurgun bülbül, acəb şeyda
And içdilər cəmalına,
Gözüm qaldı mənim ayda.

Xumar gözlər süzən çağı,
Təlinə gül düzən çağı,

Dərd bağrımı üzən çağı
Hicran oldu, ax nə fayda!

Üzün görən bayram əylər,
Şirin canı ənam əylər,
Yər yəyəndə xəram əylər,
Kəklilər öyrənər qayda.

Ayrılma Sulduz'dan, gözəl,
Aşqım bağın alar xəzəl,
Səni səvdim ildən əzəl,
İl nə hayda, mən nə hayda?!

2.2.1.6.11. Gözüm Üstdə

Dədim gətmə, dayan, əy gül,
Yərin vardır gözüm üstə,
Dədi: Hicran səninkidir,
Yalvarma həç, olma həstə.

Dədim: Hicran mənə pəşə,
Gətir, badə vər bir şuşə
Dədi: Yarla iç həmişə,
Saqın olsun ağzı pustə.

Dədim: Sulduz şair deyil,

Dədi: Bu söz yalandır, bil,
Odur, hər gün, hər ay, hər il,
Qoşar nəğmə dəstə-dəste.

2.2.1.7. Azərbaycan/Azərbaycan Sevgisi Temalı Şiirler

Âşık Azərbaycan'ın doqal g zelliklerini, tarihini, kültürel zenginliklerini, mill  kahramanlarını  ven Şiirler kaleme almıştır. Âşık Azərbaycan'ın daqlarının, çeşitli  ehirlerinin, doqal g zelliqlinin insanlara ve kendisine ilham olduqlunu vurgulamıştır. T m bu g zelliklerini vurgularken  lkeye olan baqlılıqlını ve sevgisini de gözler önüne sermiştir. Azərbaycan'ın kahramanlık ge mi ini, mill  kimliqlini  vm   ve her zaman  lkenin baqlımsızlıqlını refahını destekleyeceqlini vurgulamıştır. Ayrıca tarih boyunca yaşanan sava ları, acıları ve insanların ya adıqlı zorluklara da şiirlerinde yer vermiştir. Azərbaycan halkının bu zorlu süreçlerde birlik olma ve mücadele etme kararlılıqlını da vurgulamaktadır. Azərbaycan halkının zorlu şartlarda yaşayarak hayatta kalmaları, doqayla uyumlu şekilde yaşamaları ve kendi kültürlerine baqlı kalarak toplumlarının gelişimine katkı saqlamları da şiirlerde vurgulanmıştır.

2.2.1.7.1. Qa qayı

Yamaqlar, zirvələr məskəni olmuş,
Yara ır daqları a a Qaşqayı,
T biat qoynunda bəslər s r s n,
S r rk n  mr n  başa Qaşqayı.

Dayanır daql kimi zulm t önündə,
 alı ır qan türlü qara günündə,
Həyat baqlı layır y r  g v  nd ,
Can v rir torpaqla, daşa Qaşqayı.

Tarixdə hək olub bir qoçaq adı,
Zulmün qarşısında bani, fəryadı,
Yazığa, yoxsula olub imdadı,
Saymayıb sultanla paşa, Qaşqayı.

Bir yandan bağlıdır Azər əlinə,
Bir yandan fəxr ədə⁹² ana dilinə,
İnanıb biz kimi çənli bəylinə,
Əlimlə səngərdə qaşa, Qaşqayı.

Çapanda haq atın yəllər mat qalar,
Həqiqət fərşinə⁹³ ilmələr salar,
O da öz sazını Məcnun tək çalar,
Düşübdür çox birkə-boşa Qaşqayı.

Bu Sulduz vurgundur, şərə, hünərə,
Şərinin bağından dost güllər dəre,
Şirazda mən əsgər çıxdım səfərə,
Gördüm məhəbbətin, yaşa Qaşqayı.

2.2.1.7.2. Savalan Kimi

Qara başımıza acəb qar yağır
Biz də dayanmışıq Savalan kimi,

⁹² Fəxr etmək: İftihar etmək, övünmək.

⁹³ Fərş: Zemin.

Yaman qocalırıq, düşürük işdən,
Bülbüllər xəzanda qocalan kimi.

Bükülür bəlimiz, qədd⁹⁴ olur kəman,
Kamança çaldıqca dərd olur yaman,
Dalayır canları, talayır zaman
Azrayıl rəhməsiz can alan kimi.

Gəcələr ağırdı, bənd olur nəfəs,
Yər altından gəlir qulağıma səsi,
Dəmirdi, almasdı, Allah, bu qəfəs
Qaraldır kömür tək qaralan kimi

Çağırdım əlləri, dostu, tanış
Hərənin can alan vardır bir işi,
Çətindir, ay Sulduz, düz olmaq, kişi
Vuqarlı, ilqarlı ucalan kimi.

2.2.1.7.3. Azərbaycan

Bahadırlar bəşiyisən
Ana yurdum Azərbaycan,
Gəcə-gündüz kəşiyində
Mən də durdum, Azərbaycan.

⁹⁴ Qədd: Bel.

Şanlı əlim, azad yaşa,
Çal xayin başın daşa,
Uca dağlar aş-aşa,
Qızıl ordum Azərbaycan.

Səttar Hanlar ocağıdır,
Haq Babək'in yarağıdır,
Aslanların uylağıdır,
Səni gördüm Azərbaycan.

İndi Sulduz sən də parla,
Bəslə bostan, bəslə tarla,
Bağ, bağçanla – bütün varla
Səni səvdim, Azərbaycan.

2.2.1.7.4. Qarabağ'da Axan Qanlar

Qarabağ'da axan qanlar
Qan soranlar bəlasıdır,
Əzəl gündən bu Daşnaklar
Yər üstə şər çalasındır.

Xalqı soyan bu Erməni
Yuxuda baş kəsdi dəni
Zorla tutubdur vətəni,
Qudurmuş it balasıdır.

Qapılarda odlar qalar
Tökər gözdən acı sular,
Fərman sürür xalqa dolar,
Nifaq onun lalasıdır.

Bəyliksiz iş vəcə gəlməz,
Gündüz azan gecə gəlməz,
Qafil yatsan nəcə gəlməz,
Qudurmuş har tolasıdır.

Sulara yad salır qayıq,
Bulandırır tutsun balıq,
Ayılmasa, əllər yazıq,
Ümid Babək qalasıdır.

Gəl indi bir olaq, birgə
Cəhalətlə gədək cəngə,
Qatışaq dörd qanan həngə
Sulduz əlin qulasıdır.

2.2.1.7.5. Yəddi Göz Dağı

Kəkliklər qaqqıldar, durnalar köçər,
Uca dağlarından yəddi göz dağı,
Çölündən qız, gəlin pəncəri dərər,
Bahar çağlarından yəddi göz dağı.

Lalələr düşündə, bulaq ətəkdə,
Qoyunlar su içir, quzu əmməkdə
“Han çobanı” çalar çoban tutəkdə
Yayar bağlarından yəddi göz dağı.

İğidlər uylağı dövrü-bərindi,
Gözündən qaynayan sular sərindi,
İllərin Türk ili, sözün dərindi,
Öpür dağlarından yəddi göz dağı.

Çıxsın gözü sənə göz tikənlərin,
Qalsın bəbəyində ox tikənlərin,
Yaşasın qoynunda gül əkənlərin,
Gülsün tağlarından yəddi göz dağı.

Bir yanın əkinçi, bir yanın dəhqan,⁹⁵
Sulduz da bu sözü deyəcək hər an,
Sökülsün tikanlar, çəkilsin xəzan,
Barlı bağlarından yəddi göz dağı.

Sulduz şəhrində bulunan bir tür turistlik mekân olan “Yeddi Göz Dağı” Sulduz Deyirmançioğlu için oldukça önemlidir. Gençken her gün sabahın erken saatlerinde oraya giden âşık bu dağdan aldığı ilhamla şiirlerini kaleme almıştır.

⁹⁵ Dəhqan: Çiftçi.

2.2.1.7.6. Əl Yayar

Ürəkdən səvərsə kimsə yarını,
O yarin yolunda can qoyar dədim,
Can nədir, pay ola aşqın yolunda,
Aşqın varlığın qan boyar dədim.

Dost istər, dostunun olsun xoş günü,
Qolundan, qıçından açar düyünü,
Düz insan olarkən Haqqın düşkünü,
Şəytanlıq gözünü bil, oyar dədim.

Durnama söylədim, kəçsə Araz'dan,
Söyləsin vəsaldan, mən çalan sazdan,
Bir həbər gətirsin mənə Qafqaz'dan,
Doğma qardaşından, kim duyar dədim?

Gətdi Səlimanlar, Səməd Vurgunlar,
Vahid'in gözli ruhu ovsunlar,
Vaqiflər, həyranlar, Yaxı Gulgunlar,
Yazdılar hicranı, əl yuyar dədim.

Dəlali əfəndim əl üstə durdur,
Kərəm əhvalati həqdən buyurdu,
Şəhrəyar şəarıyla gədəkdə qurdu
Tutarkən dərisin təz soyar dədim.

Səfalar sürməyə Sulduz'a dur gəl,
Dağları, çayları hər yanı gözəl,
Qızıldır daşları, torpağıdır la'l,
Sulduz şöhrətini, əl yayar, dədim.

2.2.1.7.7. Yaz Azərbaycan'ı Güzəl

Ana yurdum Azərbaycan
Qızıl gülüstanı gözəl,
Uca dağlar, yaşıl bağlar
Sünbül zər əfşanı gözəl,
Sərin şərbət bulaqları
Dolanar cəyranı gözəl.
Qonaq səvər, dost saxlayar
Ədəbli insanı gözəl.
Nəçə şəhər cənnət kimi
Bütün hər bir yanı gözəl,

Yaz, Azərbaycan'ı gözəl.

Buludlar içindən baxan
Mişvu, savalanlar bizim,
Tarixdə bir parlaq ulduz
Anlı açıq qoç Təbriz'im,
İnsan doymur səfasından
Görən dəyər bir də gözüm,

Urmiyə aşiq məkanı
Dərviş kimi dan ulduzum.
Oxuyanda ürək əsir
Dəyəndə dastanı gözəl.

Yaz, Azərbaycan'ı gözəl.

Köroğlu narə çəkəndə
Səl kimi kükrər qır atı
Aşiq gül üstündə səpər
Postəni, qəndi, nabatı
Nəçə suların çəkəri
Aşar daşar kor, cigatı
Çalışarlar əkinçilər
Yaradarlar şən həyatı
Gəl çalış qurban gözlərə
Bir güləb səp gül üzlərə
Danışanda bülbül sayaq
Bir şirin zəbani gözəl.

Yaz Azərbaycan'ı gözəl.

Yay fəslində gün ortası
Baxdım səhəndin qarına,
Dədim, canım qurban olsun,

Bu dağların didarına
Nə gözəl bir mutluluqdur,
Hər kim y n   z yarına,
Sulduzam, könlümdə g d r
Dönüb dağlar gurbarına,
Yaşa-yaşa anayurdum,
K şiyində mən də durdum,
Bab kl r qalasın qurdum
Ürəyi d rdl n n zaman,
Olaydım qurbanı gözəl,
Yaz Azərbaycan'ı gözəl.

2.2.1.8. Bağımsızlık/ zg rl k Temalı Şiirler

Bağımsızlık kelimesinin sözlük anlamı: “Davranışlarını, tutumunu, girişimlerini herhangi bir gücün etkisinde kalmadan d zenleyebilen, hər  zg r, özerk, müstakil; bağımsız olma durumu veya niteliğı, istikl l.⁹⁶

İnsanlık  lemi, tarihin her safhasında bağımsızlığı b y k önem vermişt r. Kurdukları devletlerin h r olması için olağanüstü bir çaba g stermişlerdir⁹⁷.

Âşık; bağımsızlık temalı şiirlerinde zulüm, haksızlık gibi olumsuzlukların son bulması ve insanların  zg r, adil bir ortamda bir arada yaşıması gerektiğini vurgulamıştır. İnsanların  zg rl ğ n n değeri bilmeleri gerektiğini söyler ve bu özgürlüğün bir ıřık gibi insanların i ini aydınlattığını, insanların özgürlüklerini korumak için çaba

⁹⁶ Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, Ankara, 1988, 127.

⁹⁷ Hamza Kolukısa, “15. Yüzyıldan Günümüze Güney Azerbaycan  şık Şiirinde Vatan, Millet (Halk) ve Azadlık (Bağımsızlık) Konuları (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001), 78.

göstərmələri gerektiğini ifadə etməktədir. Ayrıca âşık, şiirlerinde Azərbaycan'ın bağımsızlık mücaədesinə də yer vermişdir.

“Quşlar” şiirində âşık kuşları kullanarak duyğusal bir bağlamda kendini ifade eder. Şiirde kuşlar, özgürlüğün sembolü olarak kullanılır. Kuşlar uçarken özgürdür. Âşık kendisini kuşlar gibi özgür hissettiğini ve özgürlüğünü aradığını ifade eder.

2.2.1.8.1. Qalması

Budur sazımdaki təllərin sözü,
Ayrılıq salanın biri qalması,
Kisələr⁹⁸ bağlayan xalqın qanından,
Dağılsın yuvası, yəri qalması.

Qurtuluş çərxilə fırlansın zaman,
Açılsın zəncirdən hər suçsuz insan,
Adalət hər yərdə sürürkən fərman,
Əllərin qəfəsdə şiri qalması.

Haq üçün qurulan divan yaşasın,
Yandırsın zülmətin bəyin, paşasın
Gülləri bülbülün üzü oxşasın,
Sökülsün tikanlar tiri qalması.

Çarasız yazı da qələm də yalnız,
Doğulsun birlikdən bir dəyən ağız,

⁹⁸ Kisə: Torba.

Şad olsun əkinçi yətərkən payız⁹⁹,
Daha bir sumuk, bir deri qalmasın.

Bülbüllər toy tutsun gülə çəməndə
Ürəkdən bir gülüm, şad olam mən də,
Düşməsin bu ölkəm zəncirə, bəndə
Həç bir ölkədən dəy gəri qalmasın.

2.2.1.8.2. Xoşdur

Fələkin bir dili, min oynaşı var,
Bir bələ dövrəni boşasan, xoşdur,
Qartal tək qı vurub zirvələr üst də,
Azadlıq göyündə yaşasan, xoşdur.

Səvdanın yolunda gərək yanasan,
Haqqın, həqiqətin yolun qanasan,
Özünü bir azad insan sanasan,
Hicran dağlarını aşasan xoşdur.

Bu dünya o zaman güzəldir mənə,
Azadlıq hükm ədə yurdum vətənə,
Ay Sulduz, ürəkdən dəyirəm sənə,
İnsanlıq cutunu qoşasan, xoşdur.

⁹⁹ Payız: Sonbahar.

2.2.1.8.3. Parlaram

Şaxtalarla vuruşmağım bəllidir,
Çillə qovan günəş-günəş şarlaram
Qaranlığı qanım silər aparar,
Qanım axar ulduz-ulduz narlaram.

Tar gecənin ətəyində yox yerim,
Alüv oldu mənə, bu ölüm-dirim,
Dadıma çatan kəs, oldu tək şəarım
Yəqin hər an həcalarda parlaram.

Bir dan çağrı azadlığın əzanın
Əşidərsəm, day ölməyəm, inanın,
Xoş günlərin görsəm Azərbaycan'ın,
Bundan artıq ulularam, varlaram.

Gül gülüşü çəmənlərə saçanda
Azad durnam yurdum üstə uçanda
Sən dünyadan dərddli Sulduz köç, onda
Torpağımdan vətənə bar barlaram.

2.2.1.8.4. Olar mı?

Yanıram dərd içrə görənlər deyir:
Dünya xəracını səndən alar mı?
Şairsən dərdlərə dərman gəzirsən,

Şair də bir bələ dərdli olar mı?

Diğdigam adalət olubdur mənim,
Bir azad olmadı bir şirin dilim,
Pırpızla, kəkrəylə doldu vətənim,
Azadlıq son kəs əmil qalar mı?

Sulduz'un ayrılıq tufağın yıxdı,
Bir yandan kasıblıq könlünü sıxdı,
Subh durdu, qarşına bir naşı çıxdı,
İnsanlıq namazın bir gör qılar mı?

2.2.1.8.5. Quşlar

Ay göylərdə uçan quşlar,
Qızıl pərdə açan quşlar,
Ovçu görüb qaçan quşlar
Kaş men sizə dən olayidim.

Həm gəcəni, həm gündüzü
Ovçu nəşan qılıb sizi
Kor olaydı onun gözü,
Mən də duman-çən olayidim.

Ay göydə ki uçan quşlar,
Könlüm sizə azad xuşlar,

Sulduz dəyir, a yoldaşlar,
Qanadlarınız mən olayidim.

2.2.1.8.6. İnsanın Yərin

Yandır azadlıq çırağın ta oxunsun dəftərin,
Yalnız azadlıq nurunda güclənər bal və pərin
Gündə min yol palçıqla tutsalar xurşid üzün,
Bir abəs işdir, yəqin bil, yandırar nur əllərin.

Dərdli insanlar gözündən yaş silən insanı səv,
Söz qanan dərd anlayan, zəhmət bilən insanı səv,
Əllər üstə od tutan, şir tək ölən insanı səv,
Sağlığında axtarıb tap düzgün insanın yərin.

Milli dərdlər Sulduz'un əhvalini çoxdan qatıb,
Dünyanın xəyrin-şərin əl üstə başından atıb,
Ah çəkər, fəryad ədə, söylər: nəçün dünya yatıb?
Bəlkə bir gün yar əliylə sildi qan olmuş tərini.

2.2.1.9. Dayanışma Temalı Şiirler

Âşık dayanışma temalı şiirlerinde birlik olma duyğusunun önemini ifade eder. Vatan sevgisinin birleştiriciliği ile insanların aynı yolda yürümeleri gerektiğini vurgular. Yine âşık kültürel bağların insanları bir araya getirdiğini ve aynı dili, müziği, geleneği paylaştıkları için beraber yol aldıklarını ifade eder. Vatanın içinde bulunduğu zor durumlarda, insanların acıları olduğunda birlikte mücadele ederek bu durumları aşacaklarını da ifade etmiştir. Yaşanılan tüm acılar, hüznler, savaşlar el ele vererek aşılar;

sevinçlər, bəzişlər, umutlar ise paylaşılaraq çoğalır. Âşığın bu bilinçle yazdığı şiirler insanları birlik olmaya davet eder.

2.2.1.9.10. Yolumuz Birdir

Bir-birə can dəyib, biz düşdük yola
Məqsədimiz birdir, yolumuz birdir,
Can cana qatmışıq, canan olmuşuq,
Qol-qola vərmişik, qolumuz birdir.

Çıxmışığı səyrə biz göycə çəməndə
Qol budaq atmışığı ana vətəndə
Türkü danışarkən dönürük qəndə
Torpağımız birdir, gülümüz birdir.

Suqatlar göndərir Bakı'ya Təbriz,
Bakı'dan gələnələr bizlərə aziz,
Aşqımız göylərdi, könlümüz dəniz,
Buludumuz birdir, dolumuz birdir.

Az qaldı gün çıxsa, Sulduz yatmayıb,
Əlin qəm-qəsəsin başdan atmayıb
Kim özün düşməne gəlib qatmayıb,
Söylər ki obamız, çölümüz birdir

2.2.1.9.11. Hər Sabah-Sabah

Dədim bugün-sabah gülər muradım,
Günlərim xoş olar hər sabah-sabah,
Ümidlə çalışdım, arzum ürəkdə
Könlümə saz çalar hər sabah-sabah.

Axtardım yaxşını, saqındım pisdən,
Qaçmadım bir anda dərd qanan kəsdən
Pəymanlar bağlayaq, düzgün həvəsdən,
Gəl vərək qol-qola hər sabah-sabah.

Sulduz'un dur gəl, ol sən bir həmdəmi,
Qurtar gəm bəhrindən, sınıq lütgəmi,
Günəş tək Tutginan dağlara dəmi,
Nəsimlə gəl yola hər sabah-sabah.

2.2.1.9.12. Çaphaçap

Gəyrətin atıla ötkəm dağlarda
Dostluğun dağında minib çaphaçap
Ayıq ol üz vərmə, yaltaq satqına,
Vəqarlı insanı axtar taphatap.

Ac qalar, söz qalar bəylik xadimi,
Ədər məftəxurluq xayın adamı
Düzlərdən almışam mən də ilhamı,

Bağrımı odlara qanma taphatap.

Sulduzam, əlimi, istərəm qoçaq,
Qaranlıq gəcələr, ulduzdan uyaq,
Can gülər, biz olsaq bir-birə dayaq,
Dönməz dönərgəmiz, olmaz xaphacap.

2.2.1.9.13. Vətənim Yanır

Arkadaşlar nərədəsiz, amandı?
Od vurublar taxıl, xərmənim yanır.
Xəzan gəlib parpaqları qurudur,
Sarmaşıqlı yaşıl çəmənim yanır.

Gözlərə dolunan tustudur, çəndir,
Güllüklərə dönən ana vətəndir,
Bu ılan həmnədir, çayan həmnədir,
Sənin yurdun yanır, həm mənim yanır.

Can düşübdür, qızdırmaya, oyuna,
Çoban idib zaman qurdu, qoyuna,
Ana həsrət balasının boyuna,
Od tutubdur sinim, kəfənim yanır.

Gəlin dostlar, arxalanaq bir-birə,
Nədən Sulduz bağlanıbdır zəncirə?

Sinəm dönüb qor püskürən təndirə,
Nəcə düzüm, gözəl vətənim yanır.

2.2.1.9.14. Doqquzluq

Gəcəylə əyləşdik diz-dizə
Açmışdıq ürəyi ikimiz,
Baxdıq ki qaranlıq virənixir,
Soruşduq gərəyi ikimiz.

Qaranlıq dəyirdi yanmayın,
Işığın mutluluq sanmayın,
Ozanı yoxlayıb, qanmayın,
Od vurduq ətəyi ikimiz.

Yanırdı, yanırdım köz sayaq,
İstərdik yaşasın gül uyaq,
Əl olsun bir-birə düz dayaq,
Səvirdik birliyi ikimiz,

Apardı Sulduz'u yuxuya,
Qala qoyularda qoxuya,
Bu doqquz həcanı oxuya,
Bəslədik diləyi ikimiz.

2.2.1.9.15. Dərdlərə

Yığışın bir olaq, birgə yaşayaq,
Bəlkə bir dərman biz bulaq dərdlərə,
Ayrılıb düşmüşük nədən bir-birə,
Gəlin, gəlin dərman olaq dərdlərə.

Ölüb dirilirik gündə min kərə,
Bir yavan çörəyə, şora, pənirə
Oxşayırıq yurdumuzda əsirə,
Son qayağın qalaq-qalaq dərdlərə.

Bir durun yuxudan, zəhmət çəkənlər,
Kövşənlər bağrına qan tər tökülən,
Yaxşılıq toxumun biçib-əkənlər,
Dur gəl, xayinləri salaq dərdlərə.

Bəş gündə yaşasaq, yaşayaq azad,
Nə üçün ölmüşük biz bir-birə yad,
Bu işdən qazanır rəhməsiz cəlladı
Çalışır daha da dolaq dərdlərə.

2.2.1.9.16. Dadı

Bulmuşam həyatın şirin dadını,
Özü insanlıqdır, adı məhəbbət,
Çəkmişəm yaşayış nəğməsin başa,

Dadı sərxoşluqdur, dadı məhəbbət.

Gəlin ay insanlar yanaq bir-birə

Olağın dar gündə dayaq bir-birə

Məhəbbət almasın ataq bir-birə

Olsun insanların dadı məhəbbət.

Mat qalsın birlikdə bizlərə Ulduz,

Ürəklər həç zaman bağlamasın buz,

Həyatım nəğməsin söyləsin Sulduz.

Dost ətsin bir-birə yadı məhəbbət.

2.2.1.9.17. Şərbəti Var

Yaz çaldı dəstanın şirin,

Yazın şirin söhbəti var,

Gəldi yənə yəni dünya

Hər gülün bir ləzzəti var.

Yaşıl çəmən qaynar bulaq,

Bulaq başında oturaq

Bir aynalı ocaq torpaq,

Hər çağın bir fursatı var.

Yanır gülün çıraqları

Oxur xumar bulaqları

Qədrin bilək bu çağları

Bulaqların şərbəti var.

Yaradaq canda birliyi,

Bəxş əyləyək diriliyi

Boşlayaq da gəriliyi

Əl səvənin gəyrəti var.

Bugün varıq, səhər yoxuq,

Əl şad olsa, biz də şuxuq,

Zalimlər gözüne oxuq,

Birliyin çox həmməti var.

Sulduz yanar şəər qoşanda

Ürək qaynar can coşanda,

Qoşmasında bal daşanda,

Əllər içrə hürməti var.

2.2.1.10. Doğa/Doğa Sevgisi Temalı Şiirler

Bu şiirlerde doğanın güzelliği ve insanın doğa ile uyumu ön plana çıkmaktadır. Şiirlerde doğanın güzelliğine, mevsimlerin değişimine, yağmura, güneşe, buluta ve çiçeklere yer vermiştir. Âşık, yazın güzelliğini baharın coşkusunu anlatarak insanın mutluluğunu, umudunu ve sevincini şiirlerinde ifade etmiştir.

2.2.1.10.1. Diləklər

Axar çaplar, sağlıq olsun, aşq olsun,

Yuyunarkən, yaşıl başlı ördəklər
Siz axarkən məşə gülür, bağ gülür,
Dağ düşündə quzu yayır tutkələr

Baş qaldırır torpaq altdan al lala,
Əl-əl gəzir günəş doğan pəyala,
Köçür şaxta, bülbül çatır vəsala,
Qanadlanır, qanad çalır istəklər.

Qaynar bulaq narin çalır sazını,
Gül bülbülə uğrun dəyir yazını,
Bülbül çəkir gülün aşvə-nazını,
Həyran qalır bu səvdayə mələklər.

Sulduz durub dağ-daşları dolanır,
Gül dibindən arzuları boylanır,
Tomurcuqdan damla yaşlar yaylanır,
Yaşar dedim, yaşar qalan diləklər.

2.2.1.10.2.Yaz Gəldi–Yaz Gəldi

Dur gəl dolanaq dağları,
Yənə yaz gəldi, yaz gəldi,
Çəmənlərdə gül boylandı,
Gölə qaz gəldi, qaz gəldi.

Qızıl gülü açdı gözüün,
Tər qonçəyə tutdu üzün,
Oxudu bülbül öz sözüün,
Gülə naz gəldi, naz gəldi.

Bülbül baxdı bizim dilə,
Şəfəq saçdı bizim ələ,
Qoşanda nəğmələr gülə
Ələ saz gəldi, saz gəldi.

Sulduz qaldı gözü ağlar,
Bahar əldən gədən çağlar
Nə təz oldu xəzan bağlar,
Bahar az gəldi, az gəldi.

2.2.1.10.3. Var

Tabiat bəsləyib bizi qoynunda
Dağ-daşın bizlərdən intizarı var,
Çobansız bir sürü azgın gədəcək,
Tabiat baxş ədib hər nə varı var.

Daş olsun da bulaq başında dayan
Günəşdən ertə dur, sən öncə uyan,
Özgəyə dayanma, özünə dayan,
Kimlik bəslər, əlin min baharı var.

Bariş quzusudur, yazlar d stanı,
Yazlara bəslənir   nl k bostanı,
Bulaqlar qırağı, cənnət astanı,
G z ll rin orada xoş qararı var.

Sulduzam, yazaram bahardan-yaydan,
Gəcələr nur s z n, yol açan aydan,
Mutluluq qazları  im nd   aydan
Onları çağıran, min q narı var.

2.2.1.11. Doğıruluk/Dürüstlük Temalı  iirler

  ık bu şiirlerde; doğıru ve yanlış arasındaki ayrımın ve yalnızca doğıru sözlere kulak vermenin öneminden bahseder. Yalanın ve hilenin olduğı bu dünyada ger eğın, doğırunun önemine vurgu yapmaktadır.   ık; yalanın insanların dürüstlüğünü, vicdanını yok ettiğini; insanların birbirlerine olan güvenlerini zedelediğini ve haksızlıklara neden olduğunu belirtmektedir. Ayrıca   ık, insanların doğıru davranarak, doğıru yolda yürüyerek olumlu sonuçlar elde edip başarıya ula acaklarını ifade etmektedir. Yanlış yola sapıp yalan söylemenin ise insanlara acı vereceğinden de bahsetmektedir. İnsanların hayatta ne olursa olsun dürüstlükten vazgeçmeden ilerleyebileceklerini vurgulayan   ık, yalanın sonunun her zaman pi manlık olacağını şiirlerde vurgulamıştır.

2.2.1.11.1. Mut b r Kişi

Işıq sal ay kimi g c  bağıında,
Dağılarda qılınan düzgün namazdı,
D ndarma sözləri dağılar ağıında,
Qış savu ar,  z  qara ayazdı.

Çalışmaq dünyada qoçaqlar¹⁰⁰ işi,
Sultan göz, olsun da dərən dərürşi,
Odur əl içində əl tutan kişi,
Milyardı assa da yənə də azdı.

Sitəm köynəyini biçən alçalar,
Yoxsullar qanını içən alçalar,
Özgənin hasılın biçən xar olar,
O adam çıxarar həy tamah¹⁰¹ dişi.

Tut əldən bu dünya əl olsun sənə,
Çək dərdin illərin, il olsun sənə,
Haq sözü yay, dünya dil olsun sənə,
Haqqa bəl bağlayan mutəbər kişi.

Gəcələr bağrında ışıq yayan ay,
Işıqdan süvqatdı günəşdə bir pay,
Dərd çəkib ölgünən Sulduz'a toy,
İtibarsızdır, bu fələğin işi.

2.2.1.11.2. Azabın Gərək

İstərsən, əyləncə sinəsin halına,
Oturub durmağa öz babın gərəg,

¹⁰⁰ Qoçaq: Yiğit, mert.

¹⁰¹ Tamah: Açıqlıqlıq, bir şeydə gözü kalma.

Dostluq baş çatmaz, başı çuvaldan,
Düzgünlərlə düzgün həsabin gərək.

Mal yığan yığıbdır, bil qıran-qıran,
Qoçaqlığa düşən danışmaz yalan,
İstəsən, adını söyləsin cəhan,
Dünyanı qandırان kitabın gərək.

Sınaqdan gəçəni sınaq bir də,
Qanmayan qanarı salacaq dərdə,
Dəyib-oturma gəl böyük söz yərdə
Yoxsa ki çəkməyə azabın gərək.

Sən Sulduz, qayğıla¹⁰² yandın çürüdün,
Özünün bəlaya, dərdə bürüdün,
Ayıbı yox əl dərdin çəkdin, sürüdün
Günahkarsan hərdən səvabın gərək.

2.2.1.11.3. Əl Ayağında

Pisliyin toxumun nədən əkirsən?
Pis tikan baş vərər aməl bağında
Qayıdar pislilər ilan sayağı
Sancılar ağrı tək qalar bağrında.

¹⁰² Qayğı: Dert çəkmək.

Çətindir bilirəm düz ad qazanmaq,
İ'tibar qazanmaq, qanad qazanmaq,
Sınıq bir göyülü abad qazanmaq,
Qazansan, can yayar öz qulağında.

Zor dәмә, sәndәn dә çoxlu zoru var,
Fagır kül altında közün qoru var,
Nәhәngin, naqqanın özәl toru var
Ömür düşsün yalnız haq sorağında.

Bu düzdür, hәр kimsә әkdийin biçәр,
Çox zaman biçәnmәz haqqından gәçәр,
Zamana suvuşar, әl işi sәçәр,
Haq tәli daranar, haq darağında.

Söylәdim çox aram, qulaq vәр sәsә
Sulduz'un qәlәmin sındıran kәsә,
Yәqin bil bu işin xәtadır, tәrsә,
Mән torpaq olmuşam, әl ayağında.

2.2.1.11.4. Yalanı Sөvmәz

Cibinә qardaşım, hәsab dәrsi vәр,
Hәsabsız ciblәrin qalar boş-a-boş.
Bugünün sәhәri vardır, güzәlim,

Yüz cəvrə dərdilə səhər tuşa-tuş¹⁰³.

Yaşamaq istərsən, sən bu dünyada
Qazancın gərəkdir tapşırma bada,
Səhər əl açarsan na nəcib yada,
Saman tək səvursan, ətsən nuşa-nuş

Var sənə həm hürmət, həm can olar, bil,
Kim dəsə, var pisdir, qalacaq zəlil,
Düz yolnan pul qazan sən yaşa yüz il,
Əl tayfa sən ilə yaşar xoşa-xoş.

Sulduz haq danışar, yalanı səvməz,
Ayıq istər əli, palanı səvməz,
Cəhl içində batıb-qalanı səvməz,
Nə yığıb özünə, nəğmə quşa-quş.

2.2.1.11.5. Haq Sözə

Şək ədir bir-birə əldə bəş barmaq
Damarda al qana sol göz sağ gözə
Səvgi soyuqlaşıb, qan buz bağlayıb
Yar yarın dalınca sındırır közə.

¹⁰³ Tuş: Rast gelmek.

İl ayın əlləri əyri uzanıb
Yoxsulun naləsi göyə qovzanıb¹⁰⁴
Şəytan şənlik ədir, yaxşı qazanıb,
Kimdir qulaq vərə Haqqa, Haq sözə.

Yalandan yazamam zaman yaxşıdır,
Çün onun məddahı bilməz, naşıdır,
Başımı sındıran dostun daşıdır,
İndi ad qoyurlar düzgünə, düzə

Nə gördüm mən onu, ələ yazmışam,
Təhmətçi sinini şəarlə qazmışam,
Namərdlər qurgusun hərdən pozmuşam,
Sulduz həç darıxma alçaq dar gözə.

2.2.1.11.6. Dadaş

Məqamın, sərvətin olan çağları
Çoxları boş yərə olur qul, dadaş.
İnanma dəsələr, pul əl çirkidir¹⁰⁵.
Qol-qanad yaradır göydə pul, dadaş.

Yoxsulun salamın alarlar yavaş,
Puluyla taparsan hər yanda yoldaş,

¹⁰⁴ Qovzanmaq: Yükselmək.

¹⁰⁵ Çirk: Kir.

Pulu daşa vərsən, uçar göydə daş,
Pulsuz şad ürəyin qalar çöl, dadaş.

Ciblərin boş qala, olarsan Yusif,
Baxarlar, dirlər: Ay həyf-həyf.
Bütün məxluqatdan olasan şərif,
Qarı dudaq büzər, bir də dul, dadaş.

Paltarın köhnədir, yamaqdır hər yan,
Şaxtada, boranda qalarsan aryan,
Tapılar mal bəyin, yağdırar həzayan
Hərdən də göstərər sənə yol, dadaş.

Mərd oğul zamanı nec olmuş dahi?
İnsanı yandırır, insanın ahı,
Birisi yaltaqdır, səvir hər şahı,
Sən kişi qalıbsan, dəyir: xul, dadaş.

2.2.1.11.7. İşlər Tərsədir

Bu dünyada çoxlu işlər tərsədir,
Bi gəyrət atadan gəyrətli türər,
Pulludan gözü dar, pulsuzdan səxa¹⁰⁶,
Şöhrətsiz tayfadan, şöhrətli türər.

¹⁰⁶ Səxa: Cömert.

Min kərə yanasan, vərsən də canı,
Bir kərə yanlısın olar qurbanı,
Həç zaman tanımaq olmaz insanı,
Ayıq babalardan gəflətli türər.

Sulduz'un dərđini soruşma, vaz gəç,
Sərrafsan güzəlim, özün gövhər səç,
Bi vəfa əməyi ədəcəkdir həç
Qorxmaz ərənlərdən vəhşətli türər.

2.2.1.11.8. Sinməz

Rəyadan, təzvirdən yüklər tutanın
Olar mı istəyi bu insanlara?
Söz ürək tərkindən coşub gəlməsə,
Oturmaz ürəyə, sinməz canlara.

Böhtanın¹⁰⁷ füşəngi yaralarsa da,
Öldürməz həç mərdi, min il qalsa da,
Səçər bir-birindən ağıla qara,
Düşəndə al günəş biyabanlara¹⁰⁸.

Gördüyün gündüzə söylədin gəcə
Odur ki sözlərin gəlmədi vəcə,

¹⁰⁷ Böhtan: İftira.

¹⁰⁸ Biyaban: Çöl.

Kim yazar qanqalı nərgisdən incə,
Bu təvhin dəyil mi gülüstanlara?!

Sən sazdan danışdın, mızrabdan dədin,
Ama saz çalmağı təkfir¹⁰⁹ əylədin
Axşam söz vermişdin subh çağı yədin,
Xəyanət əylədin düz pəymanlara!

Kim yalan söyləsə arvad-uşağa,
Yalandan özgəyə dəyəcək qağa,
Yaman gün dostunu qoyar qırağa,
Çəvirər özünü bəd düşmanlara

Özünü baş bilən düşər ayağa,
Özünü fəyləsof sayan bənzər papağa,
Həvəsli bülbül tək ötünməz qarga,
Yaraşmaz qargalar saz kəmanlara.

İstəsən olasan aməldə yaxşı,
Gərək tablaşasan qayğıya kişi
Boşluyan dəməyi, göstərən işi,
Haq üçün səpəsən su məydanlara.

¹⁰⁹ Təkfir: Kafir ilan etme, küfür.

Güzəlin düşübdür gözəl qisməti,
Cəzb ədər insanı dost məhəbbəti,
Sulsuz'un nəğməsi, şirin söhbəti,
Yağ kimi yayılar isti qanlara.

2.2.1.11.9. Zatı Saf

Yaxşılıq ət qoy bilməsin həç dostun,
Əgər səndə ürək vardır, zatı saf
Dildə yaxşı, aməldə pis olma sən,
Onda sayar sözlərini bu əl laf.

Mənt vurma uzun məntsiz yaşa,
Sözbazla gəl bir an gəzmə sən qoşa,
Xəyanət piçağın həy sürtmə daşa,
Yox faydası vallah, həç olma alaf¹¹⁰.

Çalış insanları azad ədəsən,
Cəhd əylə ki könül abad ədəsən,
Dərdli ürəkləri sən şad ədəsən,
Gövhər sanmaz, o sözləri bir sərraf.

Varım yox, həç məni tanımasınlar,
Görənlər düz dəsin, haqqı ansınlar,

¹¹⁰ Alaf: Hayvan yemi.

Yalançı alçağı qınamasınlar,
Anası doğubdur, onu hiləbaf.

Sulduz'un yalandan bir söz yuxudur,
Hər zaman namərd sözlər toxudur,
Bir yanar ürəkdir, canı oxudur,
Yoxdur məndə xalq içində bir xilaf¹¹¹.

2.2.1.11.10. Danış

Yalançı insanın oxunar əli,
Düzgün olmasan da bari düz danış,
Yalan söz dilinə getirmə, oğul,
Yalan söz düzlüyə afət, yüz danış.

Qar gördün, yumulma qargalar sayaq,
Sayma insanları afalar sayaq,
Ev yıxma dar gözlü hokkalar sayaq,
Həqiqət sapına gövhər, düz danış.

Pul xoşdur, yığasan, qoldan yapışsan,
İnsanın həyrinə, girib – qarışsan,
Bülbül tək gül üstə nələr alışsan,
Ayrılıq boğmağa yardan söz danış.

¹¹¹ Xilaf: Anlaşılmazlıq, zıtlıq.

Gədəcəksən bəri, yan insanlara,
Basma xalgı derin, şəh zindanlara,
Əl nişan verəcək düz vəcdanlara,
Qorxma al qanından, sen, Sulduz danış.

2.2.1.11.11. Alçaq

Alçaq adam yalan dəyər dostuna,
Dostu ondan ayrılanda cızıldar,
Nahəq varı yığar, pənhən iş idər,
Adın yoxsul qoyar, özdə sızıldar.

İş görəndə xayınlar tək iş görər,
Onu rəya, yalan yaman bürüyər,
Dildə daim düzgünlərə saç hürər,
Milçək kimi şirə üstə vızıldar.

Sulduz yazar bed ilqarı atarkən,
Tikan olub gözlərinə batarkən
Yalançıyı yalan sözə tutarkən
Sözün danar, dil dolaşar mızıldar.

2.2.1.11.12. Yalançılar

Doymadız yalandan, yalan deməkdən
Siz Allah, utanın ay yalançılar,
Bir gün açılacaq yalanlar üstü,

Onda halınıza, vay, yalançılar.

İnsanın bəlini yalandır qıran,
İnsanlıq bostanın, dağıdıb-pozan,
İnanır yalana, bu yazıq insan,
Viedandan utanın, ay yalançılar.

Düzgünü öldürüb, düzlüyü ezdiz,
Quşların yuvasın, axtardız, gəzdiz,
Yazığa toxunduz, haqlıya dəydiz,
Yalandan tutubsuz pay, yalançılar.

Sulduz cana doydu, yalan işlərdən,
Rəya öpüşlərdən, həm görüşlərdən,
Dudaqda ağaran yalan dişlərdən,
Xalqı hesabladız xay, yalançılar.

2.2.1.11.13. İnsaf

Çalış dostdum, birlik yarat salma yərsiz ixtilaf
Həç kimsənin çırağını yandırmasın inhiraf
Düzgün oğlan düz danışar, xalqı salmaz bir-birə
İnsafı kəs düşməyə də əylər yərində insaf.

Haqqın sözü toz götürməz, salma gubar üstünə,
Sinsitmə gəl əl obanı, dövrən gəçsə dəstinə

Qurban olum düz ilqarın, ayığına, məstinə
Düz insana ucalıqda dağlar içrə dədim qaf.

Mərdin əli boşda qalsa, baş əyməz həç zillətə
Xıslın-xıslın göz yaşını töküb gədər gurbətə
Çox i'tibar gəl əyləmə sən məqama, sərvətə
Onda gördün taclı şahı düz əylədi həsir baf.

Dərin qanan qolluq ətsə, can da vərsə əlinə,
Yəqin bil ki, mənt vurmaz, gətirməz həç dilinə,
Sən də Sulduz, burax sözü, bildiyini iş əylə
Aməlsiz sözləri tarix sayacaqdır bir xilaf.

2.2.1.11.14. Güzgü

Söylədin nə qılıqdayam
Baxanda mən sənə güzgü,
Olduğu tək göstərirsən
Düşsə sənə hər nə güzgü.

Bəlləndi ən saf olduğun
Bir aydın səraf olduğun
Parlayıb şəfaf olduğun
Düz dərs vərdin mənə güzgü.

Mən olam kaş sən sayağı

Arzımdır Haqqın olmağı,
Alışa haqın ocağı,
Gün düşər vətənə, güzgü.

Sulduz, aybı dənən üzə,
Qatmaginan rəya sözə
Düşəndə alüva, közə
Olsun örnək sənə güzgü.

2.2.1.11.15. Sözdür Hər Tərəf

Aqıl qədəm qoydu vicdan şəhrinə,
Gördü düz görsənir, düzdür hər tərəf,
Baxdı nə söyləsə, ayan olacaq,
Qulaqdır hər tərəf, gözdür hər tərəf.

Bir gün aldanmışdır həram dadına,
Yalan söyləmişdir öz əvladına,
Gördü düşəcəkdir rəya oduna,
Aluvdur hər tərəf, gözdür hər tərəf.

Vicdan güzgüsündə, bir sina özün,
Uyan bir yuxudan, bircə sil gözün
Düzgünlük yaratsın hər yanda sözün,
Haq söz qalar yoxsa, sözdür hər tərəf.

Utan, bu dünyanı dörd əlli tutan,
Qohumun, yoldaşın pul üstə atan,
Sulduzam, çox dədim: bu əldən utan,
Gər üzün ətdəndir, üzdür hər tərəf.

2.2.1.12. Dua/Beddua Temalı Şiirler

Dua; kulun bütün benliyiylə Tanrı'ya yönəlip ondan istekte bulunmasıdır.

Beddua isə; Farsça “kötü, fəna, çirkin” anlamlarına gələn “bed” kelimesi ilə Arapça “dua” nın birləşməsindən oluşur. “Kötü dua” anlamına gələrək ən basit tarifi duanın qarşıtlığında bulur.¹¹²

Âşık bu şiirlerinde Tanrı'dan derdin, kederin onlardan uzak durmasını dilemiş ve onları mutlu etməsi için Tanrı'ya dua etmiştir. Vatanına düşmanlık edenlere isə beddua etmiştir.

2.2.1.12.1. Aradım Düzü

Mən bələ qocaldım bugün dünyada,
Axtardım gərçəyi, aradım düzü,
Ürək ayrılmağı yaradanımdan,
Köksümdə saxladım bu sönməz güzü,

Yaradan veribdir bir nəçə niyaz
Qarşısında nimət verməyibdir az,
Bizdən bir sorag tut, ay damağı saz,
Xoş gələr Tanrıya, yad etsin bizi.

¹¹² Necati Tonga “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Beddua Şiirleri”, içinde Lanet Kitabı, ed., Emine Gürsoy, Naskali-Aylin Koç, (Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010), 471-497.

Hamı istər, gözəl, rahat yaşasın,
Atırlı bağlarda gülə oxşasın,
Gasəni, kədəri, gamı boşasın,
Hamını şad etsin, yaradan özü.

Dünyada hər nə var qocalar bir gün,
Düz yolu gədənlər ucalar bir gün,
Ölümdür hamıdan bac alar bir gün,
Qalar ürəklərdə Sulduz'un sözü.

2.2.1.12.2. Düşün

Vətən ürəyini sərhəd bilənin
Arazın qadası canına düşsün,
Qardaşı-qardaşdan ayrı salanın
Yoxluq sərtanı qanına düşsün.

Özgə çırağında bağlar olan kəs,
Gəlməsin ışıq, çəkməsin nəfəs,
Kim yunar xalqına hicrandan qəfəs,
Ayrılıq odunun kanına düşsün.

Çəkirəm ülkəmin dərdin ürəkdə,
Qandallar ayaqda, zəncir biləkdə.
Qoşmalar balını yığdım pətəkdə
Gözümün ışıq şanına düşsün.

Ölkəmin bayrağı əskidikcə, Sulduz,
Mat qalsın göylərdə, mat qalsın ulduz,
Arazın qəlbində əsəcəkdir düz,
Düşmənin qol-qanad yan-yana düşsün.

2.2.1.12.3. Bir Gün

Divələr saplanıb gəçər inədən
Mən çəkən dərdləri çəkələr bir gün,
Yanıram tüstümdə arzum boğulur,
Bu dərdlə varlığım pükələr bir gün.

Yar səvdim bir zaman güllər ətləsi
Hələ də ruhum da yarin xoş səsi,
Qaldı yarımçılıq aşqımın dərsi,
Dədim kitabımı bükələr bir gün.

Sulduzam, qanadsız, ağlar quş kimi,
Ağladar hicranda mızrabla simi,
Dədik qoy qazalar daha qəbrimi,
Torpağı üstümə tökələr bir gün.

2.2.1.13. Eleştiri Temalı Şiirler

Eleştiri temalı şiirlerde âşık; adaletsizliği ve bir kadın üzerinden tembellik, bencillik, gıybet, yalan gibi davranışları eleştirmektedir. “Laylay Xanım Laylay Xanım” şiirinde kadının yatma alışkanlığı ve şehre gittiğinde kendini diğer kadınlardan üstün görmesi eleştirilmiştir. Ayrıca kadının çabuk hastalanması, kimsenin derdiyle ilgilenmemesi, komşuları evine davet edip gıybet yapması ve Fars kültürünü övmesi de

eleştirilmiştir. Digər şiirlərdə isə âşık yalanı, rüşvetlə iş yapmayı, adaletsizliyi, iki yüzlülüğü eleştirirken; doğruluğun, çalışmanın ve mücadele etmenin öneminden de bahsetmektedir.

2.2.1.13.1. Laylay Xanım Laylay Xanım

Onda durursan yuxudan
Son nisgil olsun, az yatırsan!
On birəcək xumar-xumar
İşvə satıb naz satırsan.
Nahar kəçdi, yənə təzdən
Yastığına baş atırsan,
Nisgil olsun az yatırsan,
Laylay xanım, Laylay xanım

Bu şəhrə gələn gündən
Oldun xanımlar xanımı,
Dil çıxartdın yarım mətir,
Dərdə saldın bu canımı,
Birin dəşəm, dördün dədin,
Qaraltdın mənim qanımı,
Mənə gəm yükün çatırsan
Nisgil olsun az yatırsan!
Laylay xanım, Laylay xanım.

Yəl vursa, böyrəyin qoxar,
Doktordəsən gündə-gündə,

Nə oldu o gən tumanlar
Quvvət hani boş əngində?
Yənə bunla darıxırsan?
Yolun düşəndə bir kəndə
Yat hələ təzdir durursan
Nisgil olsun az yatırsan,
Laylay xanım, Laylay xanım.

Çağırırsan bəş-on qonşu
Qırarsan müftə qıybəti
Nəzir dəyib ocaqlara
Soruşmazsan bir illəti
Əyirsən ağzını Farsların
Ağu ədirsən şərbəti
Vallah günaha batırsan,
On birəcək sən yatırsan
Sulduz'un halin qatırsan,
Laylay xanım, Laylay xanım

2.2.1.13.2. Tənz

Sünbüllər dolunca dənə,
Yər almanı vur bədənə,
Düz bədən gədələndən hə
Odur şurbanın bibisi!

İnsaf tapınca bu bazar,
Durməklə bir durmək kavar,
Acıdan öldü son bahar,
Yazıq qurbanın bibisi!

Gündə yalan dədəsi pis-pis
Sözlərindən qovzandı his,
Yox olaydı bu İngilis
Əsil tabanın bibisi!

Sulduz dədi pişdə-pişdə,
Pişik baxdı, sıçan dişdə
Mən də mat qaldım bu işdə,
Çəlukbanın bibisi!

22.2.1.13.3. Umma

Qarlı dağlar töksə yaşın, axsa çaylar ləmhaləm
Sönsə ulduz, tutsa matəm dərd əlindən çəksə gəm,
Ama sən yan öz yolunda ötmə yasın ağlama,
Göz yaşından gəm türənmiş işdən umma min kərəm.

Qaçmaram zəhmətdən həç an söylədim, işidir hünər,
Qorxmaram mən qorxudan həç həstəliqlər çün türər
Nifrətim vardır rəyadan, var rəyada, bul zərər,
Mən düz olsam, əl içində, bəs olar düzlük həkəm.

Vardır rüşvəylə yalanın indi mındar qudrəti
İşçinin övladı Lutdur, ama buldur gəfləti.
Çün bizim yərdə adalət bulmamışdır sərvəti,
Bürkçülər bir-bir baş oldu iş görən kəslər adəm.

Sulduz insanlıq yükündən tutginan öz barını,
Dur çalış haqqın durulsun, izlə haq didarını,
Od vurub su ətməsən gər əldə cəhlin qarnını,
Bağlayar buz dil dudağın don atar canın dədəm.

2.2.1.13.4. Hərbə-Zorba¹¹³

Gət bala, qanadın çıxmayıb sənin,
Şəarımın bağında uçabilməzsəm,
Nəğmədən olmuşam dalgalı dəniz,
Boğulub qalarsan, qaçabilməzsəm.

Allahdan pay düşüb mən üçün ilham,
Coşduqca yanıram yazıram müdam¹¹⁴,
Mən Babək oğluyam, əy Ebu Təmam,
Yazaram qıfılənd¹¹⁵, açabilməzsən.

Abbas Tufarqanlı, həm Həstə Qasım,
Tikdiriblər mənə aşiq libasım,

¹¹³ Hərbə–Zorba: Korkutmaq, dehşətə düşürmək için söylenen söz.

¹¹⁴ Müdam: Her zaman.

¹¹⁵ Qıfılənd: Sağlam bağlanmış.

Haq üçün çəkilir hər bir nəfəsim,
Haqqın yolunda nur saçabilməzsən.

Mən dərqli Sulduzla olmasın işin,
Sirkədən başqaya dönməz kişmişin,
Xədəngi¹¹⁶ sözlərlə qırılar dişin,
Qalarsan tərsinə, haça bilməzsən.

2.2.1.14. Gurbet/Yurt Özlemi Temalı Şiirler

Bu şiirlerinde âşık; gurbette olmanın zorluklarından ve yurt özleminden bahsetmiştir. Doğduğu topraklardan uzakta yaşamak zorunda kalanların içindeki özlemi, acıyı, yalnızlığı dile getirmiştir. Yurduna geri dönme hayalleri kuranları ve yurtlarına dönemediklerinde oluşan hayal kırıklığını da şiirlerinde işlemiştir. Âşık vatanına olan bağlılığını, sevgisini, vatanından hiçbir zaman ayrılmayacağını ve her zaman vatani için mücadele edeceğini belirtir. Âşık gurbette yaşadığı acılarını hafifletmek için dilinden dökülen bu sözlerle kendisini teselli etmiştir.

2.2.1.14.1. Yaş Oldu

Bir-birə açmasaq, köksün dəftərin
Kim oxuyor, kim əzbərlər, kim qanar?
Quşların səsinə, verilməsə səs
Kim qol açar göylər üstündə, kim uçar?

Başlarda min bəla, canlarda sızı
Qanadı bağlıdır, şadlığın kızı,

¹¹⁶ Xədəng: Ok.

Qor atır dıŝarı sinələr¹¹⁷ közü,
Kim od qalar, kim yandırar, kim yaxar?

Özgädən çara yox, yan öz yurduna,
Bəsdır yandıq artıq zəlimin oduna,
Tapşırma sürünü cəhlın qurduna,
İl çobanı əlin sürüsün yayar.

Sulduz'un başına gurbət daş oldu,
Gurbətdə gözləri daim yaş oldu,
Əlimə, yurduma özgə baş oldu,
Dəğəl-boz fələklə oynadım qumar.

2.2.1.14.2. Bülbül

Gül açıldı, çəmən güldü, göz gülər,
Oxu bülbül, suna bülbül, gül bülbül
Bu bəş günü ganimət bil, susma gəl
Qon budağa, gülə həmdəm ol, bülbül

Səs-səsə vərdirər ağ şələlələr,
Dağ düşündə çıxdı, qan piyalələr,
Aşıqların qanı, qızıl lələlər,
Çağırdılar aşqa, yənə dal bülbül.

¹¹⁷ Sinə: Yürek, kalp.

Aşıq sən də köklə sazı, dilləndir,
Ürəkləri yasdan, çıxar gülləndir,
Sazın gücün bülbülə də billəndir,
Söylə budur yazlar çağlar, yol bülbül.

Mənim də bir dərdim vardı əzəldən,
Ayrı düşdüm doğma ikən qoç ildən,
Sal dağlara bu nəğməmi bu dildən,
Mən dəyim, sən nəğmədən dol bülbül.

2.2.1.14.3. Çatacaq

Damla-damla dərddən əridi canım,
Bu aysız gəcələr başa çatacaq,
Qurbanlıq gəlmişəm Azərbaycan'a,
Yad əli, yurduma, haşa çatacaq.

Yurdundan ayrılma, ildən ayrılma
Vətən tək tükənməz güldən ayrılma,
Anam tək bu şirin dildən ayrılma,
Dilim ağzı bir gün aşı çatacaq.

Əl atmaz hər kimi vəqarı düzdür,
Yurduna yanandır, bir görər gözdür,
Darıxma, qanmazlar ağzını büzdür,
Onların çün başı daşı çatacaq.

Bir acı gurbətin yoluna düşdüm,
Ayrılıq yolların düzüşlə ölçdüm,
Sulduz diləyiylə canla görüşdüm,
Gözüm alüvları yaşa çatacaq.

2.2.1.15. Hayatın Geçiciliği Temalı Şiirler

Bu şiirlerde âşık; yaşamın dəyişkenliyi, insanın deneyimlediği zorlukları, acıları, dünyanın boş və geçici olduğunu ifadə etmektedir. Âşık insan hayatının geçici olduğunu, sahip olduğu maddi varlıkların bir gün son bulacağını bu yüzden dünya için kavganın anlamsız olduğunu bildirir. Âşık gənçliyinin çabuk geçtiyinə, hayallerinin yıkıldığına, yaşadığı kayıplara değinirken bunun yanında hər türlü zorlukla və hayal kırıklıkları ilə mücadele etmenin gerekliliyini vurğulamaktadır. Âşık, insan ömrü çabuk gəlip gəçsə də hayatın güzelliklərinin farkına varılması gerektiğini də ifadə etmektedir.

2.2.1.15.1. Dünya

Vəfalı dəyilsən, sınađım¹¹⁸ səni,
Həç kimə bir vəfa qılmadın, dünya,
Yaxşını¹¹⁹, yamanı, pisi, güzəli
Kim qaldı ayaqdan salmadın, dünya.

Bir nəcə arzulu qoçaq asgərin,
Rəhməsiz qazdırdın sinlərin dərin,
Güzəl gəlinlərin öldürdün ərin,
Bir damla utanıb, ölmədin, dünya.

¹¹⁸ Sınamaq: Kontrol etmək, test etmək.

¹¹⁹ Yaxşı: İyi.

Çoxları dörd əlli səni tutdular,
Qohumu¹²⁰, qardaşı, əli atdılar,
Sonda batlağında ələ batdılar,
Birinə əl tutan olmadın, dünya.

Sən nədən yanmadın qanan halına,
Bağladın zənciri haqqın qoluna,
Çalalar qazdırdın düzlər yoluna,
Şeytandan bir ibrət almadın, dünya.

Qarunlar güvəndi dövlət, varına,
Hitlər də dayandı tufəng, darına
Dostu həsrət qoydun dost didarına,
Ayrılıq ləkəsin silmədin, dünya.

Güzəllər gurbətdə ağlayan çağ,ı,
Yaxdın ürəklərə ayrılıq dağı,
Tutmadın qollardan, çəkdin ayağı,
Məhəbbət sazını çalmadın, dünya.

Hər yərdə baş oldu yaltaqlıq dəbi,
Təbiinə düşmədi qoçaqlıq təbii,
Saraldı xəzəl¹²¹ tək yoxsullar ləbi¹²²,

¹²⁰ Qohum: Akraba.

¹²¹ Xəzəl: Kuru yaprak.

¹²² Ləb: Dudak.

Onlara sən kömək¹²³ olmadın, dünya.

Sökdün aşıqlərin cəyar, bəndini
Çöllədin, çöl qoydun aşqın kəndini,
Açmadın Sulduz'un quldan bəndini,
Bir anlıq könlünü almadın, dünya.

2.2.1.15.2. Kəçdi Gətədi

Dünyada xoş günlər baxdı birbəbir
Ağlar öz içimdən vaz kəçdi gətədi,
Çürüdüm həsrətin doğan dərindən
Yaşam gəncliyim az kəçdi gətədi.

Zay ətdi işimi ürəyi bir daş
Qatdılar halimi bir iddə ubaş
Tikandan, qanqaldan çıxar mı yoldaş,
Gəzib gül tapınca yaz kəçdi gətədi.

Nədən mən inandım hər gülən üzə,
Yandırdı bağrımı atəşə, közə,
Döndüm quru çaya, gövşənə, düzə
Başımdan sunalar, qaz kəçdi gətədi.

¹²³ Kömək: Yardım.

Dədim baxışların şərab olaydı,
Dərdlərin can dərdim həساب olardı,
Ürəyin bir vuran mızrab olaydı,
Əlində köklənmiş saz keçdi gətədi.

Bir Suldüz gətsəydi torpaq altına,
Bir qələm çəkərdi gömlər qatına,
Minsə də arzunun düz qır atına,
Qoduklar atını, yaz keçdi gətədi

2.2.1.15.3. Dünyada

Gündə milyard gül açarkən
Solar dünyada, dünyada,
Bir yanda toy, bir yanda yas
Olar dünyada, dünyada.

Mənim başım bəlalıdır,
Yüküm insan melalidir,
Könlüm aşqın xəyalidir,
Qalar dünyada, dünyada.

Ay boğulmuş kəf içində,
Gəmli də var bu ülkəndə
Yardım ət xalqa bir gün də
Qalar dünyada, dünyada.

Səvmə varı tək nəfəsinə,
Qulaq vər dərdin səsinə,
Gözün düşər gəm yasına,
Dolar dünyada, dünyada.

Aman Sulduz yatma indi,
Gör bu dünya ax kimindi,
Yol qəbrindən köpək findi
Salar dünyada, dünyada.

2.2.1.13.4. İnsanlar

Bəş–on gün bir–birə qonaq kimiyək
Məhəbbətlə qalaq, gəlin insanlar,
Hicran var, ölüm var, keçdikcə zaman,
Bir gün solacaqdır, bu şirin canlar.

Həç kimə qalmadı, bu dünya malı,
Doğru bir dünyadı, gəmi, mələli
Köklə balabanı, sazı, qavalı,
Qaynasın damarda dolanan qanlar.

Yalandan, təzvirdən soyuqluq doğar,
Soyuqluq duygunun pərisin boğar,
Vəfadan, yanmaqdan məhəbbət yağar,
Göstərər səfasın aydın vicdanlar.

Mızıdan, alçaqdan, xayından saqın.
Dost üçün olmasın bir an boyağın,
Ay Sulduz, dostlara qala varaqın,
Köçüb gədəli sən, əl səni anlar.

2.2.1.13.5. Gətdi

Bu dünyadan nəçə aşiq dar üstdə
Haq sözün üstündə asılı gətdi,
Alüvlu Kərəmlər, dağlı Məcnunlar
Dağlardan, daşlardan küsülü gətdi.

Var sizin, yoxsulun keçmədi sözü
Nəmuş dəxmələrdə tək qaldı özü,
Açılmadı könlü, gülmədi üzü,
Boynu çinindəkən qısılı gətdi.

Çoxları özünü saldı dəryaya,
Bir yavan çörəyə, bir tüşü çaya,
Bağırdı, bir kimsə gəlmədi haya
Əli əl-tayfadan kəsili gətdi.

Görüm dünya səni bircə od tutan,
Sulduz tək çamıra, batlağa batan,
İnsafın yoxdur mu, bir azca utan?
Boş yərə ömrümün hasılı gətdi.

2.2.1.13.6. Dəvran

Kəçər dəvran, kəçər zaman,
Bu çətinlik qalabilməz,
Namərd adam sultan olsa,
İlin qədrin, bala, bilməz.

Qorxma düşmənlər sayından,
Arxalan illər, hayından,
Dəmir ox düşmən yayından
Haqqı dildən sala bilməz.

Bəd ilqarə can dəmişdim,
Canımı qurban dəmişdim,
Karıxıb insan dəmişdim
İv yıxan çal-çala, bilməz.

Hər yanda bir dükan açdı,
Sulduz'a nahəq dolaşdı,
Gəldim üzə, durdu-qaçdı,
Gördü insan ola bilməz.

2.2.1.16. İhanet Temalı Şiirler

Bu şiirde âşık; insanlar arasındaki ilişkilerin zorlukları ve insanların birbirlerine karşı ihanetlerini, güvensizliklerini işlemiştir. Âşık dostuna iyi davranmasına rağmen dostu ona ihanet etmiş sözünde durmamıştır. Bundan dolayı hayal kırıklığına uğrayan

âşık bunu şiirinde dile getirmiştir. Yine bu şiirde dostun sözünə itimat etmenin, ona güvenmenin ve doğru yola birlikte ilerlemenin gerekliliğindən de bahsetmektedir.

2.2.1.16.1. Həsəd Közünüz

Dədim əşitmədi, yazdım, qanmadı,
Çağırdım düz yola, həç yol sanmadı,
Dosta xor baxmaqdan, bir utanmadı,
Bəyəndi zahidin şəyxin sözünü.

Çox düzgün oğlanlar düşdü turuna,
Düzdülər zəhmətə, onun çuruna,
O ancaq düşündü yalnız qarınına
Dəniz söndürmədi, həsəd közünü.

Alçaq işlərindən onun bəzikdim,
Söz vərdi, oxudu, mən qardaş dədim,
Gəldim cana dədim, burax mən gədim,
Bərəlti Sulduz'a birdən gözüünü.

2.2.1.17. İnanç Temalı Şiirler

Bu şiirlerin ana teması İslam inancıdır. Âşık, şiirlerinde İslam'ın öğretilerine, Tanrı'ya olan inanca ve doğruluğa vurgu yapmaktadır. Tanrı'nın varlığını ve birliğini anlamada yardımcı olan en önemli aracın akıl olduğu şiirlerde belirtilir. Âşık mutluluğun doğru yolu takip etmək ve Tanrı'nın izinden gitmekle elde edilebileceğini ifade eder. Bu ahlaki değerlere ve doğru yaşam tarzına diqqat çeker. Âşık "Diktatörlük yoxdur islam məktəbində, qardaşım" ifadesiyle, İslam'ın insanların görüşlərinə saygı duyan, hoşgörülü bir din olduğunu vurgular. Yine âşık "Birdir Tanrı, birdir Quran, hər müsəlman dindəşım"

diyerek tüm Müslümanların birliğini ve kardeşliğini vurgular. Âşık Tanrı'nın adını daima anmaya söz vermiş ve Hak yolunda her zaman fedakârlık yapmaya hazır olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca âşık vatanı için can vermeye hazır olduğunu da vurgulamaktadır. Şehitlik makamına ulaşmanın gurur verici olduğundan ve şehadetin öneminden de bahsetmektedir.

2.2.1.17.1. Divani

Başladın iş, söylə: Bismillahirrahmanirrahim

Hər nə sayrusa rəvan bu, bu sözdür dərmanı həkim

Aqlə çox zor gəlmə bulmaz, çün nədir Tanrı zatı,

Mutluluq camin içər bil, Haq yolun izlərsə kim.

Kafla nundan ölçdü-biçdi var libasın¹²⁴ varlığın,

At bu zahir gözləri onlar onu görməz, yəqin

Fəlsəfə, məntiq silahı bil kara gəlməz saqın,

Yalnız il qaygısı çəkdi, oldu musay-kəlim.

Diktatörlük yoxdur islam məktəbində, qardaşım,

Öz dilimdə haq bağırdım çün havasızdır başım,

Birdir Tanrı, birdir Quran, hər müsəlman dindəşim,

Həç kimi həç kimsəyə baş qılmamış Tanrım mənim.

Kim vətən çün, il üçün can yandırar, bir ələcidir,

Kim salar qardaşı qardaşa o nəfaqdan qıçıdır,

¹²⁴ Libas: Elbise.

Sulduz'un Haqdan gəlir divanı, yoxsa nəçidir,
Cahil içrə düz nəfəsdə bir azab vardır, əlim.

2.2.1.17.2. Divani

Hər işdə əvəl Haqqın adın dildə bəyan əylərəm,
Haqqı, həqiqəti yalnız cismimə can əylərəm,
Koroğlular qılinc çaldı, haq yolunda vərdi can,
Mən bu yola gözüm nurun gündə qurban əylərəm.

Şəhadət dərslərini aşuramız vərdi aləmə,
Qan içində həsin o gün baş əymədi zalimə,
Cəvab vərdi ayrılıqdan nəylər mənim naləmə,
İnsanlıqdan ayrı düşən, xalqa figan əylərəm.

Yanır köküm gecə-gündüz sina turunda bətər
Qarun gənci olsa mənim, daha gözümdən düşər,
Haq danışan dudağından hərəkəsin Sulduz öpər,
Bu yollarda can yandırır, bağırı biryan əylərəm.

2.2.1.17.3. Divani

Şeytan bizi aldadmaz, çünki Qur'an oğluyuq,
Mürşüdümüz şah mərdan, mərd məydan oğluyuq,
Haq yolunda şəhid olsaq, biz insanlıq bulmuşuq,
Çıxsaq insanlıq yolundan, hardan insan oğluyuq?!

Əğnəyalar pul fikrində, qatar xalqın əhvalın,
Bir əynəcə aparanmaz, sinə bu dünya malın
Bir yaxşılıq qalar bizə, Haqqa nəzər bir salın,
İsmayıl tək can kəsərək, Haqqa qurban oğluyuq!

Biz ürəkdən haq çağırısaq, darda qalmaz canımız,
Qan sından axsa gələr, Kərbəla'dan qanımız,
Bəlalımız, Köroğlumuz, Ebuzər, Səlimanımız,
İ'tinamız yox cahana, doğru canan oğluyuq!

Babək kimi mərd oğlanlar, namərdə diz çökmədi,
Surə əlnas oxuyan dünyaya göz tikmədi,
Qoç Nəsimi soyulanda bir damla yaş tökmədi,
Çökməz ilqar dağlarımız, çünki iman oğluyuq!

Nə'rəmizdən dağ titrəyir, duyuş çağı göz qıza,
Azərbaycan od dəyarı, batanmaz düşman bizə,
Düşmanilə hər məydanda gəlsə aslan üz-üzə,
Ləş-ləş üstə təllərik biz, qılınc, qalxan oğluyuq!

Qadir Allah, dərgahından salma bizi kənara,
Namərd bazarında, Yarab, mərdi çəkmə bazara,
Könlüm kimi yaralanar, sağalmaz da bu yara,
Biz əlsətin sərməstiyik, əhd-pəyman oğluyuq!

Dənizlər tək dalgalansaq, kim gələnməz qarşıya,
Xayın qırıb, xəvar əylərik, aman vərərik naşıya
Bu yerlərdə əllər istər daim azad yaşaya
Hər nə olsaq, yəqin “Sulduz” Azərbaycan oğluyuq!

2.2.1.18. Mücadele Temalı Şiirler

Âşık bu şiirlerinde; yaşadığı zorluklara, acılara rağmen umutla, kararlılıkla ayakta durma ve direnme isteği üzerine odaklanır. Ayrıca âşık bu şiirlerde kendi varlığını ve vatanıyla olan bağını da ifade etmiştir.

2.2.1.18.1. Ölmərəm Bala

Tufanlar qoparkən ıldırım şaxsın,
Dərd məni gül kimi yandırın, yaxsın,
Cəhlin oxun dünya köksümə taxsın,
Haqqa dayanmışam, ölmərəm, bala.

İstərəm əllərin yanında qalam,
Əlimin, ülkəmin qadasın alam,
Əlin toplamında mən sazı çalam,
Özgələr məclisin nəlirəm, bala.

Torpaqdan olmuşuq, olarıq torpaq,
Gəribə düşmüşük bəş-on gün qonaq,
Sulduzam, qalaram, gəcələr uyaq,
Bu təzlikdə cana gəlməmə, bala.

2.2.1.18.2. Gözlərim Ağarsa

Çağlar polad olub məni sıxıntılar boğarsa,
Sümüklərim qırıq-qırıq daş başıma yağarsa,
Halqalansa ayaqlarım, düyünlənsə qollarım,
Mən düzərim bu məydanda, cut gözlərim ağarsa.

Duman olsun, çıskın olsun, öz yolumu taparam,
Dəmir dırnaq qayaları, baxışım ilə çaparam,
Ürəyimin sözlərindən yənilməz kax yaparam,
Mən bağıraram, əllərimi kim qoyun tək sağarsa.

Ölüm-dirim nəğməsinə hər anda mən qoşaram.
Donuq zaman buzlu dövrən havasında coşaram,
Əlsiz mənim ax nə günüm, əllər ilə yaşaram,
Dərdim azdır əl yolunda, gər Suldüz min tağarsa.

2.2.1.19. Nasihat Temalı Şiirler

Âşık bu şiirlerinde okuyucuya öğütler verir. Özellikle dürüstlüğe, çalışmaya, özgürlüğe vurgu yaparak insanların bu değerlere bağlı kalarak yaşamalarını önerir. Âşık dünyada yaşanan haksızlıklara öfke duyduğunu ifade eder ve insanları bu haksızlıklara karşı mücadele etmeye davet eder. İnsanların samimi duygularını boş şeyler için harcamamaları gerektiğini ve gerçek kardeşlik duygularını yaşamaları gerektiğini söyler. Ayrıca millî değerlere bağlı kalarak vatan sevgisini her daim yüreklerinde hissetmelerini ve vatanları için her türlü fedakârlığı yapmalarını da öğütler.

2.2.1.19.1. Başa Çalar

Ürəyi ürəksiz kəmisəyə vermə,

Aparar sındırar bir daşa çalar,
Açma hər gələmə ürək surfasın,
Adam var qardaşı qardaşa çalar.

Bir ürək varımdır dünya malından,
Ballu-dövlətlidir yar vusalından,
Danışın bu yazıq əl iqbalından,
Odur ki dilimi hər paşa çalar.

Başıma börk qoyma, gülmə yalandan,
Uymam gülüşünə səraf olandan,
Yurdumu qanmazlar dərdə salandan,
Şənliyin marşını o haşa çalar.

Sulduzam, bəslərəm düzgün diləyi,
Fırlansın qəlbiri, asar ələyi,
Yəmərəm həç yərdə alçaq çörəyi,
Yərində qaytarar çün başa çalar.

2.2.1.19.2. Ətmə Həkayət

Fələkdən əyləmə damla şikayət,
Görmürəm onda mən çünki ləyaqət
Bülbül tək dərini aç gülə söylə,
Tikana, qanqala ətmə həkayət.

Olsaydı insanda mürüvvət¹²⁵ kanı,
Soymazdı yol kəsən namərd hicranı,
İnsanın insana qaynasa qanı,
Dünya rahət idi, insan da rahət.

İnanma sən könül şöhrət qoluna,
Ad gəzən çağırar düşmən yoluna,
Sən keçmə başların sağla soluna,
Ona məqsəd olub, bir quru şöhrət.

Dərdin çoxaldıqca gəl Sulduz'u tap,
Dərdini qanmasa, tut qolların çap,
Dostluqda işlərin sən ürəklə yap,
Rəyadır dostluqda, özü cinayət.

2.2.1.19.3. İmoğlu

Gəl çalış, duran öz ayağın üstə,
Özgələr atına minmə, imoğlu,
Sözlərin olmasa la'ldən, gövhərdən,
Odgünən xam sözü, dinmə imoğlu,

Əlini vərəndə dostla, tanışla
Ürəyin ilk oxu sonra gəz quşa,

¹²⁵ Mürüvvət: Merhamet, insaf, insanlıq.

Səraf ol, xam olma, göz açıq yaşa,
Hər külün dibinə sinmə, imoğlu,

Əsəndə dar gündə yəllər cibində,
Mığ mığ da dindirməz səni, çibin də,
Boğulub qalarsan aman dibində,
Çox dərin yərlərdə çimmə, imoğlu.

Sulduz'dan ibrət al yaman halında,
Qaş göz tikməz, həç məyvənin kalına,
Öz yoluna gət sən ayaq yalın da,
Özgələr yoluna, dönmə imoğlu.

2.2.1.20. Övgü Temalı Şiirler

Âşık bu şiirlerinde din büyüklerini, dilini, Türklüğü, vatan için hizmet etmiş önemli şahsiyetleri övmüştür. “Həzrət Məhəmməd (s.) Şanında” şiirinde Hz. Muhammed'in sade ve mütevazî yaşamı, yoksullara yardım etmesi övülmüştür. İlahî mesajı ilettiğini ve insanlara güzel ahlakıyla rehberlik ettiği şiirde vurgulanmıştır. “Həzrət Ali (a.) Şanında” adlı şiirde Hz. Ali'nin yüceliği, adaleti, dindarlığı övülmüştür. Şiirde Hz. Ali'nin imamlığına, adaletine, zaferlerine ve dualarına vurgu yapılırken, onun Allah'ın sevgili kulu olduğu da vurgulanmaktadır. Ayrıca şiirde bir saygı ve hayranlık ifadesi de yer almaktadır. “Türk” şiiri ise Türk milletine, Türk kimliğine sevgi, bağlılık ve övgü içermektedir. Şiir Türk milletini yücelten, Türklerin tarihini, kültürünü öven bir anlatı sunar. Türklerin tarih boyunca sergilediği güçlü, cesur ve özgür ruhu övülmekte, Türk kimliğinin değeri vurgulanmaktadır. Âşık ayrıca Türklerin tarihî kişiliklerini ve kahramanlarını da anarak onları övmüştür. Âşık aynı zamanda Türk dilinin önemini vurgular. Dilin güzelliği ve kültürel özelliklerinin korunması gerektiğini de söyler. Yine bu şiir Türk milletinin birleştirici gücünü ve kültürel zenginliğini vurgulayarak millî

birliğı ifade eder. Âşık, Türklerin tarihini, geleneklerini ve kimliğini yücelterek bu konuda duygusal bir bağlılık ve gurur ifadesi sunmaktadır.

2.2.1.20.1. Saçaram Işıq

Mən əldən bulmuşam öz kimliyimi,
Sözümü anlasın yolun azanlar,
Uzaqdan-uzağa qurdular divan,
Mən üçün çox nahaq bühtan yazanlar.

Birisi xəşaba¹²⁶ doldurur güllə,
Birisi tələsik¹²⁷ sayir pokəsin,
Dəyirlər, biz dəyin dəyil bu şair,
Parçalayın uzaq atın tikəsin.

Mən gərçək yolluyam, hər nə dəsələr,
Günəş tək bir zaman saçaram ışıq,
Yazdığım nəğmələr, qoşma, gəraylı,
Olacaq sazlara gözəl yaraşıq.

Qorxu var, ay yazıq sənin yolunda,
Sıçan tək gəzirsən dəlik-dəşiyi,
Mən Sulduz, əlimin bağbanı kimi,
Olmuşam yurdumun dayim kəşiyi.

¹²⁶ Xəşab: Silahlarda güllə doldurulan bölüm.

¹²⁷ Tələsik: Hızlı hızlı.

2.2.1.20.2. Dilim

Yaz-yaz dəyib yazdan alır ilhamı,
Işıq dilim, yaşıl dilim, yaz dilim,
Sonsuz göydə qanadların açaraq
Bülbül dilim, suna dilim, qaz dilim.

Dil yarpağı şəhidin tökür bizlərə,
Gəcəm dönür ışıqlı gündüzlərə,
Dil sırrını söylə ala gözlərə,
Vərəq-vərəq, dəftər-dəftər yaz dilim.

Gərçək aşqın gül həcali bağışan,
Mişvuyla savulanlar dağışan,
Haqqın çırağının, yanar yağışan,
Gəl əyləmə bundan artıq naz, dilim.

Bir oğlun var Sulduz kimi nisgilli,
Hər bir günü hicran günü, min əlli
Bir gün olar dünya üçün bu bəlli,
Kəman dilim, qarman dilim, saz dilim.

2.2.1.20.3. Həzrət Məhəmməd (s.) Şanında

Rəhmət gəcəsidir, rəhmət nişanı
İnnâ enzelnâhu fi leyletil qadr
Yoxdur bu gəcədən aziz bir gəcə,

Leyletul qadri hayrun min elfi şəhr.

Titrədi vücudu, tər axdı candan

Məqam nubuvvət olanda bəyan

Günəş boylanınca yazdı asiman

Selamün hiye hatta matle'ıl fecr.

Sulduzam, qədirdən canda payım var,

İlham dağlarında tutmuşam qərar

Kəsiblik odudur, həm azab və əlnar

İçirdir yoxsula həlahil bir zəhər.

2.2.1.20.4. Həzrət Ali (a.) Şanında

Boyun imamətdir, rükû' qaşların,

Gül cəmalin qul hüvallahü ehad?

Dudağın həqiqət, gözüün adalət

Mübarək əllərin Allahüssamed?

Gəcələr zahidi, gündüz aslanı

Ürəyi ələstin ağır peymanı,¹²⁸

İnna fətəhnadən vardır nişanı

Hər iki dünyanın sırrınə bələd.

Sulduzam lalələr çıxar külümdən,

¹²⁸ Peyman: Söz verme.

İnna əlhaq naləsi düşməz dilimdən,
Yapışsın dar gündə Məvla əlimdən,
Yanıram Ya Ali tək səndən mədəd.

2.2.1.20.5. Yəhya Bəy Dilqəm

Vuranda mızrabı təlli sazıma
Düşürsən yadıma Yəhya Bəy Dilqəm
Sanki Dədəm Qorqud gəlir qazılıqdan
Yətir fəryadıma Yəhya Bəy Dilqəm.

Qurğuşun boğazda, oynaram közlə,
Yararam gəcənin bağrını sözlə
Var əhdı pəymanım ilqarı düzlə
Haq çatar dadıma Yəhya Bəy Dilqəm.

İstərəm qavalı, tarı, kamanı,
Ağlar balabanı xəzin qarmanı
Fələk bizə qismət ətdi hicranı
Odun vər oduma, Yəhya Bəy Dilqəm.

Gövhərkən¹²⁹ düşmüşəm daş bazarına
Dəyərsiz görükdüm xəridarına
Nanəcib¹³⁰ bir şeyda, quldur qarına,

¹²⁹ Gövhər: Kıymətli taş.

¹³⁰ Nanəcib: Namert, nankör.

Ad yaxır adıma Yəhya Bəy Dilqəm.

Nahəq duranlar səbrimi kəsdi,
Fəzuli oğluyam, Nəsimi dostdu
Çataram yəqinəm, bu hicran bəsdı,
Bir gün muradıma Yəhya Bəy Dilqəm.

Sulduzam, düz yola canım pərvanə,
Minlər tə'nə sözdən gəlmərəm cana
Bir qul doğulmuşam Azərbaycan'a
Yətir imdadıma Yəhya Bəy Dilqəm.

2.2.1.20.6. Türk Uşağıdır

Könlümün yolunu tozlar alanmaz,
Nisandan açılan göy qurşağıdır,
Azəri oğludur, odlar yurdunun
Gəyrətlər türədən Türk uşağıdır.

Əlimin əməyi əftixarımdır,
Əlimin tərləri qan gadarımdır,
Həsənli, Məhmədyar, şunqar varımdır,
Yaşıl bağlarının əl muştayıdır.

Həsənli təpəsi tarix yerində
Söyləsəm qurtulmaz nə var sərində

Dağ kimi durmuşuq əl səngərində¹³¹

Tür əli bu yərin düz aşağıdır.

Sulduzam, az qaldı can hesabına

Kəçdilər adımı haq kitabına

Hicran həstəsiyəm saz cavabına

Çaldığı diləqmi ya ki şaqıdır.

2.2.1.20.7. Mən Sulduz'un Dan Sazıyam

Mən Sulduz'un dan sazıyam,

Işıq doğar ər səsimdən,

Günəşlə topraq ivlənsin

Uğur bulsun nəfəsimdən.

Ucuz tutma, düşməmə ələ,

Can yandırdım ana dilə,

Qurbanlığam doğma ilə

Səsim gəlir qafəsimdən.

Vurgunuyam bir vəsalin,

Sızgın bir çay kəsib yolun,

Şəhidiyəm mən bu yolun,

Kəs doğaram öz kəsimdən.

¹³¹ Səngər: Çukur.

Əl danıdır bu dan sazı,
Bağışlar yurduma yazı,
Yaza döndərər ayazı,
Sulduz'un məzrabı simdən.

2.2.1.20.8. Türk

Gəyretinə qurban olum,
Ay dağ-daşı səfalı Türk,
Təmdunə bina qoyan,
Tarixlərin midalı Türk.

Sənindir birinci yazı
Əhli ətədin ördək-qazı,
Bağladın yaz təlli sazı,
Kamançanı, qavalı, Türk.

Sümərlərdən axıb gələn
Qadınla əri bir bilən
Yollar salan dağlar dələn,
Hürüb minlər mahalı, Türk.

Yirmi dörd min kök fəalın var
Kimdə var, səndə ki bu var?
Nəçə dövlətlər bir qərar
Sən qorubsan, ey ali Türk.

Mə'nali kültür səndədir,
Könlün dayim vətəndədir,
Gözlərin dayim gündədir
Ay-ulduzlar misali Türk.

Məydanlarda vardır adın,
İnsaf sənin, fürsət yadın,
Haq bayrağın sən qavzadın
Əy ilqarı ucalı Türk.

Bir gün mindin yad atına
İnəndin o sov qatına,
Yəndin yadların oduna
Odur qaldın yaralı, Türk

Baş əymədin kəsək-daşa
Ya həyvana ya bir quşa
Sən and içdin qanan başa,
Cəhalətdən aralı Türk.

Bəl bağladın özgə dilə
Soydu səni gülə-gülə,
Ana dilin vermə yələ,
Qalma başı bəlalı Türk.

Dur xəbər al kimliyindən
Gövhərlər tök xəzinəndən
Fuzuli'dən, Nesimi'dən,
Düzgün ata-babalı Türk.

Qorxma sənin qabağında
Tülkülərdə qalar qında
Əzəlidir gəyrət qanda
Mən bilirəm bu halı, Türk.

İlham al Babək babandan
Həna qoy al, qızıl qandan,
Söylə bizim Türk İrandan
Saf ürəyi aynalı Türk.

Azərbaycan İran başı,
Lallə mərcandır hər daşı,
Pak inqilablar sırdaşı,
Mübarizlər nəhali Türk.

Gət Köroğlu gədən yolu,
Danışsın Həydər imoğlu,
Açıq sufrə, sufrə dolu,
Qonaqlara səvdalı Türk.

Sabır dədi vətən dərdin,
Saldı dilə qoç məvcuzun
Qoy parlasın həştrudin,
Rəyazyat kamalı Türk.

Bir gün gələr Alp Ər Tunqa
Rüstəm tutar dalda yuva,
İnsan üçün qalx ayağa
Əl yolunda vəfalı Türk.

Qurban olaq düz yollara
Ana dilli oxullara
Zəhtabi tək oğullara
Güclü yarat macalı, Türk.

Gəcə-gündüz yad çalışar
Mən yazığa buhtan qoşar,
Ama nəylim dağlar aşar,
Məndəki əl xəyali, Türk.

Çoxları da əlin satdı,
Kəfli durdu, kəfli yatdı,
Mızıldadı ara qatdı,
Ondan gördü zavalı Türk.

Sən yan vətən ocağında,
Türkü mahnı dudağında,
Savalanlar bulağında
Bəslə cəyran-maralı, Türk.

Aç gözünü tanı dostu,
Naxçıvandır Təbriz üstü,
İstanbuldan gələn isti,
Volkanların al yalı Türk.

Sənə qalan əldir, gözəl,
Əlin gücü səldir, gözəl,
Baldan şirin dildir gözə
Ay dağların qartalı, Türk.

Sən yan vətən ocağında,
Türkü mahnı dudağında
Savalanlar uylağında
Bəslə cəyran, maralı Türk.

Türklər Türk'ə dayaq olsun,
Türk olanlar uyaq olsun,
Türk'ə dünya qonaq olsun
Səvər açıq surfalı Türk.

Türklər Türkü bulacaqdır,
Sulduz sazın çalacaqdır,
Vətən azad olacaqdır,
Dadacaqdır əl balı, Türk.

2.2.1.21. Özlem Temalı Şiirler

Bu şiirlerde sevgiliden ve vatandan ayrılığın verdiyi özlem işlənir. Âşık, içsel bir sıkıntı və özlemle dolu bir ruh hali içinde olduğunu ifadə edərkən, aşkın və ayrılığın yarattığı acının etkilerini anlatır. Ayrılık, âşığın iç dünyasında dərin izlər bırakmışdır. Âşık ayrılığın yol açdığı özlem və acıyla başa çıkmaya çalışmış və şiirlerde bunu ifadə etmişdir.

2.2.1.21.1. Kimi

Qaranlıq gecələr, təklik əvində
Əridim süzüldüm, gülər şam kimi,
Boş qaldım gülüşdən, şən görüşlərdən,
Gözlərim yol çəkdi, məysiz cam kimi.

Qayıt gəl gətmə sən gurbətə dədim,
Yaxma ürəyimi həsrətə, dədim,
Bundan artıq salma zillətə dədim,
Mən yara görmədim, öz yaram kimi.

Sulduz'da sal məni yadına bir gün,
Bir görüş vəsalın, dadına o gün
And iç sən aşqımın adına bir gün,

Gərçək vurgunluq tək, düz inam kimi.

2.2.1.21.2. Axtarır

Bir bülbul dolanır qan ürəyimdə

Ən güllü-çiçəkli yazı axtarır,

Könül Köroğlusu minib qır ata,

Çəndən, dumandan ivazı axtarır.

Ayrılıq salıbdır bizi aralı,

Könüllər həsrətli, bədən yaralı

Avara dolanır dağlar maralı,

Çoxdan örtüb gözü, azı axtarır.

Göydən bəla yağır mənim əlimə,

Ayrılıq yükünü çatıb bəlimə,

Od düşüb bu yasaq qalan dilimə,

Sulduz naçar qalıb, sazı axtarır.

2.2.1.21.3. İzi Qalar

Həstə Sulduz yanar gədən,

Torpaqdan bir izi qalar,

Onun həstə-yorgun canın

Torpaq üstən çəmən alar.

Gəcə-gündüz təlli sazın

Aşqın həsrətində çalar,
Nəçə min qafiyə ondan
Əllərə yadigâr qalar.

Saz qaşmasın, tar gəzəlin
Məclisdə yadlara salar,
Dolanar dünya başına,
Üzü mat qalar işinə

Mən də sonra dost-aşına
Bir-bir dəyir bu əhvalı,
Həstəkən biçərə düşdüm.
Bağrım para-para düşdüm.

2.2.1.22. Yalnızlıq Temalı Şiirler

Yalnızlıq temalı şiirlerde âşık; aşkı ve sevgiyi anlatırken bu duyguların bazen acı verici, umutsuz olabileceğini ve kişinin yalnız kalabileceğini ifade etmektedir. Âşık sevdiği kişinin ilgisizliği ve duyarsızlığı nedeniyle yalnız kalmıştır. Aynı zamanda dünyanın genel bir gerçeği olan yalnızlığın yaygın olduğunu da ifade etmiştir. Âşık iki insan arasındaki aşkın uzaklıklara rağmen birbirlerine yakın olması ve yalnızlığı hissettirmemesi gerektiğini de vurgular. Yine âşık hayatın zorluklarına rağmen sevgisi ve sevdiği insanlar uğruna mücadele etmiş ancak yalnız kaldığında kimse yanında olmamıştır.

2.2.1.22.1. Olaydı

Nə qədər bu yollar uzaq olsa da,
Ürəklər bir-birə yaxın olaydı,

Sürdü bir-biri isti nəfəslər,
Sinəyə məhəbbət hər an dolaydı.

Mən sənə vurlan günlər nəc oldu?
Vəfasızlıq ətdin, hicran güc oldu,
Ayrılıq əzəldən mənə ləc oldu?
Kökünü torpakdan Allah yolaydı.

Kimi səvincimə ələdim ortaq
Dərdimi görəndə təz düşdü qaçaq,
Aşq içrə əlimdə tək qaldı bayraq,
Dədilər, tək qalmaq, əlbət, qolaydı.

Bir kağız¹³² qalıbdır, bir qələm mənə
Bir də ki sinəmdə bir səvgi sənə,
Yoxsulluq tək qoydu məni çün yənə,
Bu xəyal dəyil, bil düzgün olaydı.

Mən bələ gəlmişəm gədəcəm bələ,
Vərdim gəncliyi tufana, yələ,
Sulduz tək birisi düşərsə ələ
Nə bir saralaydı, nə bir solaydı.

¹³² Kağız: Kâğıt.

2.2.1.22.2. Yoxdur

Nəylirəm dərdimi bildin,
Yaxşıdır ki, bilən yoxdur,
Day çıxmır məhəbbət gülü,
Kövşənlərdən dilən yoxdur.

Bələdir dünyanın işi,
Tək qalar axır düz kişi,
Axar xəlvətdə göz yaşı,
Ürəkdən bir gülən yoxdur.

Sulduzam, daşdandı canım,
İçimə daşlandı qanım,
Od tutub Azərbaycan'ım,
Bir xoş xəbər gələn yoxdur.

2.2.1.23. Yiğitlik Temalı Şiirler

Yiğitlik temalı şiirlerde âşık; cesur olup korkusuzca tüm zorlukların üzerine gitme konusunu işlemiştir. Âşık insanın dünyada kalıcı olmadığını ve hayatta kalabilmek için çaba harcamanın, mertçe savaşmanın gerekliliğini vurgular. Âşık insanın kendini pehlivan gibi görmesini ve canından korkmaması gerektiğini de söyler. Ayrıca insanın doğru ve dürüst olması, korkmaması, cesur olması ve zor zamanlarda yanında olacak gerçek dostlar edinmesi gerektiği mesajını da vermektedir.

2.2.1.23.1. Dağla

Günəş tək dağlardan boylanan gözəl

Dağla qaranlığın gözünü dağla.

Qəlbi daş, soyuq qan suluqqanların

Kökünü yandırıb özünü dağla!

Bürünmə kürkünə yadın boranda,

Hər zaman dərd yazsın dərin yaranda,

El üçün yol açıb dağlar yaranda

Şaxtanın¹³³ qrovun buzunu dağla!

Sən Sulduz, düz yolda yaşam ver başa,

Çırpılsın qoy başın daşlardan daşa,

Qorxmaz ol, qoçaq ol, sən azad¹³⁴ yaşa,

Köksündə qalanan gözünü dağla!

2.2.1.23.2. Cəngədir

Könlüm, sənə gəl mən dəyim dünyadan

Pəhləvan ol, yaşayış dəmək cəngədir,

Kişi kəçin, azad yaşa, qoç dolan,

Candan qorxmaq mərd oğlana bir nəngədir.

Bəl bağlama bu dünyaya, alçaqdır,

Çox düşünən, çox anlayan qoçaqdır,

Tülküyə dost, aslana bıçaqdır,

¹³³ Şaxta: Kış havası.

¹³⁴ Azad: Hür.

Bir məydandır, düz insana çox təngədir.¹³⁵

Bu bəş günü yalvarmaram dünyaya,
İftəxardır mən də olam bi rəya,
Dərman olam həm günəşə, həm aya,
Bilməm bu göylər nədən qanlı rəngdir.

Sulduz dədi könlüm səndə, bildin həç
Bildin, durub bu dünyadan sən vaz gəç
Allah əlin əldə tutub haqqı səç
Namərd əli namərdlərə bir çəngədir.

2.2.1.23.3. İş

Qar gəldi, bağlandı suların dili,
Soldurdu gülləri həm payız, həm qış
Bir əvdə tapılmaz quru çörək də
Bir əvdə bağlanır o cəvrə bişmiş.

Soyuq sızıldatdı canı yarpaq tək,
Biçdi şadlıqları¹³⁶, paslı oraq tək,
Dədi kim yaşasa indi yaltaq tək,
Ona qış yay olur, həm də ki var iş.

¹³⁵ Təng: Dər, sıkı.

¹³⁶ Şad: Mutlu.

Bu fələk tərsinə fırlansın görək
Daşlardan qoy çıxsın bizlərə çörək
Dolandı hər yərə Sulduz bir dilək
Görmədi ağzında tamahdan bir diş.

2.2.1.23.4. Başam

Bulaq tək gözümdən axan yaşlara
Söylədim də, nədir bir bələ yaşam?
Quşlar tək üzmədim göylər üzündə
Mən ki nə torpağam, nə də bir daşam,

Başıma nə oyun gələcək gəlsin,
Ayrılıq bağrımı dələcək, dəlsin,
Kim məni qanadsız biləcək, bilsin,
Gəlmişəm zirvələr, atlayyam, aşam

Düzəcəm hər çətin dərd qarşısında,
Bağa tək qalmaram daş içrə, qında
Boğazım qalsa da zaman darında,
Sulduzam, ənə'l haq söylər bir başam.

2.2.1.23.5. Puç

Tutqun könlüm bəsdə daha gəm çəkmə,
Bu dünyanın itibarı var mı həç?
Sən qorxma dünyada çətinliklərdən,

Düş yola, qul çıрма, dənizlərdən kəç.

Sındıranmaz səni şöhrət qulular,

Ayrı yol gədənün özü alçalar,

Bulanar, bulanar sular durular,

Hələ ki tanələr suyundan həy iç.

Bircə yol şək ətmir nadanlığında

Bədbəxtin gözü var əl xanlığında,

Min fəsad əyləmiş cavanlığında¹³⁷,

İstər indi ətsin, irfan içrə köç.

Sulduzam, haq sözü hər gəlim-gədim,

Namərdin gözünün içinə dədim,

Bələ yaranmışam axir nə ədim,

Qudrəti, məqami puç bilmişəm, puç.¹³⁸

2.2.1.23.6. Çırağı Sönməz

Bağırtın sındırsa boyunduruqlar,

Səsin qanadlanıb öpər göyləri,

Tökülsün güzgülər şələlələrdən,

Axdırsın bulaqlar çoban nəyləri.

¹³⁷ Cavan: Gençlik.

¹³⁸ Puç: Hiç.

Sarmaşıq, dünyanı açıb dövrələ,
Əy gəylas duyğusu, qızar pührələ
Sazımı kökləyib almışam ələ,
Torpağın üzünə sərəm, həyləri.

Yumruq dalgası, usyan bayrağı,
Siləcək il aydan yaltaq dudağı,
Yəqin məhv olacaq insan dostağı,
Tökürəm şairimlə bu düz pəyləri.

Sulduz'un parparlaq çırağı¹³⁹ sönməz,
Canından gəçərsə, yolundan dönməz,
İnsanlıq dağından bir anda ənməz,
Yərində can yola qurban əyləri.

2.2.1.24. Yoksulluk Temalı Şiirler

Bu şiirlerde adaletsizlik, yoksulluk ve insani değerler işlenmektedir. Âşık, yoksulların yaşadığı zorlukları ve toplumdaki sosyal farklılıkları eleştirmiştir. İnsani değerlerin de para karşılığında ne kadar değersizleştirildiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca insani değerlerin para ve güç kazanma hırsıyla gölgede kaldığını söylemiştir. Âşık, zenginlerin yoksulları ezdiğini ve onların sözüne kulak vermediği ifade etmektedir. Bunun yanında âşık gözlerini para hırsı bürümüş bir milletle yaşamamanın hayal kırıklığını da dile getirmektedir. Âşık yoksullukla mücadele etmek zorunda kalan insanlara yardım etmenin önemini de şiirlerinde vurgulamaktadır.

¹³⁹ Çıraq: Lamba.

2.2.1.24.1. Qayıdar Gələr

Varlının yanına varla gədərələr,
Çünki aparılan qayıdar¹⁴⁰ gələr,
Yoxsulun əvinə ah apararlar
Bilirlər yoxsullar ah çəkib bələr.

Yoxsulun sözünü qoyarlar lağa,¹⁴¹
Almazlar ağzından lal-gövhər¹⁴² yağa,
Pullu danışarsa sanki qurbağa,
Qanmazlar nə dəyir, ama xoş gələr.

Hər kimi mən gördüm baş əydi pula,
Pul üstə qız dədi, qarıya, dula
Bizim bu ölkədə kim pulsuz ola,
Həsərət nisgilləri, bağrını dələr.

Sulduzam, saymaram namərd olanı,
Çuval tək cibləri zərlə dolanı,
Görmüşəm, nohudçu, alaq yolanı
İnsanlıq dəyərin zəhmət kəş bilər.

2.2.1.24.2. Qara Pul

Düşməni dost əylər, dostu da düşmən,

¹⁴⁰ Qayıtmaq: Gittiği yoldan veya yerden geriye dönmek.

¹⁴¹ Lağ: Şaka.

¹⁴² Gövhər: Mücevher.

İnsandan güclüdür nədən qara pul?
Dalınca sürünür çolaqlar,¹⁴³ sağlar
Çəkir bu insanı, gör bir hara pul?

Nə qardaş, nə yoldaş, nə qohum, nə yad
Salarkən bir-birə dad əlindən dad
Birisin xar ədər, birisin cəllad,
Çəkdirər yoxsulu, hər gün dara pul.

Varlıya hüridi, qılmandı, candı,
Yoxsula qəfəsdı, təbiid, zindandı,
Çox yərdə hayatdı, həkim, Lokmandı,
Çox yərdə dərdlərə qılar çara pul.

Qəlbi yox, könlünü verməz həç kimə,
Əblələr pul üçün düşərlər gəmə,
Yox pulda bir günah qalıb adəmə,
Həm bənzər bülbulə, həm də mara pul.

Ürəklər bir-birə yansa düz olsa,
İnsanlar bir-birə baxar göz olsa,
Lap düzü, çoxları bu Sulduz olsa,
Bir an qatışdırmaz, vallah, ara pul.

¹⁴³ Çolaq: Topal.

2.2.1.24.3. Quş Dolanardı

Ürəyim çöl kimi viran qalıbdır,
Əzəl ürəyimdə quş dolanardı,
Pulsuz da qalsaydım, ac da qalsaydım,
Ancaq ki dəvranım xoş dolanardı.

Bilməzdim payızdı, qışdı, yaydı, yaz
Ürəyim sağ idi, kəfim də lap saz
Yağlıdan, yavandan tapardım bir az,
Ancaq ki dərviş var baş dolanardı.

Yoxsulluq hələ həç qalıb yadigâr,
İndi hər dərdimin min bəlası var,
Onda gəlməmişdi, qara ruzigar,
İş bilən əlilə iş dolanardı.

Mən həsrət qalmışam günəş vətənə
Həy qəbir qazıram dumana, çənə,
Soruşsan, Sulduz'u dəyirlər sənə:
Çox zaman cibləri boş dolanardı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bu bölümde Sulduz Deyirmançioğlu'nun eserleri ve eserlerinden örnekler verilecektir.

3.1. Eserleri

3.1.1. Sulduzun Dan Sazı

“Sulduzun Dan Sazı” adlı eser 2017’de (1395 güneş yılı) yayınlanmıştır. Tezin ikinci bölümünde eserdeki şiirlere yer verilmiştir.

3.1.2. Ovçu Pirim

"Ovçu Pirim" adlı eser 2019’da (1397 güneş yılı) yayınlanmıştır. Aşığın bu eseri destan özelliği göstermektedir. İçinde şiirlere de yer verilmiştir.¹⁴⁴

3.1.3. Ayrılıq Siciri

"Ayrılıq Siciri"¹⁴⁵ adlı eser 2019’da (1397 güneş yılında) yayınlanmıştır. Nazım ve nesir karışık bir eserdir.¹⁴⁶

3.1.4. Şanlı Sulduz

Âşığın bu kitabı ilk şiirlerinin toplandığı eseridir. 1979 yılında (1357 güneş yılı) şiirleri yazmış ve 2022 yılında (1400 güneş yılı) “Şanlı Sulduz” adı ile yayınlanmıştır. Şiirlerini üstat “Şehriyar’ın Haydar Baba” eseri etkisiyle kaleme almıştır. Yazdığı bu kitabı Şehriyar’ın ruhuna ithaf etmiştir.¹⁴⁷

Kitabın içerisinde “Şanlı Sulduz” ve “Talan İller” adlı iki şiiri bulunmaktadır.

¹⁴⁴ İsfendiyar Feyzipur, *Ovçu Pirim*, (Nağadey: Sulduzbaycan Neşriyyatı, 1397).

¹⁴⁵ Sicir: Kafiye.

¹⁴⁶ İsfendiyar Feyzipur, *Ayrılıq Siciri*, (Nağadey: Sulduzbaycan Neşriyyatı, 1397).

¹⁴⁷ İsfendiyar Feyzipur, *Şanlı Sulduz*, (Tebriiz: Qaraçuxa, 1400).

3.1.4.1. Şanlı Sulduz

Şanlı Sulduz, dan sazını çağla sən
Gəlinlərin göy qurşağın bağla sən
Amma mənim toyum üçün ağla sən
Toy tutmadım yaralı idi ürəyim
Qar içində buzlanırdı diləyim

Şanlı Sulduz yağış yağıb kəsəndə
Göy qurşağı bayraq olub əsəndə
Uçmaq səndə cənnət səndə göy səndə
Mənimdə ta nəfəsim var canım var
Sənin üçün gözü qaynar qanım var

Şanlı Sulduz yərə nəfəs gələndə
Buludlara isti həvəs gələndə
Şəlalələr saz çalıb səs gələndə
Bayramımız qutlu olsun xoş olsun
Ağ bulaqlar şirin sular nuş¹⁴⁸ olsun

Şanlı Sulduz çox ağladım sıtqadım¹⁴⁹
Çox üzünlü gecələri yatmadım
Bir an səni göz önündən atmadım

¹⁴⁸ Nuş: İçki.

¹⁴⁹ Sıtqamaq: Sızlaya sızlaya ağlamak, inlemek.

Yandım sənə yazdım sənə yorulmaz

Su axmasa bulanmasa durulmaz.

...

3.1.4.2. Talan illər

Bu olay min üç yüz günəş ilində

Olmuş idi Batı Azərbaycan'da

Urmu Sulduz-salmas xoy mahalında

Mahabad quşa çay esgi dövranda

Doqquz il qan axmış ən boş boşuna

Nadanlıq kölgəsi başlar üstündə

Cahillər qurşanmış dağlı qurşuna

Qanlar yaxılırdı daşlar üstündə

Yənə də tarixin iti qudurmuş

Zaman dalgaları har olmuş nədən?

Qap ha qap çap ha çap sorurdu fərman

İnsanlığ səvə nələr xəvar olmuş nədən?

Dağlarda diksinmiş cığırlar uyaq

Sıldırım qayalar qanlı qadalı

Bilmirəm nə üçün duymazdır torpaq

Qanlar yalamaqdan qanlar dadalı

...

3.1.5. Gözlər Nə Gözlər

“Gözlər Nə Gözlər” adlı eser 2022 yılında (1400 güneş yılı) yayınlanmıştır.

Şiirler dördlükler hâlinde kaleme alınmıştır. Âşık bu şiirlerini daha az sorumluluk aldığı, hevesli, genç çağlarında yazmıştır. Bu kitabını babasının ruhuna ithaf etmiştir.¹⁵⁰

3.1.5.1. Gözlər Nə Gözlər

Çağırdım Tanrını yazdım her anı

Şəfa bildim o haq, gəlmiş Qur'anı

Məhəmməd səvgilim, şahım Ali'dir.

Tanımaq istəsən; hər anı tanı

Boyaqdır¹⁵¹ şişənin, sırrı boyaqdır

Boyaqsız şişənin, qəlbi uşaqdır

Çəkilsə pərdələr, dan çağı gəlsə

En eserəg badələr, aydın uyaqdır

Əriklər dəryaya; düşmüş günəşlər

Lala başında al; oynardı daşlar

Alar camın dəniz; çaylar əlindən

Dərin dərya atəşdir çün atəşlər

Gələnlər dərs alar; hər bir gədəndən

Bularlar gövhəri; dağlar didəndən

¹⁵⁰ İsfəndiyar Feyzipur, *Gözlər Nə Gözlər*, (Tebriiz: Qaraçuxa, 1400).

¹⁵¹ Boyaq: Boya.

Mənim başım sənin; başında çıxsə
Başın baş istəmöz; dahi bədəndən
...

3.1.6. Qafiyələr Yallısı

“Qafiyələr Yallısı” adlı eser 2022 yılında (1400 güneş yılı) yayınlanmıştır.
Şiirler altı dizeden oluşmuştur. Bu eserini annesinin ruhuna ithaf etmiştir.¹⁵²

3.1.6.1. Qafiyələr Yallısı

Aşırımlar¹⁵³ aşdım; keçirirlər çox
Özümlü tək gördüm, yalqız yürüdüm
Daşırımlar daşdım, uçurumlar ox
Tozumu süpürdüm, bir iz sürüdüm
Dağaldı qarşımda, yol qayalaşdı
Bağaldı daşımda, kül ayalaşdı

Tanrının adıla başlaram işi
O mənim varlığım bir dana yârim
Tək onun yadıla yaşlaram yaşı
Vətənim vətənim dünyada varım
O mənəm mən oyam mən ondan varam
O sənəm oluyam hər dan yararam
...

¹⁵² İsfəndiyar Feyzipur, *Qafiyələr Yallısı*, (Tebri: Qaraçuxa, 1400).

¹⁵³ Aşırım: Dağ keçidi.

3.1.7. Diğər Eserləri

Aşığın yedi yüze yakın gazeli bulunmaktadır. “Qəzəllər Topplusu” adını verdiğı bu eser yayınlanmaya hazırdır.¹⁵⁴

“Dede Kürkü Saz Tellerinde” adlı sekiz yüz sayfalık nazım nesir karışık eseri de yakın zamanda yayınlanacaktır.¹⁵⁵

Bir diğər yayınlanmayı bekleyen eseri ise “Dədə Qorqud Dəstanları” adlı eseridir. Sulduz Deyirmançioğlu bu eserde âşık şiiri olmasını istemiş ve âşıkların rahatlıkla okuması için bugünkü çağdaş Türkçe ile şiirler yazmıştır. Bu şiirlerin âşıklar tarafından halk önünde okunması en büyük temennisidir.

Deyirmançioğlu, roman türünde de eser yazmıştır.

¹⁵⁴ İsfendiyar Feyzipur, (Kişisel görüşme, 11 Ekim 2022).

¹⁵⁵ İsfendiyar Feyzipur, (Kişisel görüşme, 11 Ekim 2022).

SONUÇ

Türk milletinin kendine has sözlü ve yazılı kültürü vardır. Sözlü kültürümüzün içinde halkın duygu ve düşüncelerini aktaran âşıklık geleneği milletimiz var olduğu sürece yaşamaya devam edecektir. Bu geleneği devam ettirmede âşıklara büyük görevler düşmektedir. Bu görevi üstlenen İsfendiyar Feyzipur, yaşadığı coğrafya ve dönemi iyi özümsemiş, içerisindeki vatan sevgisini ve millî şuurunu şiire dönüştürmüş bir âşıktır. Yaşadığı coğrafya çokça acının yaşandığı bir bölgedir. Her karışı şehit kanıyla sulanmış olan topraklarının bir ferdi olarak vatanına büyük bir aşkla bağlanmış ve şiirlerinde vatanına oldukça fazla yer vermiştir. Yalnızlık, mücadele ruhu, dert, yoksulluk, birlik-beraberlik savaşın ve acının var olduğu toprakta yetişen âşığın işlediği diğer temalardır.

Bu çalışmada İsfendiyar Feyzipur'un hayatı, sanatı ve şiirleri incelenip yorumlanmıştır. Şiirlerinde Sulduz Değirmançioğlu mahlasını kullanan İsfendiyar Feyzipur'un hayatı da birçok âşık gibi dert ve sıkıntı ile geçmiştir. Dert ve sıkıntıları daha dünyaya geldiğinde geçim sıkıntısı ile başlamış, daha sonra aşk acıları ve vatanın içinde bulunduğu sıkıntılarla devam etmiştir. Gençken sık sık gittiği Sulduz'da bulunan "Yeddi Göz Dağı" şiirlerine ilham olmuş ve orada yazdığı şiirler âşığın acısını hafifletmiştir. İlk yazdığı şiirleri Farsçadır ancak onları yazıya geçirmemiş ve Türkçe şiirler yazmıştır. Tüm baskılara rağmen Türkçe şiir yazmaya devam etmiş ve diline sahip çıkmıştır. "Dil olmayınca millet olmaz." sözünün bilinciyle hareket etmiştir. Şiirleri sosyal hayatın hemen hemen her yönüne ışık tutmuştur. Umutlu olmanın, mücadele etmenin, sevme-sevilmenin öneminden de şiirlerinde bahsetmiştir. Âşığın usta çırak ilişkisi bulunmamaktadır. Mesleği öğretmenlik olan âşık emekli olduktan sonra arı yetiştiriciliği yapmıştır. Arı yetiştiriciliği yaptığı için âşık şölenlerine ve şehir dışına pek fazla çıkamayan âşık bu zamanı şiir yazarak değerlendirmiştir.

Sonuç olarak, temaları bakımından sınıflandırdığımız şiirler her okuyucuda farklı izler bırakabilir ve ondaki bu güçlü vatan sevgisi, millet sevdası yeni nesillere de ilham olabilir.

KAYNAKÇA

- Artun, Erman. Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı. Adana: Karahan Kitabevi, 2017.
- Feyzipur, İsfendiyar. Ayrılıq Sicri. Nağadey: Sulduzbaycan Neşriyyatı, 1397.
- Feyzipur, İsfendiyar. Gözler Ne Gözler. Tebriz: Qaraçuxa, 1400.
- Feyzipur, İsfendiyar. Kişisel Görüşme, 11 Ekim 2022.
- Feyzipur, İsfendiyar. Ovçu Pirim. Nağadey: Sulduzbaycan Neşriyyatı, 1397.
- Feyzipur, İsfendiyar. Sulduz'un Dan Sazı. Nağadey: Sulduzbaycan Neşriyyatı, 1394.
- Feyzipur, İsfendiyar. Şanlı Sulduz. Tebriz: Qaraçuxa, 1400.
- Feyzipur, İsfendiyar. Qafiyeler Yallısı. Tebriz: Qaraçuxa, 1400.
- Kafkasyalı, Ali. İran Coğrafyasında Türkler. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2011.
- Kafkasyalı, Ali. İran Türkleri Âşık Muhitleri. Erzurum: Eser Ofset, 2006.
- Kafkasyalı, Ali. İran Türkleri Âşıkları ve Milli Kimlik. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları, 2009.
- Kafkasyalı, Ali. "Karapapak Türkleri", Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 2012. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/33646>.
- Kaygusuz, Hakan. "İran Azerbaycanı'nın Sosyo – Kültürel Yapısı ve Siyasal Coğrafyası". Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2009.
- Kolukısa, Hamza. "15. Yüzyıldan Günümüze Güney Azerbaycan Âşık Şiirinde Vatan, Millet (Halk) ve Azadlık (Bağımsızlık) Konuları". Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2001.
- Mehdili, Mesha. "20 Nisan 1979 Sulduz Katliamı". <http://www.terekemekarapapakturkleri.com>.
- Orucov, Əlihəydər, Bəhrüz Abdullayev və Nərgiz Rəhimzadə. Azərbaycan Dilinin İzahlı Lügəti. editör Ağamusa Axundov, I – V cilt, Bakı: 2006.
- Sümer, Faruk. Oğuzlar. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1999.
- Sütçü, Tefvik. "Türkçede Vatan ve Vatanseverlik", Türk Yurdu Dergisi, Ağustos 2014. <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=313>
- Şimşek, Esmâ. "Âşık Veysel'in Âşıklık Geleneği İçerisindeki Yeri Üzerine Bir Değerlendirme". *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*. S.9 (2016): 117-126.
- Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, Ankara, 1988.
- Tonga, Necati. "Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Beddua Şiirleri". İçinde Lanet Kitabı, editör Emine Gürsoy, Naskali – Aylin Koç, 471 – 497. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2010.

EKLER

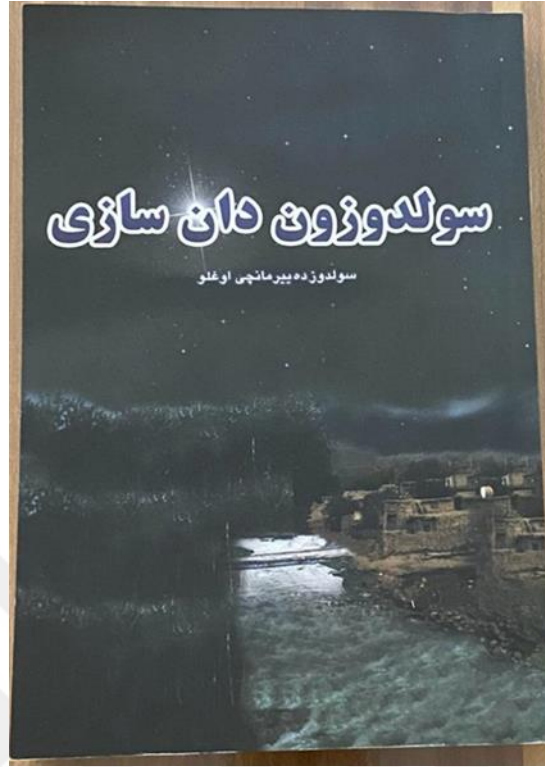
Ek 1: “Erzincan Uluslararası Türk Dünyası Sempozyumu”nda İsfendiyar Feyzipur ile Bir
Kare (11 Ekim 2022)

Ek 2: Erzincan Ekşisi’da Âşık ile Bir Kare

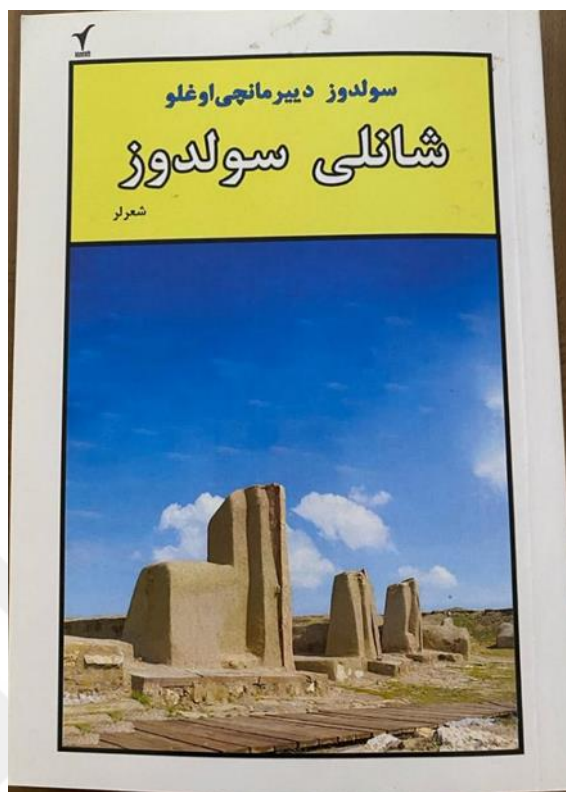
Ek 3: “Sulduzun Dan Sazi”

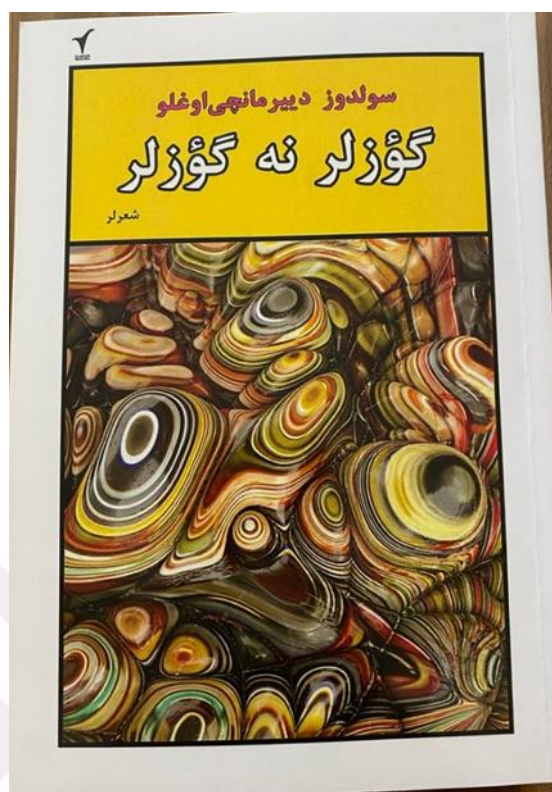
Ek 4: “Qafiyələr Yallısı”

Ek 5: “Şanlı Sulduz”

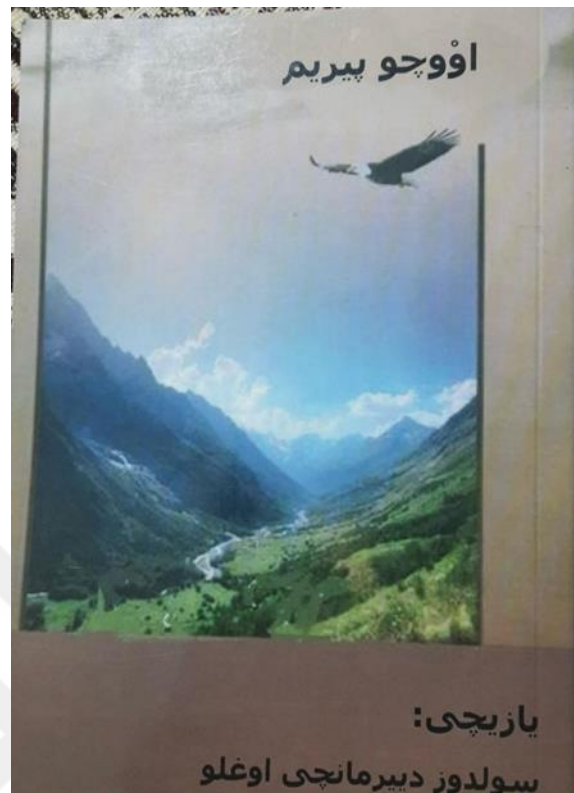
Ek 6: “Gözlər Nə Gözlər”

Ek 7: “Ayrılıq Siciri” (Ayrılık Kafiyesi)

Ek 8: “Ovçu Pirim”

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Hacer YAVUZ	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Fakülte	Fen-Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	